

VETENSKAPSSOCIETETEN
I LUND
ÅRSBOK

1992

Vetenskaps societeten
i Lund
Årsbok 1992

*Yearbook of
the New Society of Letters
at Lund*

Lunds University Press

Redaktör: Anders Grönvall, Sjögatan 6,
S-223 63 Lund, tel 046-12 35 79

Formgivning: Lars Tempte

Omslagsbilden visar en detalj från aulan i Universitetshuset,
efter restaureringen.

Det joniska kapitälet är gjutet i Lund under Axel Nymans ledning.
Förgyllningen utgöres av slagmetall.

Foto av Ola Terje, februari 1986

Art nr 20331

ISBN 91-7966-277-3

Wallin & Dalholm 1994

Innehåll

Artiklar

- 5 *Nils-Arvid Bringéus*: Dygnets tider
- 28 *Bengt Löfstedt*: Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora
- 44 *Jöran Mjöberg*: Skolor och universitet i USA
- 86 *Klaus Randsborg*: Arkæologien som livsregnskab
- 98 *Nils Gösta Valdén*: Om Vilhelm Ekelund och konsten
- 103 *Torbjörn Vallinder*: Montesquieu and Constitution-making in Sweden, 1809–1815. Part II

Minnesord

- 117 Henrik Zilliacus av *Stig Y. Rudberg*
- 121 Anne-Marie Palmstierna av *Bertil Reimer*
- 125 Per Frostin av *Kjetil Hafstad*
- 130 Gösta Johannesson av *Sverker Oredsson*

Vetenskaps societeten i Lund

- 136 Matrikel
- 147 Verksamhetsberättelse 1991
- 149 Räkenskaper
- 152 Stadgar
- 156 Skriftförteckning

Nils-Arvid Bringéus

Dygnets tider

En kistebrevssvit

Skildringar av Jesu barndom på basis såväl av evangelierna som de apokryfiska skrifterna har sedan gammalt varit attraktiva motiv inom bruksgrafiken. En sådan bildserie med rubriken "Zeiten des Tages" har utgivits av Abraham Bach, aktiv i Augsburg mellan 1648 och 1702. Efter träsnitt i Nürnberg har serien för första gången avbildats i sin helhet av Dorothy Alexander och Walter L. Strauss i volymen "The German Single-Leaf Woodcut 1600–1700", vol 1 (New York 1977).¹

Abraham Bachs bildtryck spreds bl a till Köpenhamn, där flera tyska boktryckare var verksamma. Också serien med dygnets fyra tider möter oss här på kistebrev vars stockar torde ha skurits av T L Borup, verksam 1756–1770, och tryckts av Johan Rudolph Thiele, vilken konserverade hans änka och övertog hans tryckeri vid "Store Helliggeiststræde". Bildmotiven har senare vandrat vidare till kistebrevstryckare i Lund och Jönköping och i sin tur tjänat som förlagor för sydsvenska bonadsmålare.

Morgonen

Den första bilden i Bachs serie visar den heliga familjen i en utomhusmiljö, bild 1. Den tre- eller fyraårige Jesus trycker sig ömt mot sin mor Maria. Josef med sin verktygskorg uppträdd över en kapp som vilar på hans axel, nalkas dem med utsträckt hand. Motivet bär rubriken "Der Tag", men av texten att döma hade "Der Morgen" varit en mer träffande rubrik.

Synbarligen har den danske träsnidaren mera inspirerats av bildrubriken än av Bachs bild. Han har också givit en tydligare biblisk förankring åt motivet som föreställer Josefs och Marias flykt till Egypten med Jesusbarnet. Maria med lindebarnet rider på åsnan som Josef leder med en töm. På ryggen bär han en stor ryggsäck, och hatten har han just tappat. I bakgrunden stiger solen upp vid horisonten och lyser upp landskapet.

Från Johan Rudolph Thieles tryckeri är tre (odaterade) upplagor kända,

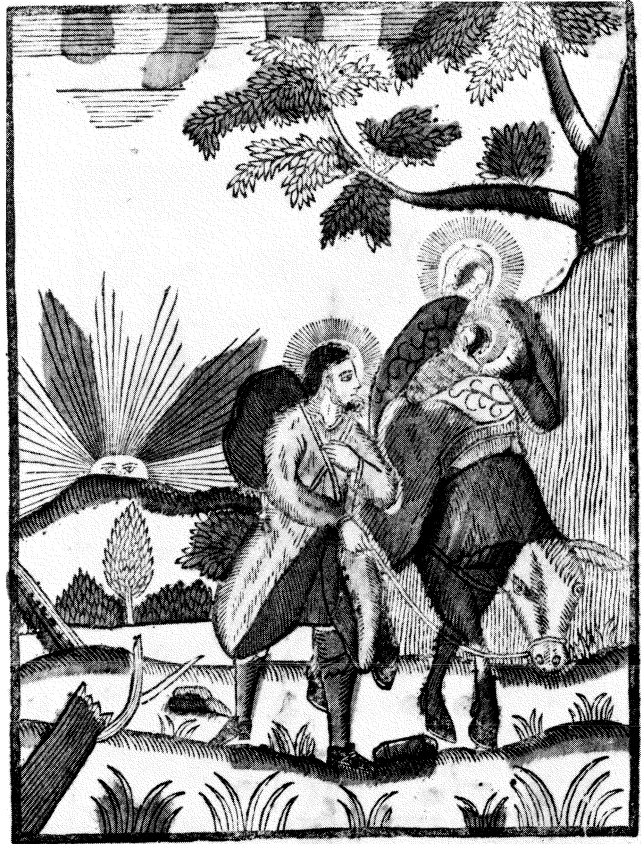
1. Abraham Bach, Der Tag. Efter Alexander.

tryckta med samma stock (Clausen 1985 nr 50). De är komponerade i höjdformat med texten "Morgen. Eller Solens Opgang, at lyse for vore Veye og for vore Gierninger", bild 2.

Redan år 1759 utgavs motivet "Morgon" av den till Lund år 1745 inflyttade boktryckaren Carl Gustaf Berling (1716–89) (TM, ÖM), bild 3. Det berlingska trycket är alltså minst tolv år äldre än Thieles, och utgör sannolikt en kopia efter Borup. Endast få av Borups kistebrev är bevarade (Clausen 1985:27).

Sedan Christian Fredrik Berling (1748–1809) övertagit tryckeriet i Lund efter sin fader 1781 har han senast följande år fortsatt att trycka kistebrevsmotivet (ÖM). I texten dras den moraliska slutsatsen att morgonstunden efter Jesu förebild bör brukas eftersom den har "guld i mund":

Tå Solen näpelig hint at nattens mörker skingra,
 Och wid then östra kant med himlasken framglindra,
 Min frälsare blef förd in i Egypti Land,
 At han undslippa må Herodis grymma hand.
 Min JESUS brukar sielf then ädla morgon stund,
 Ty lærer jag här af, at then har gull i mund.

Morgen.

Eller: Solens Dpgang, at Lyse for vore Vene og for vore Gjerninger.

Da Solen neppelig staaer op af Morgen-Lide,
Dg skinner lidet frem fra Østent og Side,
Min Fæstere blev ført hen til Egypten Land,
For derved at undgaae Herodes grumme Hand.
Min Jesus bruger selv den ædle Morgenstund:
Eli lærer jeg deraf, at den har Guld i Mund.

Kiøbenhavn, trykt og findes tilkøbs hos Joh. Rud. Thiele, boende i store Helliggeistsstræde.

2. J R Thiele,
Morgen. Dansk
Folkemindesamling.

Berling har enligt Kulturens kistebrevsregistrant tryckt motivet 1759, 1782, 1791, 1794, 1795 och 1812. Ett kistebrev (utan årtal) "Tryckt i Lund" ingår i Kulturens samlingar. Kulturen har också ett exemplar "Tryckt i Lund" där rubrikerna Morgon och Middag förväxlats. Det finns även exemplar utan såväl tryckkort som årtal (ÖM). Stocken är alltså bevarad på Kulturen.

Berlings kistebrev har även tjänat som förlaga för ett spegelvänt tryck av Lundström 1819 (LM) och 1832 (UUB; ett annat exemplar utan

Morgon.

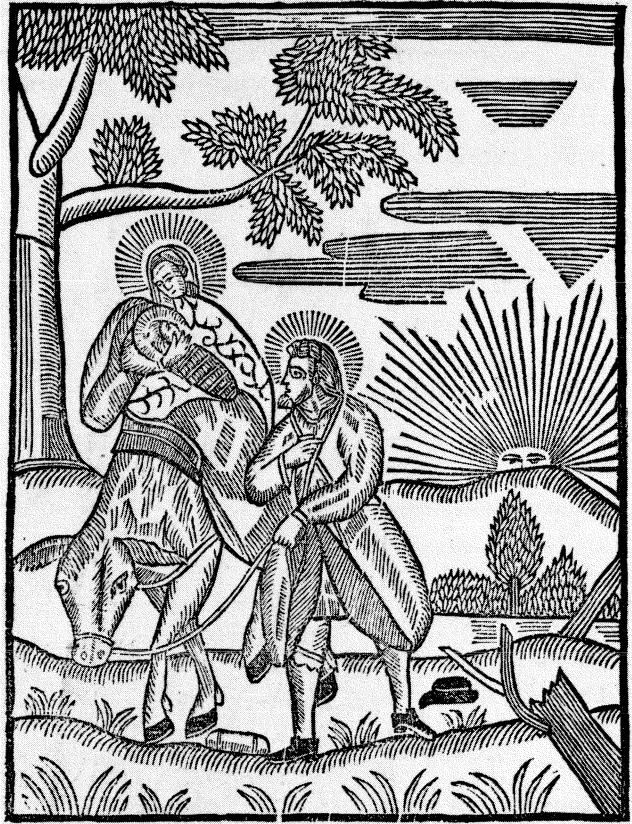
Nå Soten närst, blif at nattens mörkte: stiga,
Och wid then ötra Kant med hinstaten framglindra,
Min frälzare bief förd in i Egypti land,
At han undslippa må Herodis grymma hand.
Min Jesus brukar jess then Morgon-
So läter jag här af, at then sin gud i min

Tryckt i LINDÅ 1759.

3. C G Berling,
Morgon 1759. ÖM.

tryckort och tryckår i NM). Josef bär här ingen ryggsäck och den lite konstlade bakgrunden till höger på Berlings kistebrev har ersatts av en längre trädstam. Åtskilliga detaljer (t ex Josefs hatt på marken) är dock påfallande lika på de båda trycken, bild 4.

Lundströms kistebrev bär rubriken "Jesu Föräldrars flykt till Egypten med Barnet Jesus Matth. 2 Kap. 13, 14 v." Därunder följer en enkelt rimmad text:

Jesu Föräldrars flykt till Egypten med Barnet Jesus.
Matth. 2 Kap. 13, 14 v.

Wår Jesus måste nu bort till Egypten draga,
Åtföljd af Joseph dit, på Engels gifna ord.
Herodes Jesum will straxt taga utaf daga,
Och ställer därför an, ett grufligt barnamord.
Ack! hwad en sådan bof i afgrunden får plågas,
Då för så många små, hans olycksmått skall rågas.

36 n:o p:ng, 1832, Tryckt i Direktören Lundströms Tryckeri.

4. Lundström, Jesu
föräldrars flykt till
Egypten med barnet
Jesus. UUB.

Wår Jesus måste nu bort till Egypten draga,
Åtföljd af Joseph dit, på Engels gifna ord.
Herodes Jesum will straxt taga utaf daga,
Och ställer därför an, ett grufligt barnamord.
Ack! hwad en sådan bof i afgrunden får plågas,
Då för så många små, hans olycksmått skall rågas.

Nils-Arvid Bringéus

Lundström har lösgjort motivet från dygnssviten. Han har också lånat själva tryckstocken av Berling för en upplaga 1831 (KB, ÖM).² Rubriken är här något förändrad: "En morgon under Frälsarens flykt till Egypten, Matth. 2 Cap. 14 v." Under rubriken följer två sjuradiga verser av Sebaldus Heyden i svensk bearbetning av J O Wallin:

O! kommer, skåder Herrans werk,
I folk! ty allt han leder,
Kom, werld! och på hans under märk
Och fall i stoftet neder;
Ty storm och örlig i all land
Han stillar, och med wäldig hand
De stoltas båge bryter.

"Förskräckens ej för wåldets bud:"
Han talar: "warer stille!
Besinner dock, att jag är Gud
Och farer icke wille.
Jag pris på jorden winna skall,
Och hägna dem från blygd och fall,
Som mig allena frukta."

En upplaga har tryckts 1834 av boktryckaren Johan Magnus Stenbeck i Karlshamn (BM) tillsammans med en bild av Treenigheten. Det är Lundströms kistebrev från 1831 som varit förebild, men stocken har något grövre skärningar. Rubriken och texten är densamma som på Lundströms kistebrev.

En sista upplaga av motivet utgavs av J P Lundström i Jönköping 1844 (KM). Motivets blev även vanligt inom bonadsmåleriet. Över 20-talet bonader är kända och de representerar olika målarskolor. Ett tidigt exempel lämnar en signerad bonad av Anders Eriksson i Ås från 1797, vilken en gång tillhört den kände kyrkvärden Lasse i Lassaberg i S Unnaryd (Bringéus 1967:135). Josef bär här sitt yrkesattribut, yxan, över axeln.

Middagen

I Augsburgsviten åskådliggörs "Der Mittag" av en interiör från hemmet i Nasaret, då Jesus blivit fem eller sex år gammal, bild 5.² Han står barbent vid det ovala bordet. Vid den öppna härden i bakgrunden sysslar en

5. Abraham Bach, Der Mittag. Efter Alexander.

tjänstekvinna och framför henne pickar ett par höns (eller duvor) i sig några korn. Över bilden finns tre rimmade spalter med en godmodig text:

Wann nun der Morgen ist vergangen
 Und die Mittagszeit angefangen
 Von wegen auch der Arbeit schwer
 Der Magen jezo worden leer
 So muss man den Leib laben
 mit Speiss so gut man die kan haben.

Den trespaltiga texten under bilden manar envar att på samma sätt som den heliga familjen bedja Gud välsigna maten. Framställningen blir därmed en maning till vad som på dåtida tyska kallades "Tischzucht" (jfr Bringéus 1977a). Det är Josef som förrättar bordsbönen och versarna under träsnittet framställer honom som en förebild för varje hufvader:

Dergleichen ein Haus Vatter soll
 sein Gsind mit Speiss versehen vol
 Vnd danckbar GOtt dem HErren seyn
 Für alle Wolthat ingemein

M i d d a g .

Eller: Forfrisknings-Tiden ved Spise og Drikke for Mennesker og Dyr.

Min Frelser, som et Barn, for Bordet staar og beder,
Den, som al Verdens Folk sin Drik og Dug bereder.

Vil vise, at man Mad med Ven og Lat skal faae,

Der man af Himlens Gud Betsigneelse vil faae,

Thi vil jeg og til dig min søde Frelser mand!

Hver gang jeg Mad skal faae, oplefte Sind og Saand.

Kiøbenhavn, trykt og findes tilkøbs hos Joh. Rud. Thiele, boende i store Helligsøstervæ.

6. J R Thiele Middag.
Dansk Folkemindesamling.

Johan Rudolph Thiele i Köpenhamn har i stående format tryckt samman denna bordsbönsscen med det tidigare nämnda morgonmotivet, bild 6. Rubriken lyder: "Middag. Eller: Forfrisknings-Tiden ved Spise og Drikke for Mennesker og Dyr" (Clausen 1985 nr 50). Genom rubriken framhävs ännu starkare att både människor och djur (hönsen) får mat, t o m i samma rum. De breda golvtilljorna på Augsburgbilderna har utbytts mot ett rutgolv och i förgrunden skymtar en hyvelbänk och bredvid ligger olika timmermansverktyg. Därigenom framhäves Josefs profession och man får

en känsla av att rummet där middagen ätes också fungerar som hans verkstad. Bilden är spegelvänd i förhållande till Augsburgtrycket och höjdformatet har inte lämnat något utrymme för tjänstekvinnan. Genom den öppna dörren i fonden får bilden ökat djup. Tallrikshyllan vid fondväggen har endast en rad tallrikar och hela miljön har fått en något mera rustik karaktär än på Augsburgtrycket, där man också ser en lång "paradhandduk" bredvid fönstret. Den danske kistebrevsskäraren har placerat en gloria över Josefs huvud.

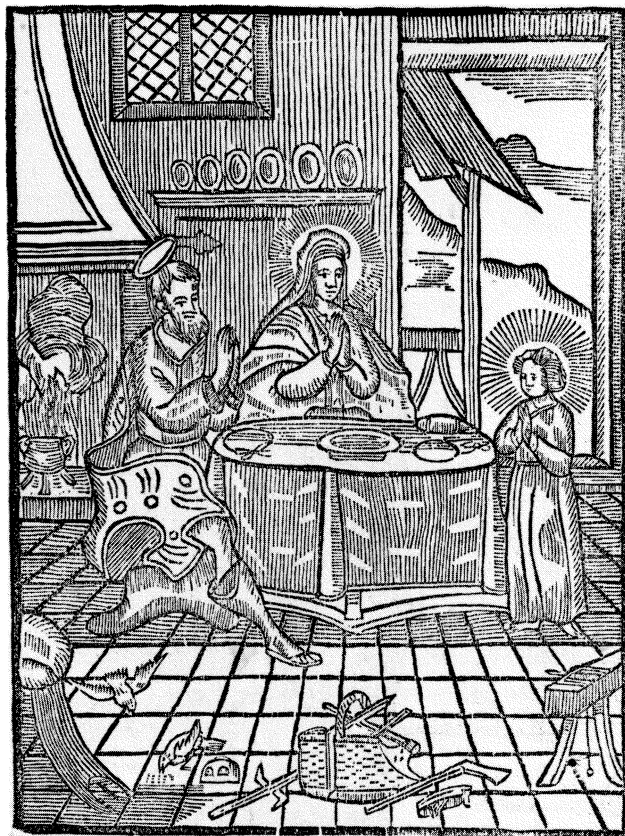
Middag.

Min FELS, som et barn, för bordet står og
Iben, som all verdens folk sin diel och di
A ti wils, at man mat med bøn och tack skal ta,
Om man af himlens Gud welsig'else will ha,
I tven jag ta til tig uptræder hand och arm,
Nar jeg med bönen min welsignar maten min.

Trykt i LIND år 1759.

7. C G Berling,
Middag, 1759.
ÖM.

TVÅ exemplar, tryckta i Lund 1759 i Berlings officin, är bevarade (TM, ÖM) vilka nära överensstämmer med Thieles tryck, likväl utan att vara framställda med samma stock, bild 7. Kulturens kistebrevsregistrant förtecknar även senare upplagor från Berlings tryckeri 1782, 1791, 1794 och 1795. Även upplagor utan tryckort och tryckår är kända (ÖM) liksom ett blad med texten "Tryckt i Lund" (KM). Stocken ingår i Kulturens samling.

Jesu föräldrar lära Barnet Jesus att bedja.

O Guds Son som wille wara,
Ett den minste bland oss här,
Att den kärlek uppenbara,
Som din Fader till oss bär!
Sjelf ett barn du wäpne opp
Wils och from, de dinas hopp.
Ed du barnen wille lära,
Att bli Gud och menstor fara.

Barnens mån och efterdöme!
Göm hos dem ditt dyra ord,
Aldrig deras hjertan glömmie,
Hwad de lofwa wid ditt bord!
Hjelp oss rätt dem föregå,
Ett ej werlden på dem rå,
Hwart de skinnas från de fina,
Ett dem finnas bland de dina.

8. Jesu föräldrar lära barnet Jesus att bedja, 1819. LM.

Motivet trycktes på nytt i spegelvänd form av Lundström i Jönköping 1819 (LM), 1832 och 1844 med rubriken "Jesu Föräldrar lära Barnet Jesus att bedja", bild 8.³ Den didaktiska prägeln har därmed ytterligare förstärkts. De två åttaradiga, rimmade stroferna på detta kistebrev har ett mera allmänt innehåll:

O Guds Son som wille wara,
Lik den minsta bland oss här,
Att den kärlek uppenbara,
Som din Fader till oss bär!
Sjelf ett barn du växte opp
Wis och from, de dinas hopp.
Så du barnen wille lära,
Att bli Gud och menskor kära.

9. Jesus vid bordet. Sydsvensk bonadsmålning. LUF.

Nils-Arvid Bringéus

Barnens wän och efterdöme!
Göm hos dem ditt dyra ord.
Aldrig deras hjertan glömmе,
Hwad de lofwa wid ditt bord!
Hielp oss rätt dem föregå,
Låt ej werlden på dem rå,
Hwart de skingras från de sina,
Låt dem finnas bland de dina.

Berlings stock har använts av Nils Erik Lundström för en upplaga 1831.¹ Rubriken är här "Frälsaren Jesus läres att bedja", och verserna är hämtade ur Wallinska psalmboken nr 258:1, 3, 4. Det är en bönepsalm, men ingen bordsbönpsalm.

Berlings kistebrev har även fungerat som förlaga för sydsvenska bonadsmålningar, bild 9. Detta kan direkt fastställas genom att texten ordagrant kopierats. Den lyder på upplagan från 1759:

Min JESUS, som et barn, för bordet står och /beder/
Then, som all werldens folck sin disk och d/ug bereder/
Wil wisa, at man mat med bön och tack skal ta,
Om man af himlens Gud welsignelse will ha,
I tron jag tå til tig uplyfter hand och sinn',
När jag med bönen thin welsignar maten min.

Tack vare bonadsmålningarna kan den fortgående trivialiseringsprocessen ytterligare följas. Snickarverktygen och de pickande hönsen (eller duvorna) rensas bort liksom övrigt staffage. Allt koncentreras på måltiden, där å andra sidan kistebrevsförlagans tomma fat fyllts med mat och kompletterats med bordsverktyg och ibland med ett eller ett par brinnande ljus (Bringéus 1982:176 f).

Aftonen

Det tredje motivet i brevmålaren Abraham Bachs dygnssvit skildrar aftonen, bild 10. Det framställer den heliga familjen i hemmet i Nasaret. Josef vid sin hyvelbänk och Maria vid sin sömnad, medan Jesus sopar samman hyvelspånen på golvet med en kvast.

Också detta kistebrev påträffar man i Thieles repertoar i Köpenhamn. V E Clausen har återgivit ett vackert kolorerat exemplar i sitt stora arbete om de skandinaviska ettbladsbilderna (Clausen 1973 bild 55), bild 11.

10. Abraham Bach, Der Abend. Efter Alexander.

Han redovisar tre olika upplagor från Thieles tryckeri (Clausen 1985 nr 51). Titeln (på ett exemplar i KM) lyder: ”Aften. Eller Solens Nedgang og Dagens Byrdes Slutning.” Därunder följer en rimmad vers:

Min Jesus, som et Børn, i Josephs Værkstæd findes,
Wed Solens Nedgang de om Aftens Komme mindes:
Hvo, som med Frelseren sin Gjerning fanger an,
Han og i Jesu Navn Fyraften gjøre kan.
Du, JESU bringer os Held og Velsignelse,
Wed Dig Begyndelsen og Enden bør at skeep.

Aftonmotivet började också tryckas hos Berlings i Lund 1759 (KLM, NM) och nya upplagor är kända från 1777, 1791, 1795 och 1811. Bilden är mycket snarlik Thieles men stocken – som finns på Kulturen i Lund – är inte densamma, bild 12. Utanför den öppna dörren i fonden skymtar ett hus som saknas hos Thiele. De lodräta skrafferingarna på huset som Josef håller på att uppföra saknas å andra sidan på Berlings kistebrev. Texten är två rader kortare och lyder:

Aften.

Eller: Solens Nedgang og Dagens Byrdes Slutning.

Min JESU, som et Barn, i Josefs Verksted findes,
Med Solens Nedgang de om Aftens Komme mindes:
Hvo som med Frelseren sin Gjerning fanger an,
Han og i JESU! Navn Kraften giere kan.
Du, JESU! bringer os Held og Betsjæelse,
Med dig Begundelsen og Enden bør at see.

skjovenhavn, trykt og findes tilkøbs hos Joh. Rud. Thiele, boende i store Helliggeist-Stræde.

11. J R Thiele, Aften.
Dansk Folkemindesamling.

När JESUS fordomdags med Joseph drog sin börda,
Han weste Himlens nåd och hwilo-ordning wörda.
Altså, then sina wärck med JESU börjar på.
Kan och i rättan tid til ro och hwilo gå.

År 1839, då Lundberg i Lund började trycka kistebrev, trycktes även motivet Aften (NM, KLM) efter Thieles stock med texten "Jesus i Nazareth. Luc. 2:v. 51. Och så för Jesus med dem och kom till Nazareth

12. C G Berling,
Afton, 1759.
Avdrag av
kistebrevsstock
från Berlings
boktryckeri. KM.

och war dem underdånig”. Endast denna upplaga är känd. I Lundströms repertoar har motivet inte påträffats och inte heller på bonadsmålningar. Anledningen härtill kan vara att motivet saknar egentlig förankring i Nya testamentet.

Natten

På det sista motivet, "Die Nacht", avbildar Abraham Bach den heliga familjen i sovrum med ganska burgen karaktär, bild 13. Josef vilar halvliggande i bakgrunden medan Maria sitter i halvslummer vakande över Jesusbarnet som ligger i den stora sängen i förgrunden. En vigvattensskål längst upp till vänster antyder en katolsk miljö.

Nattmotivet är tryckt tillsammans med Aftonen av Thiele (Clausen 1985 nr 51–52). Kistebrevet, som är i höjdfORMAT, visar Maria och Josef liggande i var sin bädd och Jesus i en vagg, bild 14. Änglar svävar i rummet och en ängel ger Josef en uppenbarelse i drömmen att fly med barnet och dess moder till Egypten. I fönsterkarmen står en brinnande talgdank.

På ett kistebrev av Thiele i Kulturens samlingar, där även stocken finns, är rubriken "Natten, eller den bestemte Hviletid, da Englene vaage over de Gudfrygtige". Den rimmade versen lyder:

13. Abraham Bach, Die Nacht, Efter Alexander.

Nat.

Eller: Den bestemte Hvile-Tid, da Englene raager over de Gudsfrygtige.

Min Frelser sødelig udi sin Vugge sover.

GUD sætter Englene til Vægtere derover.

Her sover alle Mand, og frygter ingen Ting:

Det Huus er sikker nok, hvor Engle staae omkring.

Med dig, o JESU! jeg til Søvn mig legge vil,

Dy i din Varetægt mit Øje lukke til.

Kjøbenhavn, trykt og fundet udsolgt hos Joh. Lud. Thiele, boende i store Helligsøst. Estræde.

14. J R Thiele, Nat.
Dansk Folkemindesamling.

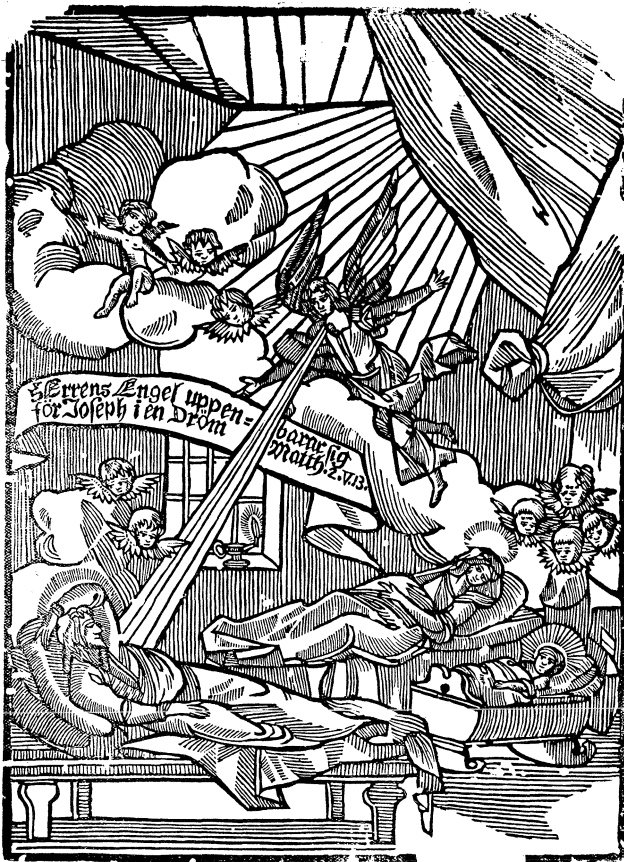
Min Frelser sødelig udi sin Vugge sover.
Gud sætter Englene til Vægtere derover.
Her sove alle Mand, og frygter ingen Ting;
Det Huus er sikker nok, hvor Engle staae omkring.
Med dig, o Jesu! jeg til Søvn mig legge vil,
Og i din Varetægt mit Øje lukke til.

Nils-Arvid Bringéus

Kistebrevet är även känt från Berlings officin 1759 (KLM, NM). Senare upplagor är kända från 1777, 1795 och 1811, bild 15. På banderollen tvärs över bilden läser man: ”HERRENS ENGEL uppenbarar sig för Joseph i en Dröm Matth. 2. v. 13.” Att texten som är inskuren i stocken är svensk – och inte dansk som på Thieles blad – visar att de brukat olika stockar.

Texten (på ett kistebrev från 1811 i NM) lyder:

När JESUS som ett barn i waggan låg at sofwa,
GUDS Änglar stå på wackt sin HERRa til at lofwa
Maria sofwer sött, och frucktar ingen ting.
Ty JESUS är ther hos och Änglar rundt omkring.

15. C G Berling,
Natten, 1759.
Avdrag av
kistebrevsstock
från Berlings
boktryckeri. KM.

Detta kistebrevsmotiv har ofta brukats som förlaga för målade bonader i Sunnerbo, bild 16. Inte mindre än 75 stycken, daterade mellan 1802 och 1866, är kända (Bringéus 1982:173). Deras beroende av förlagan framgår i många fall genom den direkta överensstämmelsen med texten på kistebrevet.

År 1839 tryckte Lundberg i Lund motivet sannolikt efter Thieles stock (KM, LUB) och med bibehållande av den danska text som var inskuren i stocken: "Herrens Engel aabenbarer sig for Joseph i en Dröm. Matth. 2 v.13." Under bilden lyder texten: "Herrans Engel uppenbarar sig för Joseph i en dröm. Matth. 2: v. 21 Joseph stod upp och tog Jesus och hans moder till sig och for in i Israels // land." Endast denna upplaga är känd.

16. Natten. Sydsvensk bonadsmålning, LUF.

Konklusion

Utgångspunkten för denna studie har varit Abraham Bachs bildsvit. Detta betyder inte att han skulle vara motivens inventor. Torsten Gebhard har sålunda påvisat att bordsbönsmotivet är känt redan på ett bildtryck i Basel från 1489 (Gebhard 1968 bild 4). Att avbilda Josef som snickare blev också vanligt under senmedeltiden (Grabner 1984; Lindgren 1986: 143 f.). Efter 1892 då påven i ekumenisk anda befrämjade den heliga familjens beskyddarskap blev liknande vardagsscener med timmermannen Josef, Maria och Jesus populära i oljetryck, oftast producerade i Dresden (Ehrensverd 1970:97; Dahmén 1983:23). Hedvíg Brander har även framhållit att det finns stor släktskap mellan framställningar av den borgerliga familjen och den heliga familjen under 1800-talet (Brander 1984:139 ff.). Att avbilda Maria med sömnad blev vanligt under 1600-talet både inom finkonsten (t ex de spanska målarna Zurbarán och Murillo) och inom folkkonsten (Bringéus 1992:17 ff.). Abraham Bachs självständiga insats kan däremot ha varit att sammanföra de fyra motiven till en dygnssvit. Det finns likväl ingen djupare motivering härtill såsom anknytning till tidegården.

Sambandet mellan Abraham Bachs och Borups/Thieles och Berlings dygnssviter är uppenbart. Först i Jönköping bröts sviten, varvid morgon- och middagsmotiven utgavs av Lundström som självständiga motiv.

Den danske träskäraren T L Borup, som torde ha varit den som bearbetat Bachs träsnitt, har visat en ganska betydande självständighet. Påtagligast är beroendet av Bach i måltidsmotivet. Medan dennes bildsvit nästan helt saknar biblisk anknytning har Borup förknippat morgonmotivet med flykten till Egypten och aftonmotivet med Josefs uppenbarelse i drömmen att fly till Egypten. Medan Jesusbarnet på alla Bachs bilder avbildas i samma ålder medför Borups bibelanknytning att Jesu ålder skiftar från motiv till motiv. På morgonmotivet är han ett lindebarn, liksom på nattmotivet. På middags- och aftonmotivet är han däremot, liksom på Bachs bilder, en liten gosse som kan göra nytta för sig. Endast då bilderna läggs bredvid varandra framträder åldersdiskrepansen.

Dygnssviten framställer den heliga familjens liv som en förebild för envar. Morgon- och nattmotivet visar framförallt Marias nära förhållande till sitt barn och därmed blir hon den ideala modern. Middags- och aftonmotiven visar å andra sidan barnets roll i hemmet. Även om det är Josef som ber bordsbönen blev detta i verkligheten ofta barnets uppgift. Redan i Josefs snickarverkstad kan Jesus göra skäl för sig genom att sopa golvet efter arbetsdagens slut. På det danska kistebrevet hjälper han även

till med att lyfta undan en bräda. Jesus blir alltså på dessa båda bildmotiv en förebild för andra barn i samma ålder.

Medan Abraham Bach framställt den heliga familjen i en miljö som ter sig relativt burgen framträder denna mindre tydligt på de skandinaviska kistebreven. Interiörerna är här mindre detaljrika och träsnittskaraktären tydligare.

Ordrikedomerna på Bachs bilder (18 versrader på varje blad) krymper på Köpenhamns- och Lundabladen till fyra versrader. Såväl Bachs blad som de skandinaviska vänder sig dock både till de läskunniga och till dem som inte kan läsa. Bilderna har en tillräckligt tydlig kontext för att kunna tolkas även av dem som inte kunde tillägna sig texten på egen hand. På bonadsmålningarna krymper denna ytterligare.

Såväl bild som text utvecklades alltså till allt större enkelhet. Endast då Josefs snickarverktyg uppenbarar sig på middagsmotivet tillföres något nytt, kanske närmast för att konkretisera hans roll som snickare.

Kistebrevstryckarna har inte kunnat återropa någon copyright. Berling har, som vi sett, ytterst troget kopierat Borups fyra blad och börjat trycka dem redan 1759 i Lund, då Thiele ännu inte hunnit överta Borups tryckeri. Berlings fyra stockar är alltså bevarade på Kulturen.

Sedan Berlings i Lund slutat att trycka kistebrev har Lundströms i Jönköping dels lånat ett par av stockarna 1831, dels utfört spegelvända kopior. När Lundbergiska boktryckeriet i Lund började trycka kistebrev efter Thieles stockar, som förvärvats av Tribblers tryckeri i Köpenhamn, utgav man Afton- och Nattmotivet år 1839.

En extra charm åt dessa blad som ger en inblick i Jesu barndomsmiljö har otvivelaktigt koloreringen givit. V E Clausens reproduktion av ett sådant blad ger syn för sägen (Clausen 1973). Likväl är det först sedan bonadsmålarna i Sunnerbo i sydvästra Småland tagit hand om motiven som de får sin fulla koloristiska blomstring, dvs under perioden 1790–1860. Medan kistebreven varit en yrkesmässigt framställd form av konst *för folket* är bonadsmålningarna en form av *konst av folket för folket*, dvs vad som i våra dagar kallas folkkonst. Motiven anpassas därvid till den rådande målartraditionen. Endast papperet är hantverksmässigt producerat och ger bonaderna ett bestämt höjdförhållande, medan längden praktiskt taget är obegränsad emedan pappersarken klistrades ihop. Undantagsvis kunde de även klistras samman så att de bildar en fyrkant. Ett vackert exempel härpå utgör ett exemplar av Natten i Kulturens samlingar. Trots att bonadsmålarna gärna återgav bildserier tycks ingen ha avbildat dygnsviten i dess helhet utan endast enskilda motiv.

Nils-Arvid Bringéus

1) "Der Mittag" och "Der Abend" har tidigare registrerats av Coupe (1966/67 nr 154, 155) och "Der Mittag" har återgivits av Brückner (1975:77, 206), efter ett tryck i Germanisches Nationalmuseum. Jfr Bringéus 1977:92.

2) Sedan Berling upphört att trycka kistebrev ett stycke in på 1800-talet (efter 1814 då blad finns utgivna från tryckeriet) har han uppenbarligen lånat ut några stockar till N E Lundström i Jönköping. Det gäller motiven "Morgon" och "Middag" men också "Vilan under flykten till Egypten" samt "Christi gång till Golgata" och "Christus, korsfäst" (de båda sistnämnda återgivna av Jacobsson 1989:109). Lundström har brukat Berlings stockar för nytryck 1831, men därefter har de återkommit till Lund och tillhör numera Kulturens samling. V E Clausen har felaktigt uppgivit att Lundström använt Thieles stockar (Clausen 1961 nr 70, 71) för de båda sistnämnda motiven. När Lundbergiska boktryckeriet i Lund år 1839 på nytt ger ut motivet "Christus, korsfäst" under den nya rubriken "Den fallna Menniskans upprättelse genom Jesum" (Jacobsson 1989:115) brukas en stock av danskt ursprung (jfr Jacobsson 1989:106 f). Detta gäller även Afton- och Morgonmotivet.

Att Thieles stockar skurits av Borup är mycket sannolikt. Ett sådant tryck, "Accurat Forestilling af de til Fuldkommenhed bragte konster...", utgavs av Borup 1769, året innan han dog. Det trycktes på nytt med samma stock av Lundberg i Lund 1839 (båda bladen, som inte är förtecknade av Clausen, finns numera i Dansk Folkemindesamling, Köpenhamn).

Åtminstone huvudparten av de stockar som ingår i Kulturens samling har brukats på Berlings tryckeri (jfr häremot Nilsson 1977:40 f).

3) Tryckstocken till Lundströms spegelvända kistebrev tillhör numera Nordiska museet och har brukats på Skansens officin för framställning av nya tryck.

Anmärkning: Kulturens kistebrevförteckning, utarbetad av fil kand Bengt Jacobsson har godhetsfullt ställts till mitt förfogande.

Förkortningar:

BM	=	Blekinge läns museum, Karlskrona
KB	=	Kungliga biblioteket, Stockholm
KLM	=	Kristianstads länsmuseum, Kristianstad
KM	=	Kulturhistoriska museet, Lund
LM	=	Landskrona museum, Landskrona
LUB	=	Lunds universitetsbibliotek, Lund
LUF	=	Folklivsarkivet, Lund
NM	=	Nordiska museet, Stockholm
TM	=	Trelleborgs museum, Trelleborg
UUB	=	Uppsala universitetsbibliotek, Uppsala
ÖM	=	Österlens museum, Simrishamn

Litteratur:

- Alexander, Dorothy – Strauss, Walter, L 1977: *The German Single – Leaf Woodcut 1600–1700*. Vol 1. New York.
- Brander Jonsson, Hedvig 1984: Religious Imagery and Popular Communication. *Visual Paraphrases. Studies in Mass Media Imagery*. Acta Universitatis Upsaliensis. Figura. Nova Series 21.
- Bringéus, Nils-Arvid 1967: *Unnarydsborna. Lasses i Lassaberg anteckningar om folklivet i Södra Unnaryd vid 1800-talets början*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1977a: Bordsbönen i bild. *Kulturen*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1977: Kistebrev som förlagor till sydsvenska bonadsmålningar. *Varbergs museum årsbok*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1982: *Sydsvenska bonadsmålningar*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1992: Maria med sömnaden och Josef med ljuset. *Vetenskaps societetens i Lund Årsbok 1990*.
- Brückner, Wolfgang 1975: *Populäre Druckgraphik Europas. Deutschland vom 15. bis zum 20. Jahrhundert*. München.
- Clausen, V E 1961: *Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1560–1870*. København.
- Clausen, V E 1973: *Populäre Druckgraphik Europas/Skandinavien*. München.
- Clausen, V E 1985: *Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1565–1884*. København.
- Coupe, William A 1966/67: *The German Illustrated Broadsheet in the Seventeenth Century*. Baden/Baden.
- Dahmén, Gunnar 1983: Bild och bibel. *Svenskarnas religiösa bilder. Om kristen buskonst*.
- Ehrensvärd, Ulla 1970: Oljetryck. *Varbergs museum årsbok*.
- Gebhard, Torsten 1968: Die volkstümliche religiöse Graphik des 17. Jahrhunderts, ihre Quellen und ihr Einfluss auf die süddeutsche Volkskunst. *Zeitschrift für Volkskunde 1968 I*.
- Grabner, Elfriede 1984: Christus als Zimmermann. Ein apokryphes Legendenmotiv und seine Ausformung in der Andachtsgraphik. *Festschrift für Oskar Moser*. Trautenfels.
- Jacobsson, Bengt 1989: "Kistebrev" eller tryckta bilder för folket. *Kulturen*.
- Lindgren, Mereth 1986: Life of the Medieval Woman in the Mirror of Eve and Mary. N-A Bringéus (ed.), *Man and Picture. Papers from The First International Symposium for Ethnological Picture Research in Lund 1984*.
- Nilsson, Sten Åke 1977: Populärkonst som "kistebrev". De första exemplen i Sydsverige. *Rig*.

Bengt Löfstedt

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

Einleitendes

Juan Gil de Zamora ist besonders wegen seiner historischen Arbeit 'De preconiis Hispaniae' bekannt, die P. Manuel de Castro i. J. 1955 herausgab, aber auch andere Werke von der Hand dieses Franziskaners (13. Jh.) sind auf uns gekommen, s. Manuel de Castros eben genannte Edition S. XXXV ff. und M. C. Díaz y Díaz, *Index scriptorum Latinorum medii aevi Hispanorum* (Madrid 1959) Nrr. 1421 ff. Seine *ars dictaminis* mit dem Namen 'Dictaminis Epithalamium' hat Charles Faulhaber unter Benutzung des *codex unicus* – Salamanca, Biblioteca Universitaria 2128 (deutsch; erste Hälfte des 15. Jhs.)¹ – in Pisa 1978 herausgegeben.

Faulhabers Edition ist von der Kritik sehr wohlwollend aufgenommen worden: alle von mir eingesehenen Besprechungen² waren positiv, und die Rezensenten hatten kaum etwas für den Text oder die Apparate zu ergänzen oder zu korrigieren; nur Manuel de Castro im *Archivo Ibero-Americano* 39, 222 hat an Hand einer Photokopie der Handschrift ein paar Lesarten verbessert.

Ich habe die Handschrift aufs Neue kollationiert, und zwar mit Hilfe eines Mikrofils und auch direkt bei einem Besuch in Salamanca.³ Auch habe ich Faulhabers Edition etwas gründlicher durchgearbeitet. Das Ergebnis ist, dass sie viel zu wünschen übrig lässt, sowohl was den Text wie die Apparate betrifft.

Zum Texte

Allgemeines

Die Kollation der Handschrift ist im grossen und ganzen sorgfältig, und es gibt wenige reine Lesefehler. Einige dieser Fehler hätte Faulhaber leicht vermeiden können, wenn er des Lateinischen kundiger gewesen wäre und dem Inhalt mehr Aufmerksamkeit geschenkt hätte. Nun ist er oft dem *codex unicus* durch dick und dünn sklavisch gefolgt und hat das gedruckt, was zu lesen war oder was er zu lesen glaubte, ohne Rücksicht darauf zu nehmen, ob es sinnvoll oder sinnlos ist. Dann und wann versucht er freilich

den überlieferten Text zu verbessern, aber – eben wegen mangelnder Lateinkenntnisse – trifft er mehrmals daneben, s. unten.

Der Editor scheint die Frage nicht durchdacht zu haben, wann sein Text zu normalisieren ist, wann nicht, denn seine Ausgabe ist in dieser Hinsicht sehr inkonsequent. Einige Beispiele!

In einem Abschnitt des einleitenden Kapitels über die Sprache (worüber des Näheren unten S. 39ff.) S. 22 erwähnt Faulhaber, dass in der Handschrift oft Doppelkonsonanten für einen einfachen Konsonanten und umgekehrt vorkommen. In der Edition behält er diese unklassischen Schreibungen in der Regel bei, und zwar zu Recht: es ist wahrscheinlich, dass sie auf Juan Gil zurückgehen. Aber obgleich (wie Faulhaber selbst a.O. hervorhebt) mehrmals *ss-* statt *s-*, *ff-* statt *f-* und *rr-* statt *r-* am Anfang von Wörtern überliefert sind, druckt er immer *s-*, *f-* und *r-* (z.B. S. 57 Nr. 9⁴ *fidem*, obgleich der Kodex *ffidem* bietet; S. 77 Nr. 15 *sumptuaris*, aber cod. *ss-*; S. 34 Nr. 12 *rude*, aber cod. *rrude*; usw.). Es wird kein Grund für diese Inkonsequenz gegeben. Glaubt er, dass Juan Gil zwischen Vokalen in einem Wort *r* und *rr* usw. verwechseln konnte, aber nicht am Anfang des Wortes?⁵

Um zu beleuchten, wie wichtig es ist, zwischen Kopistenfehlern einerseits und unklassischen Schreibungen des Autors andererseits, die durch seine hispanisierte Aussprache oder schlechte Kenntnisse des klassischen Lateins erklärt werden können, zu unterscheiden, seien einige Fälle mit mangelndem Nasal besprochen. S. 51 Nr. IV. 2 schreibt F. mit der Hs. *contepnis* (für *contemnis*); ebenso S. 54 Nr. XIII. 1; ähnlich S. 133 Nr. XI. 3 *dapno* (für *damno*; ebenso S. 174 Nr. 19); S. 134 Nr. 18 *erupna* (für *erumna*); S. 161 Nr. 10 *colupna* (für *columna*); usw. M.E. handelt es sich in derartigen Fällen nur um eine zufällige Auslassung des Nasalstrichs in der Handschrift und ist durchgehends *contempnis*, *dampno* usw. zu drucken. Prinzipiell verschieden ist z.B. S. 59 Nr. 12 *mostrant* (für *monstrant*): *n* ist im Vulgärlatein früh vor *s* ausgefallen, und es ist im Spanischen spurlos verschwunden (nspan. *mostrar*); es ist also wahrscheinlich, dass Juan Gil *mostrant* aussprach und schrieb. Faulhaber behält richtig *mostrant*, aber druckt zu Unrecht z.B. S. 63 Nr. 3 *adolescenscia* für überliefertes *adoloscenscia*.

S. 72 Nr. 4 druckt F. *fa(c)tuum* (was bedeutet, dass er *c* streicht, also für das gewöhnliche *fa[c]tuum*) und Nr. 8 *de(s)cipiant*; Nr. 10 druckt er *mi[s]ceas* (was bedeutet, dass die Hs. *miceas* bietet, aber F. *misceas* lesen will, also für das übliche *mi<s>ceas*).⁶ Es ist nicht einzusehen, warum F. die üblichen Zeichen verändert und dadurch die Leser irreführt. Noch schwieriger ist es zu verstehen, nach welchen Principien F. die von der Hs.

gebotene Orthographie ändert. Während er also an der erstgenannten Stelle überliefertes *factuum* in *fatuum* ändern will, schreibt er S. 95 Nr. 2 *lectati* für erwartetes *letati*, und S. 76 Nr. 11 *redatos* für erwartetes *redactos*, S. 102 Nr. 29 *negleto* und S. 125 Nr. 3 *fuctura*. Es ist klar, dass Juan Gil *ct* und *(t)t* nicht unterscheiden konnte; entweder sollte man keine derartigen unklassischen Schreibungen der Hs. korrigieren oder alle. Dasselbe gilt (*mutatis mutandis*) für die Verwechslung von *sc* und *c* vor hellen Vokalen; während F. die unklassischen Schreibungen an den angeführten Stellen korrigierte, behält er sie z.B. S. 63 Nr. 3 *adolocenscia* für *-cia*, S. 91 Nr. 28 *proficici* (für *-cisci*), S. 99 Nr. 4 *capescende*.⁷

Bekanntlich werden die Präfixe *per-*, *prae-* und *pro-* im spanischen Latein oft verwechselt (s. z.B. Verf., *Acta Classica* 27, 1984, 144 und Corp. Christ. cont. med. 59 S. XIX f.). F. korrigiert mehrmals; z.B. schreibt er S. 46 Nr. 14 *propensa* für *perpensa*, S. 92 Nr. 30 *prospere* statt *perspere*, S. 104 Nr. 53 *perfectum* für *profectum*, S. 146 Nr. 11 *perditum* für *predicum*, S. 164 Nr. 5 *persistentes* für *presistentes*. Aber inkonsequenterweise lässt er mehrfach die unklassische Präfixform stehen, z. B. S. 174 Nr. 19 *perparatus* für *preparatus*, S. 178 Nr. 5 *precipiendo* für *percipiendo*, S. 116 Nr. 5 *perfectum* für *profectum*.

Zu einzelnen Stellen⁸

S. 34 Nr. 8 hat die Hs. *facultates*, was die zweite Hand in *-is* korrigiert.

S. 42 Nr. 5 hat die Hs. *comisso* (nicht *comisso*). Auch an den folgenden Stellen druckt F. *-m-* statt des überlieferten *-mm-*: S. 48 Nr. 11 *comisso*; Nr. 14 *commendacione*; S. 70 Nr. 7 *commisit*; S. 99 Nr. 7 *commodo*; usw. – Nr. 6 druckt F.: ...*in omnibus simplex, rigidus mente, pius in aliis, discretus in omnibus*; zu schreiben ist mit der Hs.: *moribus simplex*.

S. 43 Nr. I. 9 korrigiert F. zu Unrecht überliefertes *unanimis* (Nom. Sing. Mask.) in *unanimus*. Die Form *unanimis* ist im späten Latein häufig, s. z. B. A. Blaise, *Dictionnaire latin-français des auteurs chrétiens* s.v. – Nr. 10 schlage ich für das gedruckte sinnlose *gemis prudentie inmantissimus* vor: ...*inmanissimus*.

S. 44 Nr. 9 druckt F.: *Et de iusticia subiungit [aliter] in tercio Aristoteles et dicit quod...* Ein Leser muss sich fragen, wie das sinnlose *aliter* in den Text der Handschrift kommen konnte. Es steht auch nicht da, sondern (wie im Apparat angegeben wird) am Rande: *aliter in tercio*, und zwar für das im Texte gebotene *intencio*. Die Randnotiz stellt also eine durch *aliter* 'anders' eingeführte Lesartenvariante oder Verbesserung dar, und das Wort *aliter* sollte im Texte überhaupt nicht gedruckt werden.

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

S. 46 Nr. 15 möchte ich das überlieferte *equales tibie* beibehalten (F. schlägt *equestres* für *equales* vor).

S. 49 Nr. 8 hat die Hs. *nobilis* (was F. nicht notiert; zu drucken ist aber mit F. *nobile*).

S. 50 Nr. 9 ist das von F. zwischen Kreuzen gedruckte *suplex* beizubehalten: *occulus simplex, animus suplex, lingua placabilis...*

S. 51 Nr. V. 3 ist *de hac ista materia* überliefert. F. klammert *ista* aus, aber diese pleonastische pronominale Verbindung kommt im späten Latein vor, s. ThLL 6:3,2743,11 ff., F. Abel, *L'adjectif démonstratif dans la langue de la Bible latine* (1971) 79 f.

S. 52 Nr. VII. 2 hat die Hs. *veregundia* (nicht *verecundia*). – Nr. VIII. 1 hat die Hs. *animo* (nicht *anima*) *decidis*. – Nr. 2 druckt F. mit Korruptelzeichen: *Verumtamen* (die Hs. scheint *vincrem* zu haben) *quod suum est, pissime tu impendes*. Statt des sinnlosen *verumtamen* schlage ich *unicuique* vor. – Nr. IX. 2 bietet die Hs. *postravit* (nicht *prostravit*); diese Form mit dissimilatorischem Schwund des ersten *r* kann beibehalten werden.

S. 54 Nr. XIII. 2 schreibe ich mit der Hs.: *actus tuus* (nicht *vivis*) *omnis disciplinatus*.

S. 56 Nr. 6 bietet die Hs.: *insciis omnis boni, consciis omnis mali*. Warum F. *insciis* in *inconsciis* verändert, ist unerfindlich.

S. 57 Nr. 18 druckt F.: *cum... vident... possuntque eum... a peccato avelle et erigere in virtutem*; zu schreiben ist natürlich *avellere* statt *avelle*.⁹

S. 59 Nr. 10 hat die Hs. *Deum*, nicht *Dominum*. – Nr. 9 kann überliefertes *misterio* statt des zu erwartenden *ministerio* beibehalten werden; vgl. über die häufige Verwechslung von *mysterium* und *ministerium* ThLL 8,1758,12 ff. Dasselbe gilt für S. 61 Nr. 11.

S. 65 Nr. 11 hat die Hs. *inveniens*, nicht *invenies*.

S. 68 Nr. 11 schreibt F.: *Dormies et ut cum patribus tuis*; ich schlage *tu* statt *ut* vor.

S. 69 Nr. 15 *mirabiliter elissa est sapiencia huius mundi*; so die Hs., aber F. emendiert *elissa* zu *elussa*. Ohne Grund: *elidere* kommt in einem ähnlichen Zusammenhang in patristischen Texten öfters vor, s. Blaise a.O. s.v. – Unnötig ist es auch, mit F. Nr. 17 überliefertes *volumptatem* in *voluptatem* zu ändern: die Wörter *voluntas* und *voluptas* werden in späten Texten oft verwechselt, und man kann Juan Gil diese Verwechslung wohl zutrauen.

S. 73 Nr. 17 hat die Hs. *descendimus* (nicht *descindimus*).

S. 75 Nr. 41 bietet die Hs.: *Hic est ager... Planta et semina ibi semen virtutum<, > et inde fructus vitae[,]*¹⁰ *et odor sancte opinionis erumpat*; F. klammert merkwürdigerweise die Worte *et inde* aus.

S. 77 Nr. 21 schreibe ich: *Quidam* (statt *Quidem*) *toti sunt in guture*.

S. 79 Nr. 13 schreibe ich: *In vita et operibus tuis fere tota facies inferni depingitur* (statt *depingit*).

S. 80 Nr. 22 hat die Hs. *bo* (nicht *boc*).

S. 81 Nr. 7 schreibe ich: *Pro minimo tamen michi est, ut a te iudicer aut ab humano iudice* (statt *die*). *Qui autem iudicat me<, > Dominus est*. – Nr. 11 *Lingua substantia modicum membrum est, set plenum veneno mortifero*; F. streicht unnötigerweise *substantia*: es kann als ein Ablativus limitationis aufgefasst werden.

S. 82 Nr. 19 schreibe ich (nach Prov. 17,14) *qui dimittit aquam, caput est* (statt des von F. gedruckten *es*; die Hs. hat *et*, was F. nicht angibt) *iurgiorum*. – Nr. 29 *Tutum tamen michi non arbitror cum homine cerebroso contenciosum funem* (statt *finem*) *trabere*; der Ausdruck *funem contentiosum trabere* kommt in patristischen Texten mehrfach vor, s. ThLL 4, 677,6 ff.

S. 87 Nr. 8 hat die Hs. *eripedem* (nicht *eripidem*) und Nr. 15 *depreunt* (nicht *deprimunt*).

S. 97 Nr. 12 schlage ich vor: *Ab amando vellem desinere, quia postea meus animus* (statt *amicus*) *viveret in quiete*.

S. 98 Nr. 14 *Amatum teneo* (statt *tendo*) *non sponssum corruptibilem, set celestem*.

S. 101 Nr. 24 hat die Hs. *perpectua* (nicht *ppectua*). – Nr. 25 hat die Hs. eine Abkürzung, die F. zu Unrecht in *patronem* statt in *patronum* auflöst; vgl. z.B. *patrono* S. 103 Nr. 40.

S. 102 Nr. 32 ist *vestre* (statt *vestri*) *paternitati* zu drucken.

S. 104 Nr. 57 *Venenosa lingua* (oder *Veneno linge*; statt *Veneno lingua*) *nichil crudelius esse potest*.

S. 105 Nr. 62 ist *omnimodam* (statt *omnimodum*; die Hs. hat: *oīmod*)... *iacturam* zu schreiben.– Nr. 65 *precipuum fore censsemus illustres uxores suas maritali affectione tractare neque* (statt *vero*; falsche Auflösung einer Abkürzung?) *eisdem aliquid irrogare, per quod ipsarum fama merito valeat denigrari*.

S. 107 Nr. 13 *ad doctrinam scolarium magister accenditur, cum...*, F. hat *scolarium* zu Unrecht ausgeklammert; der Satz bedeutet: 'Der Lehrer wird zum Unterricht der Schüler angeregt, wenn...'

S. 108 Nr. 16 bietet die Hs.: *Ex argenteo eloquio candor admonicionum processit inerrabilis, et multa eloquencie dulcedo profulsit*; statt *profulsit* schreibt F. *profluxit*; ich vermute, dass *profulsit* für *prefulsit* steht: zur Vermischung der Präfixe *prae-*, *per-* und *pro-*s. oben S. 30. – Nr. 22 hat die Hs. *pronosticare*, was die 2. Hand in *-i* ändert. – Nr. 25 hat die Hs. *peteres*.

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

S. 109 Nr. 32 korrigiert F. überliefertes *afectibus hominis utriusque* in ...*utrimque*, aber S. 145 Nr. 1 behält er *salutem hominis utriusque* bei. Die Überlieferung ist sicher an beiden Stellen zu halten. Wahrscheinlich bezieht sich der Ausdruck *homo uterque* auf die körperliche und geistliche Natur des Menschen.¹¹

S. 110 Nr. 44 hat die Hs. *pressidiis* (nicht *presidiis*).

S. 111 Nr. 2 ist *circa formacionem* (statt *formacionum*) *libellorum* zu schreiben.

S. 112 Nr. 10 hat die Hs. *debuerunt*.

S. 116 Nr. 9. Die Hs. hat *habuerim*. – Nr. 10 schreibe ich: *vestre me desiderabili amicicie* (statt *amicicia*) ...*comendo*, *vestre* (für *vestri*) *me paternitati audeo comendare*; vgl. S. 117 Nr. 20 *Desiderabili amicicie vestre gracias refferimus copiosas*.

S. 119 Nr. 36 schreibe ich: ...*vel ut* (statt *velut*) *vestram decet probitatem, prout iusticia* (statt *-am*) *suadebit*.

S. 121 Nr. I.2 *Nosti... quoniam fui vexatus gravibus et multis infirmitatibus usquequaque* (statt *usque quam*).

S. 124 Nr. 13 *si propter negligenciam dimissi tibi scribere, que negligencia magis inpotencia* (statt *in potencia*) *est dicenda, inculpabilem me habeto. Quid enim reprehensione* (so die Hs.; F. "korrigiert" unbegreiflicherweise in *-em*) *dignum curialitati unquam inferre debeo?* – Nr. 2 *ex tuarum serie literarum et operis exhibicione* (statt *-em*) *tuam veram et stabilem fore amiciciam comprobavi*.

S. 126 Nr. 7 *servando veterem in Christo amiciciam... qua* (statt *que*) *sola <bene possumus, supplevi> facere, bene vivere, bene finire et...*

S. 127 Nr. 7 *manum porrigit, ne cadant; sequitur, ne pereant; vocat, ut veniant; promictit, ut ascendant* (so schlage ich zögernd für das von F. gedruckte sinnlose *alcedant* vor).

S. 129 Nr. 4 *Hec omnia sicut*¹² *ex habundancia cordis emanasse non ambigo, sic* (statt *sicut*) *non debeo per vicium ingratitude anullare*. Ebenso S. 131 Nr. 3 *velut Iacob unici filii ausencia afflicus...*, *sic* (statt *sicut*)... *visceraliter ingemisco*; Nr. X. 4 *sicut ab essurienti pabulum...*, *sic* (statt *sicut*) *a me tua... facies affectatur*.

S. 130 Nr. 12 *Hic amor nutriendus est interim et pascendus eterne sapiencie alimentis [,] magnis<, > gracie blandimentis dulcioribus confovendus* (statt *-dis*). – Nr. 13 *De amore cepi scribere et dixi aliqua de amore et nunc* (statt *vos*) *desinam in amore*. – Nr. 3 *non habet amicicia speculum, quo pulcrius et purius* (statt *purus*) *consideret statuum suum*. – Nr. 4 *benivolencia... nulla vi excluditur, nullo oblivionis* (statt *aluvionis* F., *aluionis* Hs.) *tempore aboletur*.

S. 131 Nr. 4 *cum te elongatum longinco spacio scio esse, visceraliter ingemisco, quia te ad presens, licet mente amicabiliter valeam, corporaliter nequeo contemplari*

(statt... *licet mente, amicabiliter viam corporaliter nequo contemplari*, was sinnlos ist).

S. 135 Nr. 9 kann das von F. gestrichene *et* bei veränderter Interpunktion beibehalten werden: *sit, quesso, dollendi modus, et, ne dolor vos rapiat ultra modum, temperancior* (statt . *Temperancior*) *debet esse dolendi occassio*.

S. 136 Nr. 14 hat die 2. Hand *iudex in iudes* geändert. – Nr. 2 *principium bonum, fine* (statt *sive*) *perfrui meliori, vitam bonam et exitum meliorem*: vgl. S. 179 Nr. 1 *bonum principum sanctumque propositum fine concludere sanciori*.

S. 137 Nr. 7 *Fortuna quociens claudicat* <, > *quanta* (mit der Hs., statt *quanto*) *sit amici constancia magnifestat. Amicus est custos amici* (statt *animi*) <, > *qui spiritu et corpore congaudet* (statt *gaudet*) *ei*.

S. 138 Nr. IV. 3 *Quis enim vel amicus Sponsi vel membrum* (statt *membrorum*) *corporis Christiani, quis ecclesie catholice filius... non egre doleat...?* – Nr. V.2 *inter desiderabilia presentis temporis, que* (statt *quem*) *scribentis animum* (statt *animi*) *circumpulsant* (etwa 'herumbrausen').

S. 139 Nr. 4 *Et quoniam huius rey causa forsitam, ymo absque dubio, requiretur, inpresenciarum huius rey racio subiungatur* (statt... *in presenciarum [huius rey]* <...> *racio subiungatur; causa* und *racio* sind also m. E. Synonyme). – Nr. 6 *in consuetudinibus ordinis suefactus* (d.h. *consuefactus*; statt *sue factus*) *vel instructus*.

S. 140 Nr. 15 fragt man sich, warum F. *monasterium Zemorensem* statt des überlieferten... *Zemorense* schreiben will.

S. 141 Nr. 12 *Iniungit enim michi obediencias* (d.h. 'Gehorsamspflichten'; die Hs. hat *obediās*, und F. druckt *obedians*) *indiscretas, quas sine periculo non valleo supportare*.

S. 142 Nr. 5... *cum unum membrum non possit facere, quin* (die Hs. hat *q'm*; F. druckt zwischen Kreuzen *quinam*) *condoleat* (für *-ant*) *suis membris*.

S. 144 Nr. 2 *Inspectis, pater, vestris literis, inveni id* (statt *ad*) *quod infixum semper fuit radicaliter cordi meo, videlicet quod...* – Nr. 9 *Ubi ecciam si michi in aliquo providerent, malum adhuc esset* (statt *ad hunc esse*) *intollerabile* <, > *verumtamen gemens tacerem. Nunc autem...*

S. 147 Nr. 3 ff. *Sperabam in Eo* <, > *qui fecit concordiam in sublimibus suis, ut, sedata contencione que irruit super principes promissionis, promissum auxilium contra inimicos fidey exhiberent ei* (statt . *Ei*) <, > *qui se voto* (statt *voce*) *illius peregrinacionis astrinxerunt* (statt *astrinxit aut*). *Nunc* (statt *nunc*) *autem verbum crucis* <, > *quod nuper mentis fidelium inaudito fervore caritatis ascenderat* (d.h. *accenderat*) <, > *succubuit* (für *sic debuit*), *ut spiritum soporum* (statt *saporum*) *et oblivionem mortis filiis hominum videretur Deus* (statt *videratur Deo*) *inmississe*. – Nr. 10 *Quod* (statt *Qui*) *archam veteris Testamenti permisisti* (so die Hs.; F.

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

merkwürdigerweise *premisisti*), *Domine, ab allophillis capi, dura plaga, gravis animadversio et seve indignacionis indicium* (statt *iudicium*) *fuit*.

S. 148 Nr. 15 *potestates aerias* (statt *acrias*) *debellasti*.

S. 149 Nr. 2 *Exitu meliori consumandum* (statt *consumando*; die Hs. hat *consumand*) *pressumitur*<, > *quidquid bono principio incobatur*. – Nr. 4 f. ...*ne mentis* (mit der Hs., statt *meritis*) *vestre serenitas contagione alicuius pullveris turbaretur. Felix et fructuosa erit traslacio huius mundi, qua* (statt *quam*) *mediante... ad eterne vite vrabium pertinetis*.

S. 150 Nr. 10. Die Hs. hat .i., d.h. *id est*. – Nr. 15 schreibe ich: ... *cuius opes nunquam deficiunt cuiusque divicie nunquam decrescunt* (statt *crescunt*).

S. 151 Nr. 1 f. schreibe ich: *Ei serviat, cuius amore nichil honestius..., ex quo parit nec perit* (statt *perit nec parit*) *virginitas*. – Nr. 3 *Ille*<, > *dives in omnes*<, > *qui invocant Eum, libenter sponse pauperi* (so die Hs., 2. Hand; -e 1. Hand) *copulatur... generosa nomina non actendit* (d.h. *attendit*); (statt,) *generacionem tamen Eius quis* (statt *aliquis*) *sufficeret enarrare?* (statt .). – Nr. 4 *Consideranti michi vestrum bonum principium[,]* *in omnibus que attenderitis, suborta est michi de proposito lecticia, de lapsu metus* (statt *in omnibus autenderitis sub orta; est michi de proposito lecticiam...*). – *perbennem* (statt *perbenne*) *querit ex virginitate progeniem*. – Nr. 9 *Virginitas... est... pax carnis, virtutum principatus* (statt *-tum*), *redempcio viciorum*.

S. 152 Nr. 14. *Hinc* (statt *Huic*) *est*<, > *quod...* 'Hieraus folgt, dass...'; ebenso S. 159 Nr. 3. Es ist um so auffallender, dass F. zweimal das sinnlose *Huic est quod...* druckt, als das richtige *Hinc est (quod)* mehrmals in der Edition auftritt (z.B. S. 107 Nr. 3; S. 122 Nr. 4; S. 126 Nr. 2).

S. 155 Nr. 1 *suo amico... Salamantice studium frequentanti* (statt *frequentati*; vgl. oben S. 29).

S. 157 Nr. 8 hat die Hs. *totis cordis viribus, tota mente*, und F. fügt *totis* vor *viribus* hinzu. Aber *totis cordis* ist unmöglich; nach den Parallelstellen S. 155 Nr. 5 und S. 160 Nr. 10 ist *toto corde* zu drucken.

S. 158 Nr. 6 *Sanctus sanctorum* (statt *Sanctus sanciorum*). – Nr. 10 *usque in finem huius brevis et misere* (statt *miserie*) *vite*.

S. 159 Nr. 5 *Viator exoneratur ex sarcinis* (statt *a sarcinis*; die Hs. hat *exarcinis*).

S. 160 Nr. 2 *Rumores de dillecto nepote vestro a me voluistis audire, et ideo* (statt *quoniam*; die Hs. hat *qm̄*) *laude digna seriatim reffero*.

S. 162 Nr. 17 hat die Hs. *strenuus in Domino Deo Sabaoth laboravit*.

S. 163 Nr. II.2 hat die Hs. *transfere*, was die 2. Hand in *-i* korrigiert.

S. 164 Nr. 4 *pre nimio* (statt *prenimio*) und Nr. 6 *inmanibus* (statt *in manibus*).

S. 167 Nr. 14 *Iudes* (d.h. *Iudex*) *enim veniet, districtus occuret... Omnia prospectat, omnia intendit, omnia considerat* (so die Hs., mit *iudex* als Subjekt; F. druckt das mir unbegreifliche *prospectent... intendant... considerent*). – Nr. 18 hat die Hs. *illis* aus *illos* korrigiert. – *adexhibere* (so die Hs., und vielleicht kann das Superkompositum beibehalten werden; F. druckt *exhibere*).

S. 168 Nr. 3 *nec iudicio adquiescere voluit* (statt *noluit*) *nec verbum pacis admictere*.

S. 169 Nr. 3 *sicut condecet* (mit der Hs., statt *concedet*). – Nr. 4 *Quidam* (statt *Quidem*) *spiritus vobis inspiraverat*. – Nr. 6 *Eo quod vos totis* (statt *totum*) *mundi voluptatibus actenus inhesistis...*

S. 171 Nr. 7 *non* (statt *nin*; Druckfehler).

S. 172 Nr. 3 *petitiones tuas benignissime* (für *-as*) *acceptabit* (sc. *Deus*), *cum sibi iuste et salubriter expecti videbuntur* (statt... *iuste et expecti salubriter videbuntur*). – Nr. 10 *Per se nichil laudabile principium promeretur* <,> *nisi fine debito consumetur. Nequaquam incipientibus tantum* (statt *tum*; die Hs. hat *t̄m*) *regna caelestia promictuntur, ymo illis* <,> *qui... laudabiliorem exitum consequuntur*.

S. 173 Nr. 3 *Modo* (oder *Mox*, statt *Modum*) *facta est michi menssa eius in laqueum*. – Nr. 8. Die Hs. hat *requero* (nicht *requiro*).

S. 174 Nr. 23. Die Hs. hat *succesor* (nicht *successor*).

S. 175 Nr. 29 *incendentem* (mit der Hs., nicht *incidentem*).

S. 177 Nr. II.3 *et nos* (statt *vos*) *ob id liberalitati vestre ad exsolvendas gracias perpensius teneamur*.

S. 178 Nr. V. 2 *eum propter mearum precum instanciam fideliter adiuvetis, sic ut* (statt *sicut*) *intelligat preces meas apud vos aliquid valuisse*. – Nr. I.3 *me cum N. quodam consobrino vestro* (statt *-e*) *legitimum matrimonium contraxisse*.

S. 179 Nr. 5 f. *Cur ammiracione* (statt *A miracione*) *non modica sum permota, nam...* F. hat *Cur* ausgeklammert, aber es steht für *Quare*, s. ThLL 4,1451,61 ff.

S. 180 Nr. 10. Die Hs. hat *in arta necessitate*.

S. 181 Nr. 10 f. *manum opificem porrigatis, sic ut* (statt *sicut*) *per vestrarum elemossinarum subsidia possit in antedicto loco provinciale capitulum celebrari et* (statt . *Et*) *nos dum vixerimus teneamur laudes pro vobis reffere*. – Nr. IV. 2 *Scripturarum testimonio multiplici comprobatur, quod, nisi* (statt: *nisi quod*) *essent misericordie Domini multe nimis..., magna daretur peccatoribus occasio desperandi*.

S. 182 Nr. 9 *penam carceris in alliam sibi tollerabilem magis... comutetis* (statt *comictetis*). – Nr. 10 *secundum Augustinum* (statt *-us*).

S. 186 Nr. 3 *Cui non dellectabile {non} est, de prolixitate querendum non est*.

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

Zur Interpunktion

Schon oben wurde mehrfach F.s Interpunktion korrigiert. Es folgen einige weitere Stellen, an denen ich anders interpungieren möchte.

S. 75 Nr. 2 *Si tibi increpatoria et solito duriora propono, facit hoc insolencia tua et (statt . Et) iniquitas...*

S. 79 Nr. 11 f. *terram lingis nec ab terrenorum fece poteris erui, donec (statt . Donec) qui terra es in terram revertaris.*

S. 83 Nr. 8 *Maledictus, inquit Salomon, susurro et bilinguis in populis<;> turbat enim pacificos.*

S. 110 Nr. 39 *Si voluntati possibilitas responderet<, > mentis afectum[,] possetis agnoscere per effectum<;>*

S. 112 Nr. 9 *Si autem coram cardinalibus<, > pectes (d.h. petes)[,] sic:¹³ Quare (statt sic quare) pectit predictis procurator predictam elleccionem actoritate apostolica confirmari. Sic (statt, sic) concipies libellum<, > quando...*

S. 122 Nr. 5 f. *totusque homo meus interior variis cogitacionibus occupatur et agitur, si (statt . Si) quo modo possit vias difficiles explicare.*

S. 127 Nr. 6 *nam quanta sit[,] vix (d.h. vis) amicicie<, > amicorum separacio magnifestat.*

S. 128 Nr. 3. *Nec (statt nec) mirum. Ipsa enim dileccio speculum est lucidum<, > per quod... videmus.*

S. 130 Nr. 4 *benivolencia... ubicunque se vertit<, > de prosperitate et adversitate menti[,] ingerit gaudium et merorem.*

S. 138 Nr. 7 f. *Flagellum certe nostra exigit malicia meritorum. Nisi (statt, nisi) sciremus... tribulaciones et pressuras ex dispositione divina ad utilitatem... evenire (propter [statt . Propter] quod et apostolus in tribulacionibus gloriatur [F. fügt unnötigerweise ein sciens hinzu], quod tribulacio pacienciam operatur, paciencia autem probacionem, probacio vero spem), formidarem (statt spem. Formidarem)...*

S. 148 Nr. 18 *Querela Ieremie est: Quare via inpiorum prosperatur? (statt quare... prosperatur.).*

S. 152 Nr. 2 *Si quis... preliatur, ... coronatur; (statt ,) nisi enim quis finaliter prelietur<, > eterne vite bravium non meretur.*

S. 157 Nr. 5 f. *istud concurrat (lieber occurrat) precipue oculis mentis nostre, quod (statt . Quod)...*

S. 166 Nr. 5 f. *Quos (statt quos) enim credebam amicos et quibus nunquam feci aliquando nisi bonum, illi (statt . Illi) contra me insurrexerunt.*

S. 172 Nr. 6 f. *Verum quia graviori morbo est medicina prestancior adhibenda, idcirco (statt . Idcirco)...*

S. 174 Nr. 13 *Dominus tuus nichil pro ratione, omnia vero pro libitu agit<, >*

Bengt Löfstedt

et quasi in bestialem sensum degeneret, a (statt . A) se omne consilium... excuciens proprium sequitur appetitum.

S. 177 Nr. II 1 f. *Salutem et [,] si quid preciosius est [,] salute vel melius.*¹⁴
Pro (statt pro) dillecto in Christo N. (statt . N.) latore presencium circumspeccionem vestram duximus actente rogandam...

S. 181 Nr. 2 *Quantum de vestre paternitatis absentia... doleamus, quanto ecciam desiderio et affectu de vestra presencia gauderemus, vobis (statt . Vobis) explicare litteris comode non valentes...*

Zu den Quellen

Der Quellenapparat F.s ist recht vollständig, aber es gibt Einiges hinzuzufügen:

S. 33 Nr. 4 *vires, quas inperitia denegat, caritas administrat:* Greg. M. in evang. 21,1 (PL 76 S. 1169 D – 1170 B).

S. 68 Nr. 8 *in eo quo quis deliquit puniatur:* vgl. H. Walther, Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters Nr. 21244.

S. 76 Nr. 4 *dies tuos dimidiare:* vgl. Psalm. 54,24.

S. 79 Nr. 9 *si lumen tuum tenebre facte sunt, tunc tenebre quante erunt?:* vgl. Matth. 6,23.

S. 81 Nr. 7 *Quis te constituit iudicem super nos:* vgl. Luc. 12,14.

S. 124 Nr. 2 *arborem ex fructu cognosci:* vgl. Matth. 12,33.

S. 131 Nr. 1 *idem... velle et... idem nolle:* Sall. Catil. 20,4 (A. Otto, Sprichwörter der Römer 19).

S. 146 Nr. 12 *ignoro unde veniat aut quo vadat... spiritus:* vgl. Ioh. 3,8.

S. 147 Nr. 2 *quasi dividensis aque, sic rugitus meus:* Iob 3, 24 (mit der Vulg. ist *inundantes* statt des sinnlosen *dividentis* zu schreiben). – Nr. 6 *carbones dessolatorios:* Psalm. 119,4.

S. 151 Nr. 3 *...cui simplex oculus totum lucidum corpus facit:* Matth. 6,22 (*oculus simplex* auch S. 50 Nr. 9).

S. 153 Nr. 10 *omnia in omnibus:* I Cor. 15,28.

S. 162 Nr. 13 *acceptator personarum:* Act. 10,34. – Nr. 22 *ut cornu suo ventillet Siriam:* vgl. III Reg. 22,11.

S. 171 Nr. 1 (*salutem*) *que exsuperat omnem senssum:* Phil. 4,7.

S. 175 Nr. 26 *cathedram pestilencie:* Psalm. 1,1.

S. 180 Nr. 3 *Quod scimus loquimur et quod per opera vidimus atestamur:* Ioh. 3,11.

Zur Sprache

S. 19 ff. beschreibt F. sprachliche Charakteristika des edierten Textes, aber da er weder die lateinische Sprache noch die sprachgeschichtliche Literatur gut beherrscht, ist dieses Kapitel wenig wertvoll. Die folgende Bemerkung S. 24 lässt in die Unkenntnis F.s tiefblicken: "Parece existir una predilección por la forma contracta de la 3.ª persona del plural, normalmente empleada sólo en el verso, en vez de la forma completa, tal vez por parecer más culta: *quere* (= *querunt*)..., *evasere* (= *evaserunt*)..." Dass es verfehlt ist, die Form *evasere* statt *evaserunt* als "contracta" zu bezeichnen (nach M. Leumann, Lateinische Laut- und Formenlehre, München 1977, S. 608 "ist -erunt eine junge Umgestaltung von -ere"), bedeutet weniger, aber dass F. den offensichtlichen Fehler *quere* für *querunt* im Präsens mit dem klassischen *evasere* für *evaserunt* im Perfekt auf eine Ebene stellt, ist doch peinlich.

Der Text enthält aber einiges sprachlich Interessante, was unten besprochen werden soll.

Orthographie

Sehr oft schreibt Juan Gil *u* statt *uu* und umgekehrt *uu* statt *u*, z.B. S. 34 Nr. 10 *manuus*; S. 50 Nr. III. 3 *spes fructum*; S. 126 Nr. IV. 5 *affectuum tuum*; S. 129 Nr. 8 *affectum puritas*; S. 183 Nr. VII. 1 *peduum* (hier kann Einfluss durch *manuum* vorliegen). Auch vor anderen Vokalen als *u* wird ein *u* fälschlich ausgelassen oder hinzugefügt: S. 95 Nr. 2 *linga*; S. 73 Nr. 16 *vagua*; S. 166 Nr. 7 *obteguatur*. Zum Wegfall von *u* vor Vokal s. V. Väänänen, Introduction au latin vulgaire (Paris 1981) S. 46 f.

S. 76 Nr. 8 und Nr. 10 steht *Galienus* für *Galenus*. Die Form mit *i* kommt auch anderswo vor, s. Verf., Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala, Årsbok 1985, S. 130.

S. 156 Nr. 5 steht *prothoplastus* für *-plastus*. Ähnlich ist S. 159 Nr. I. 4 *alabaustro* für *alabastro*; für die letztere Schreibung finden sich einige Parallelen im Mittellateinischen Wörterbuch (München 1967 ff.) Bd. 1 S. 420, 5.12.

Die Präfixe *ad-* und *a-* werden frühzeitig vermischt. Deshalb fallen Belege wie die folgenden nicht auf: S. 139 Nr. III. 6 *admotus* für *amotus*; S. 155 Nr. 15 *advolabit* für *avolabit*.

S. 152 Nr. 14 hat die Hs. *propio*, was F. – m.E. zu Unrecht – in *proprio* korrigiert. Der Fehler hängt natürlich mit der spanischen Aussprache zusammen (nspan. *propio*) und kann sehr wohl auf Juan Gil zurückgehen.

S. 145 Nr. 14 bietet die Hs. *fragela*. Auch hier normalisiert F. m.E.

Bengt Löfstedt

unnötigerweise; er schreibt *flagela*. Die dissimilierte Form mit *fr-* begegnet indessen bereits in der *Vetus Latina*, s. ThLL 6:1 S. 835,57 ff., und es ist nicht einzusehen, warum man sie nicht dem Juan Gil zutrauen könnte.

Lat. *gn* wird ja im Spanischen zu *ñ*, s.R. Menéndez Pidal, *Manual de gramática histórica española* (Madrid 1952) S. 144 f. Durch hieraus entstandene orthographische Unsicherheit sind Fehler wie die folgenden zu erklären: S. 179 Nr. 5 *insignuare*; S. 81 Nr. 5 *lignum* (für *linum*; von F. unnötigerweise korrigiert); *beginus* (mit einer Art Metathese) begegnet S. 81 Nr. 3 und S. 83 Nr. 3 usw. Bei *magnifestare* S. 127 Nr. 6 u.a.¹⁵ mag *magnus* eingewirkt haben.

Formenlehre

S. 79 Nr. 21 und S. 80 Nr. 24 steht der Gen. Plur. *pauperium* für *pauperum*. Diese Genitivform wird weder im ThLL noch von F. Neue & C. Wagener, *Formenlehre der lateinischen Sprache*, verzeichnet.

S. 171 Nr. III. 1 findet sich die Dativform *uno*. Weitere Belege für diese seltene Form bei Neue & Wagener a.O. Bd. 2 S. 519 und Verf., *Studii Clasice* 23 (1985), 75.

S. 161 Nr. 6 begegnet *reddiret* für *redderet*. Diese Form dürfte von einem Konjugationswechsel zeugen, vgl. nspan. *rendir*.

Syntax

S. 131 Nr. X. 2 *Cum in te... cogitarem*. Die Konstruktion von *cogitare* mit *in* ist bemerkenswert; ich kenne keine Parallelen.

S. 66 Nr. 6 *Periculosum est... se in diabolo venaliter se exponere*. Zur pleonastischen Wiederholung von *se* vgl. Hofmann & Szantyr, *Lateinische Syntax* (München 1965) 807, Verf., *Aevum* 55 (1981), 329.

S. 112 Nr. 13 ist die Synesis bemerkenswert: *capitulum... elegerunt*; vgl. Hofmann & Szantyr a.O. 436 f.

S. 154 Nr. 7 bietet die Hs.: *timeo, quod lumen quod in te est tenebre sint*: das erste *quod* wurde von der 2. Hand in *ne* korrigiert, was F. druckt. Aber das unklassische *quod* nach *timeo* kann wohl beibehalten werden, vgl. Hofmann & Szantyr a.O. 582, wo dieser Sprachgebrauch u. a. aus Hieronymus belegt wird.

S. 116 Nr. 9 *Licet vos corporeis oculis umquam viderim...* Hier steht *umquam* für *numquam* oder *non... umquam*; zur Verwendung des Komplementworts statt *non* + Komplementwort als alleiniger Träger der Negation s. Verf., *ALMA* 29 (1959), 79 ff., *Maia* 32 (1980), 64, E. Löfstedt, *Coniectanea* (1950) 28 ff.

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

S. 136 Nr. 12 *Cum ergo de salute eius spem habeamus in Christo certissimam, quia beati qui in Domino moriuntur, et ideo nolite contristari...* Das *et* ist pleonastisch. Zur Verwendung von *et* am Anfang der Apodosis s. Hofmann & Szantyr a.O. 482.

S. 145 Nr. 2 *Expectans expectavi*. Zu dieser hebraisierenden Konstruktion vgl. W.E. Plater & H.J. White, *A Grammar of the Vulgate* (Oxford 1926) 23.

Wortschatz

Alta litera 'Grossbuchstabe' S. 92 Nr. 34.¹⁶

Conquestuosus 'klagend' S. 164 Nr. 1. Das Adverb *conquestuose* ist von R.E. Latham, *Dictionary of Medieval Latin from British Sources*, verzeichnet.

Contentivus alcs rei 'etwas enthaltend' S. 164 Nr. 1. Auch bei A. Bartal, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis regni Hungariae*, A. Blaise, *Lexicon Latinitatis medii aevi*, J. W. Fuchs & O. Weijsers, *Lexicon Latinitatis Nederlandicae medii aevi* und Latham a.O. verzeichnet.

Dediligere 'nicht mehr lieben' S. 45 Nr. 3. Auch bei Blaise a.O., DuCange, *Lexicon mediae et infimae Latinitatis*, und R.E. Latham, *Revised Medieval Latin Word-List*.

Defendimentum 'defensio' S. 44 Nr. 8.

Duratorius 'langwierig' S. 90 Nr. 19.

Hospitalarius 'Krankenpfleger' S. 100 Nr. 18. Auch bei Bartal a.O., Blaise a.O., DuCange a.O., J.F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis lexicon minus*, M. Plezia, *Lexicon mediae et infimae Latinitatis Polonorum* und in *Word-List* (seit 1285).

Inconcusibiliter 'fest' S. 128 Nr. VI. 3. Ein Beleg im ThLL.

Opiatus 'eingeschläfert' S. 95 Nr. 18. Im Sinne von 'narkotisch' bei DuCange und in *Word-List* (1620).

Preaccipere 'wegnehmen' S. 129 Nr. 5. Bei Bartal im Sinne von 'allegare' und in *Word-List* 'to accept in advance.'

Precamen 'Bitte' S. 119 Nr. 38. Ein Beleg bei J. Perrot, *Les dérivés latins en -men et -mentum* (Paris 1961) 46; s. weiter Bartal, DuCange, Niermeyer und *Word-List*.

Rogamen 'Bitte' S. 116 Nr. 13 und S. 117 Nr. 19 (zweimal). Bei Bartal, DuCange und in *Word-List* (1281 und 15. Jh.).

Vicem 'invicem' S. 125 Nr. 11.¹⁷

Noter

- 1 Ich danke meinem Kollegen R. Rouse für Rat bei der Datierung und Lokalisierung. Faulhaber hat S. 26 dieselbe Datierung, aber er sagt über die Lokalisierung nichts. – Faulhaber fügt die Foliumnummern der Handschrift am Rande seiner Ausgabe hinzu. Das ist praktisch. Aber er hat nicht vermerkt, dass der Schreiber, der die Numerierung in die Handschrift eintrug, ein paar Folia übersprungen hat: das von F. mit 51 numerierte Blatt hat in der Hs. keine Nummer; das von F. mit 52 numerierte Blatt ist in der Hs. fol. 51; das von F. mit 53 numerierte Folium hat in der Hs. wieder keine Nummer, und das von F. mit 54 numerierte trägt in der Hs. Nr. 52; F.s. Nr. 55 ist in der Hs. Nr. 53; F.s. Nr. 56 hat in der Hs. keine Nummer, und F.s. Nr. 57 entspricht Nr. 54 der Hs.
- 2 Anuario de historia del derecho española 48 (1978) 701 ff.; Archivo Ibero-Americano 39 (1979), 153 f. und 217 ff.; Archivum Franciscanum historicum 75 (1982), 491 f.; Emerita 48 (1980), 139; Revista española de teología 39–40 (1979–80), 311 ff.; Scriptorium 37 (1983), 37*; Speculum 55 (1980), 188.
- 3 Ich danke Del Amo Endowment an der UCLA für finanzielle Unterstützung für diese Reise.
- 4 Leider hat F. keine Zeilenzählung, sondern den Text in numerierte Kapitel, Abschnitte, Unterabschnitte usw. eingeteilt. Da es m.E. viel zu kompliziert ist, Verweise wie VI. XI. IV. 2 zu verwenden, verweise ich nur auf Seite und Nummer des Abschnitts.
- 5 Zur Doppelschreibung von *s*, *f* und *r* am Wortanfang, die für spanische Texte/ Handschriften charakteristisch zu sein scheint, vgl. A. Millares Carlo, Tratado de paleografía española, Bd. II, 3. Aufl. (Madrid 1983) S. XVII f. Die Schreibung *ff*- statt *f*- scheint besonders häufig zu sein; so begegnet *ffamis* in der sog. Nota Emilianense (10.Jh.), s. Dámaso Alonso, Revista de filología española 37 (1953), 27; *ffrater* und *ffray* in einer Urkunde v. J. 1257, s. J. Kiviharju, Los documentos latino-romances del monasterio Veruela (Helsinki 1989) S. 79; usw. Zur Erklärung von *ff*- statt *f*- s. R.J. Blake in den Actas del I. congreso internacional de historia de la lengua española (Cáceres 1987) Bd. 1 S. 71 ff. (auch Romance Philology 41, 1988, 267 ff.; es fragt sich aber, ob man *ff*- für *f*- ohne Rücksicht auf die parallelen Schreibungen *ss*- für *s*- und *rr*- für *r*- erklären kann).
- 6 Ich verwende im folgenden die üblichen Zeichen.
- 7 Weitere Belege für mangelnde Konsequenz: S. 124 Nr. 3 will F. *letor* (d.h. *laetor*) für *lector* und S. 139 Nr. 6 *leta* (d.h. *laeta*) für *lecta* lesen, aber S. 108 Nr. 17 behält er *lectabundo* (d.h. *laetabundo*) und S. 109 Nr. 30 *lectabitur* (d.h. *laetabitur*) bei.
- 8 Falls die Lesart der Hs. von Faulhaber unrichtig angegeben wird, wird das unten jeweils notiert. Steht keine derartige Notiz, habe ich eine Emendation gemacht.
- 9 S. 58 Nr. 25 verbessert aber F. zu Recht überliefertes *aflige* in *afligere*.
- 10 Ich ändere F.s. Interpunktion.
- 11 Vgl. S. 110 Nr. 47 *fragilitatem exterioris hominis*; S. 111 Nr. 50 *si esset condicio tua spiritualis...*; S. 131 Nr. X. 3 *salutem... non tantum corporalem, set etiam spiritualem*.
- 12 F. bemerkt nicht, dass dies Wort im Texte ausgelassen und von der 2. Hand am Rande hinzugefügt wurde.
- 13 Vgl. S. 111 Nr. 5 *Si coram diaconibus, dices sic...*
- 14 Vgl. S. 91 Nr. 28 *salutem et si quid melius est salute*.
- 15 Vgl. S. 93 Nr. 45 *magnifesto* (für *manifesto*). Während F. an den zitierten Stellen die unklassischen Schreibungen beibehält, schreibt er S. 100 Nr. 12 *punire* statt des überlieferten *pugnire* und Nr. 15 *conaris* statt *cognaris*.

Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

- 16 Die Stelle ist paläographisch interessant und verdient es, *in extenso* zitiert zu werden:
Nota autem, quod nomina virorum seu mulierum, civitatum seu castrorum, principia ecciam clausularum scribi debent in epistolis per altam literam.
- 17 Ich danke Dr. Carol Lanham (Los Angeles) für viele wertvolle Anregungen und Diskussionen bezüglich des Epithalamium.

Jöran Mjöberg

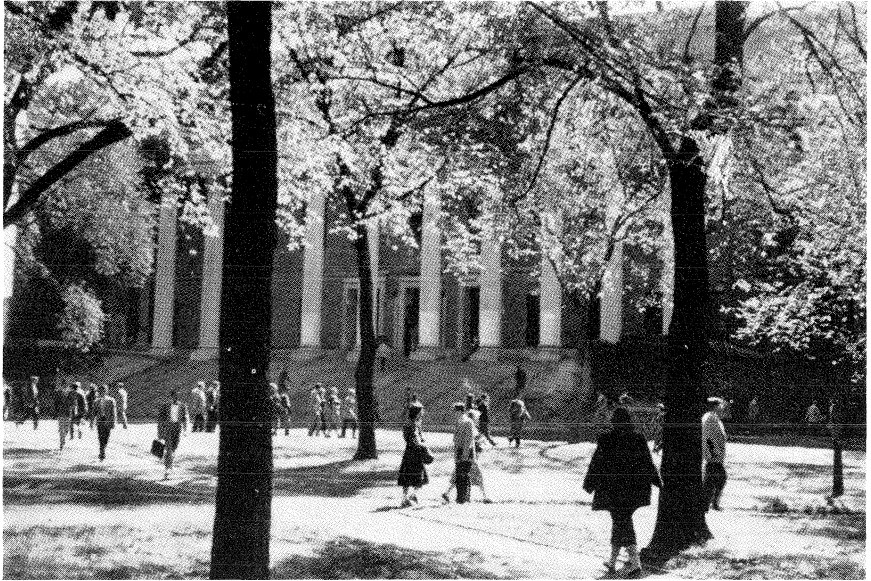
Skolor och universitet i USA

Fakta och impressioner

1. Campusområdet

Ingenting uttrycker så intensivt och så spontant det amerikanska universitetets egenart som campusområdet och campusbegreppet. Campusområdet är det amerikanska universitetets centrum, mötesplats och hjärta. Det är byggt i en stil präglad ömsom av den kultiverade konstparkens smakfulla historiska karaktär, ömsom av klumpig sekelskiftesstil i sina administrations- och föreläsningbyggnader som brukar vara uppkallade dels efter framstående kulturella och politiska gestalter tillhörande den omgivande stadens eller delstatens annaler, t ex Lincoln Hall, Thoreau Hall, Carl Sandburg Memorial Library, dels också efter förgångna donatorer som på så sätt vunnit en sorts offentlig balsamering av sitt namn och sitt livsverk.

Campusområdet är en inre enhet i läroanstalten som konserverar klassiska ideal. Det är genomandat av kunskapsökandets hänförda och engagerade anda, av glädjen och tillfredsställelsen över rika hävder att falla tillbaka på inom historien, litteraturen, den religiösa kulturen och den demokratiska traditionen. I campusområdet härskar en anda av gemenskap och sympati, förståelse och öppenhet, som är utomordentligt amerikansk. Här är den mjuka hälsningen "hi" ett anrops- och lösenord, uttalat med hurtfrisk glädje eller ömsint tillgivenhet och utväxlat mellan representanter för olika raser, olika kön, olika åldrar, mellan lärare och studenter, mellan landsmän från olika regioner inom världsväldet, mellan amerikaner och gästlärare eller gäststudenter. Där kan dyka upp en asiatisk eller latinamerikansk collegeflicka med sina kursböcker på armen – burna på ett lite kokett sätt som inte har någon motsvarighet i vårt land – där ser man en svart student präglad av braskande livsglädje, där är en svarthårig, lite gråsprängd professor på väg till sin föreläsning, där kommer en kvinnlig huvudsekreterare vid någon större institution med ansiktsdragen märkta av decenniernas erfarenhet och vakna tjänstvillighet, av det tillmötesgående som är oinitierade främlingars särskilda glädjeämne.

”Harvard Yard” och Widener Library, världens största universitetsbibliotek. Foto: JM.

Det ligger nära till hands att välja ut ett par universitet för deras kulturhistoriskt förnäma campusområden. Där är t ex det på Harvard University, som inte kallas ”campus” utan ”yard” – ”The Yard” – och är beläget i Bostons förstad Cambridge, med sina två slutna innergårdar och med en ålder av över 350 år. I den första gården står grundaren, 1600-talsprästen John Harvard, staty i brons utanför en av administrationsbyggnaderna, University Hall. Denna är omgiven av Massachusetts Hall, Matthew Hall och ute vid gatan Houghton Chapel, den äldsta kyrkobyggnaden vid universitetet med dess vackra nyklassiska exteriör och rena färgskala, vitt, blått, guld. Den nästa gården är innefattad av baksidan på University Hall, av den moderna kyrkan, som heter Appleton Chapel, av den mastodontiska Sever Hall, nu hundraårig, och till slut av det stora universitetsbiblioteket, Widener Library, uppfört som en donation från sörjande föräldrar till minnet av en student som drunknade i Titanicolyckan 1912. Detta bibliotek är i dag härbärge för över femton miljoner böcker. Inklämda i utkanten av det gamla universitetskvarteret ligger ett vackert gulmålat trähus i New Englandsstil från 1700-talet, Wadsworth House, och tre moderna specialbibliotek, Lamont, Pusey och Houghton, i vilka stora samlingar av handskrifter från författare så namnkunniga som John Keats och T S Eliot är tillgängliga för forskning. Och utanför detta gamla ärevärdiga kvarter, utanför den egentliga Harvard Yard med sina två

Jöran Mjöberg

gårdsområden ligger det yttre campusområdet med massor av museer och administrationsbyggnader, institutioner, sällskapslokaler, dormitorier och, sist men inte minst, tjugotre privata boklådor; som en jämförelse kan nämnas att Lund har nio.

Massachusetts Hall vid Harvard University (1700-talet). Foto: JM.

Den andra campus som jag alldeles särskilt har fäst mig vid är den på University of Virginia, i den lilla staden Charlottesville. Den uppfördes omkring 1820 och var in i minsta detalj planerad och ritad av expresidenten i Förenta Staterna Thomas Jefferson, författare, uppfinnare och universalgeni, han som vid sin död efterlämnade kopiorna av sextontusen brev som han skickat över hela världen. På ett berg en svensk mil från Charlottesville hade Jefferson under 1760- och 1770-talen låtit uppföra sin herrgård Monticello, där han var bosatt fram till sin död 1826, med avbrott för de perioder då han tjänade sitt land och var stationerad dels i Paris, som amerikansk ambassadör strax före den franska revolutionen, och dels i Washington, i tur och ordning som utrikesminister, vicepresident och som president under två perioder, 1801–1804 och 1805–1808.

Det var som "pensionär", under åldern från sjuttio till åttio, som Jefferson, "den vise på Monticello" som man kallade honom, ritade och lät bygga universitetet och varje dag red den timslånga ritten till kullen som han hade valt för sitt lärdomscentrum. Fylld av sin tids fasta tro på upplysning, tänkande och bildning lät han universitetsbyggnaden uppföras i hästskoform, med den öppna delen vettande ut mot bergen i söder, som en bild av den fria tanken och dess utblick över världen. Hästskobyggnadens övre, korta parti utgörs av The Dome, en rund byggnad med höga trappor och ingångarna inramade av antika kolonner. The Dome är ritad efter förebild av Roms Pantheonempel, och i dess inre finns kontor och sällskapsrum som en gång var föreläsningssalar och originellt nog har oval form. Överst, under kupolen, ligger en stor cirkelrund sal, med två gallerier som löper runt om och ett fönster högst upp: det kallas "Jeffersons öga" och låter ljuset strömma ner över de vita väggarna, vilkas osmyckade renhet gör detta rum till det vackraste i hela anläggningen.

Sidorna av hästskobyggnaden som omger campus, här kallad "The Lawn", består av kolonnader med pelare av alla de antika modellerna, doriska, joniska och korintiska: Jefferson ansåg det nämligen viktigt att studenterna skulle lära sig att känna igen och definiera dem. Inom pelargångarna finns det dörrar till studenternas rum, vilka är inplacerade mellan de så kallade "paviljongerna" som är vissa privilegierade lärares bostäder: det speglar Jeffersons tanke att studenterna och lärarna skulle leva i nära kontakt med varandra. "The Lawn" är, som namnet antyder, en stor gräsmatta, där studenterna kastar boll och på kvällarna kan slå sig ner i grupper för att ta en stilla öl eller dela en flaska kaliforniskt vin.

Längst nere på denna öppna "lawn" reser sig en låg staty som i likhet med arkitekturen är en symbol för det antika arv som 1700-talsmänniskorna

Monticello, herrgården som Thomas Jefferson ritade och lät bygga under 1760- och 1770-talen. Foto: JM.

”The Dome” med Thomas Jeffersons staty, Univeristy of Virginia, Charlottesville, 1820-talet. Foto: JM.

och Förenta Staternas grundare med sådan vördnad och ömhet anknöt till: det är epikens fader i världen, Homeros. En liten staty av Jefferson själv är gömd i en lövsal vid sidan, på en plats där han skulle kunna se upp till sin gård Monticello på höjden långt borta. Också utanför den hästskeformade byggnaden, uppförd i trä med gipsklädda ytor, finns anläggningar som bär Jeffersons personliga signatur, särskilt trädgårdarna med staketen formade som meanderslingor. Och universitetsbyggnaden visar starkt växlande årstidsansikten, från vårens med den ljusgröna gräsmattan i mitten, lysande redbuds och andra buskar, över sommaren med dess stillastående hetta som missfärgar gräset, till hösten med de rika gul- och rödfärgerna och slutligen vintern med sitt snötäcke över The Lawn och kolonnbyggnaderna.

Men det finns andra universitet vilkas campusområden och arkitektur också gör ett vägande intryck: Yale i Connecticut och University of Chicago, båda med tung nygotik från sekelskiftet, Princeton i New Jersey i sin engelska 1700-talsstil och Stanford i Californien med den spanska renässansens rundbågar och arkader. De stora ”metropolitana” universiteten är överhuvud anlagda med höga estetiska pretentioner; från dem skiljer sig de regionala, som ofta inte haft tillgång till så tungt kapital och så

Från University of Chicago, i engelsk Tudorstil. Foto: JM.

framstående arkitekter. Och under de senaste decennierna har ett stort antal nya campusområden byggts upp efter liknande modeller men med modern funktionalistisk eller postmodernistisk arkitektur.

2. Om collegestudierna i allmänhet

Det kan ibland förefalla som om man i amerikanskt språkbruk identifierade college och universitet. Ett universitet är ju den institution som omfattar dels collegestudierna med deras fyra studieår, respektive "junior colleges" med två år, allt sammanfattat i begreppet "undergraduate studies", som resulterar i en Bachelorexamen (Bachelor of Arts, en humanistisk fil kand, och Bachelor of Science, fil kand i naturvetenskapliga ämnen), dels "graduate studies", som kan föra till en "Master's Degree" och fortsätta till en doktorsgrad, en Ph D. Somliga skolor innefattar inga studier efter BA-examen och är då bara colleges, medan andra alltså är öppna för hela lärdomsgången; man kan därför tala om t ex "Harvard University" som helheten och om dess lägre del som "Harvard College". Efter collegeåren kan man välja en yrkesutbildning i en så kallad "professional school". Vid Harvard, för att fortsätta samma exemplifiering, finns det både Harvard School of Medicine, Harvard Law School, den juridiska fakulteten, Harvard Business School, handelshögskolan, Harvard School of Education, lärarhögskolan, och Harvard School of Divinity, den teologiska fakulteten. Det finns också colleges som leder direkt till ett yrke: några av dem kallas "community colleges", och ett allmänt namn är "vocational school"; de har utvecklats starkt under senare år.

De fyra åren eller fyra klasserna i colleges brukar kallas "Freshman", "Sophomore", "Junior" och "Senior", där "Freshman" motsvarar vårt gamla begrepp "novitie" eller "recentior", förstaårsstudent; man börjar i allmänhet som freshman vid sjutton års ålder, och mognadsnivån ligger alltså vid college en aning under den vid våra universitet när det gäller studiet för fil kand. Å andra sidan börjar skolan ett à två år tidigare i USA än hos oss, vid fem eller sex års ålder. Sophomore är en ordbildning som innehåller två grekiska ord, sophos, dvs vis, och moros, som betyder dum, enfaldig. Ordet tolkar därmed en ironisk syn på den brådmogna, pretentiösa lärdomshögfärd som kan drabba en ung människa i början av hennes kunskapskarriär, då hon börjar bli djupare initierad i lärdomens värld än en freshman.

När man hör att antalet colleges och universitet i USA ligger på en siffra omkring 3 000, så känns det som en bekräftelse på den gamla europeiska

"The Chapel", Harvard University (1900-talet). Foto: JM.

föreställningen att Amerika alltid är "biggest in the world". Så kan det också låta när Henry Rosofsky, dean vid Harvard University, hävdar att bland de tjugo främsta universiteten i världen femton stycken är amerikanska. Men om man stannade vid föreställningen att USA i sitt undervisningsväsen är "biggest in the world", skulle man komma fram till en bild som var utomordentligt förytligad. Det dominerande intrycket när man besökt ett antal amerikanska universitet och high-schools och intervjuat administratörer och lärare samt studerat en del av den nyutkomna litteraturen kring detta undervisningsväsen, är ett annat. En våg av självvransakan och självkritik går över landet och avsätter sig i en rik flora av pedagogisk och kulturanalytisk litteratur, i böcker och uppsatser. Den stora frågan i dag tycks vara: "Hur skall vi utveckla våra universitet och skolor så att de kommer i samklang med den etniska, sociala, ekonomiska och kulturella utvecklingen i vårt land?" och "Hur skall vi lösa alla de stora konkreta problem som ligger framför oss, i en anda av hänsyn och rättvisa?"

Om man vill jämföra det amerikanska undervisningsväsendet med det i vårt land, slås man främst av en olikhet: grunden för det amerikanska är den nästan totala friheten. Detta gäller elementary schools och secondary schools, alltså förberedande skolor och högstadium, och det gäller universiteten. Visst existerar det lagar och förordningar särskilt på delstatlig nivå, men friheten i systemet är det dominerande draget. Det finns också en annan stor olikhet som hänger samman med friheten: den stora inbördes skillnaden mellan läroanstalter på olika håll i landet. Denna olikhet tar sig uttryck i en rad skillnader: mellan statliga skolor och privata, mellan så olikartade inslag i undervisningen som teknik, naturvetenskap och humaniora, mellan "liberal arts"-utbildningen och yrkesutbildningen, mellan privata, mindre institutioner av elitkaraktär och stora statliga organisationer, slutligen mellan skolor i olika delar av kontinenten.

Man kan alltså aldrig skära skolor och universitet i USA över en kam. Det finns oerhörda skillnader också i nivå, i studentpopulation, i undervisningskvalitet, i de tillrättalägganden som görs för enskilda grupper och typer av studerande, i kostnaderna för undervisningen, i det värde som en examen kan ha när man söker sig ut i praktiska livet.

3. Före college kommer high-school

Innan en amerikansk pojke eller flicka når fram till college, måste han/hon passera dels elementary school och dels secondary school. Efter de första åtta åren i dessa skolformer är tiden inne för ungdomarna att börja själva

high-school, som inbegriper nionde, tionde, elfte och tolfte skolåret/ klassen. Det finns i USA sextontusen high-schools, och de är liksom colleges och universitet av synnerligen växlande kvalitet. För något år sedan hade jag tillfälle att besöka två high-schools i Washington, D.C., förbundshuvudstaden. Den ena hette Woodrow Wilson High School, efter presidenten under första världskriget, den andra, som är en skola driven av kväkarrörelsen, hette Sidwell Friends High School.

Jag skulle komma till Woodrow Wilson på morgonen klockan nio men var där redan en halv timme innan. Det var en frisk och skön septembermorgon, med ett ambralikt ljus över staden, och det kändes som om temperaturen senare på dagen skulle kunna bli pressande. Jag gick in i skolan, som var totalt tom; det låg kvav tung luft och hetta i korridorerna och klassrummen. När klockan gick fram mot en kvart i nio gick jag ut utanför huvudingången. En polishelikopter landade just på taket till femvåningshuset mitt emot, som var en lokal TV-station. Medan svärmar av getingar surrade i eftersommarluften och ungdomar av alla rastillhörigheter strömmade upp mot ingången från bussar, bilar och cyklar, satt klungor av unga utanför och väntade på att klockan skulle bli nio. Där var många svarta, pojkar lite braskande och högljudda, flickorna i brokiga blusar eller jeans och med bjärta smycken. De flesta som kom förbi hälsade vänligt på mig, och en studierektor kom ut och drev på de saktfärdiga. En flicka gick upp till honom, hon skulle byta skola och var här för första gången, och han kollade hennes papper sedan han hälsat henne med orden "hi dear".

Vi gick in i skolan, som på en halv timme hade blivit utluftad och nu kändes kylig och frisk. Lokalerna var ganska enkla, men det mesta var både välordnat och snyggt. Jag fick tillfälle att tala med rektorn för det internationella programmet, en kvinnlig svart lärare som hade uppsikt över elevernas närvaro samt en svart flicka som var en äkta humanist. Hon berättade med blygsamhet för mig om de tio klassiska verk som hon hade hunnit läsa i elfte klassen och som hade gjort starkt intryck på henne: de flesta var europeiska, och hon hade tagit del av både dramer från antiken och flera verk av Shakespeare, jämte nyare romaner av t ex Tolstoj och Kafka. Jag bjöds på lunch i elevmatsalen, tackade därpå för gästfriheten och gav mig i väg, för att nästa dag besöka Sidwell Friends High School.

På Sidwell Friends bar allt prägel av vad man ville kalla en trivsamt elitskola. Det materiella standarden var ett pinnhål högre än den på Woodrow Wilson, men det visade sig också att elevavgifterna var mycket höga här: det var verkligen en skola för högre samhällsklassers barn.

Hövliga elever skyndade fram i trapporna eller låg på magen och läste på snygga heltäckningsmattor i korridorerna. Lärarna verkade starkt engagerade, och de som undervisade i English redovisade med stolthet ett tiotal lödiga romanverk som de hann med att läsa under fyra veckotimmar på ett läsår, i elfte liksom i tolfte klasserna.

Tyvärr håller ju inte alla high-schools denna höga standard. Det företas genom inspektioner och rapporter ideligen åtgärder och görs ansträngningar för att lyfta målsättningen och motivera elever och lärare på ett djupare sätt. Många high-schools är alldeles nerslitna, och lärarna är sedda över axeln, underbetalda och uttröttade genom många veckotimmar av förberedelsearbete och skrivningsrättning. Här ligger de allra svåraste problemen i hela undervisningssystemet i landet.

På denna punkt är det också en fråga om de enskilda staternas anslag till undervisningen: det är ju i hög grad en politisk fråga. Medan t ex en stat som lilla Connecticut i New England satsar över sextusen dollar på undervisningen per elev, bidrar Alabama nere i Södern med endast trettusen sexhundra dollar per år och individ. President Bush utlovade 1988 krafttag beträffande undervisningen och betecknade sig själv som "utbildningspresidenten" – en utfästelse som han inte kunde sägas ha hållit.

Tyvärr har brottsligheten också gjort sitt inträde i skolorna. Lärarna lever i rädsla för det våld som är latent på många håll; i New York sägs det att omkring en tredjedel av high-school-lärarna varit utsatta för överfall. Också frekvensen av dråp och mord har ökat oerhört och lär år 1992 ha nått toppsiffran 1 000 inom hela landets high-schools.

Eleverna, som vid de verkligt goda skolorna har en 95–98-procentig närvaro, kan vid de sämre vara nere i 50 procent. Rektorererna ser denna höga frånvaro som ett av skolornas svåraste problem vid sidan av saknaden av föräldrainsats samt utnyttjandet av alkohol och narkotika. Som mindre problem betraktas stölder, slagsmål och vandalisering. I dessa förhållanden har segregation och de svartas mindre fördelaktiga sociala situation mycket av skulden.

Vad årsprogrammen angår, finns det naturligtvis olika typer av high-schools. Den vanliga typen är fyraårs, traditionella skolor, men det existerar också elitistiska, "academic" high-schools, som är öppna för särskilt begåvade elever och speciellt lägger an på att preparera för collegestudier; annars är kontakten mellan high-schools och universitet relativt klen. Dessutom lägger man märke till enstaka "middle" eller "transition" schools, som har en experimentell karaktär och söker gjuta samman high-school och college. Dit hör Simon's Park i Bard College i

Great Barrington, Massachusetts, Matteo Ricci College i Seattle, Washington, och Middle College i La Guardia community i New York. Dessa läroanstalter bjuder på olika kurser som ingår i ren collegeutbildning, och kan på det sättet t o m inbegripa de båda första åren av college.

Det amerikanska skoloråret är av växlande längd i olika stater och skiftar mellan 174 och 182 skoldagar; Sverige har 174 men ett land som Japan inte mindre än 240. Lektionerna kan vara längre än de svenska: de skiftar mellan 40, 45 och 50 minuter. Skoldagarna kan ibland vara kortare än hos oss, men denna diskrepans uppvägs oftast av att eleverna har talrika "extracurricular activities" i skolan efter skoltidens slut: dit hör de många skolföreningarnas aktiviteter och naturligtvis olika slags övningar i sport och idrott.

Procenten av ungdomar som slutför sin high-school-utbildning är bland olika etniska grupper synnerligen växlande: bland de vita rör det sig om 78%, bland svarta om 61% och bland hispanics, som – utom från själva Västern – kommer från Mexico, Cuba, Haiti och Puerto Rico, endast 55%. I vissa av storstäderna avbryter över 60% sin utbildning. President Bush satte ambitiöst siffran 90% som mål för avslutade high-school-studier år 2000; det verkar väl optimistiskt, inte minst med hänsyn till alla sociala problem som skapar svårigheter för en sådan satsning.

De orsaker som ligger bakom skillnaderna i utbildningsengagemanget är också mycket växlande. De svarta anses lida av den starkt splittrade familjebakgrund som kännetecknat dem genom generationer och ända tillbaka till slaveriets tid. Hos hispanics å andra sidan föreligger en totalt annorlunda livsinställning, en dröm om tidig familjbildning och ett svälare engagemang när det gäller utbildning och samhällsavgång. I agrara distrikt är det vanligt att manliga ungdomar plötsligt försvinner under någon vecka från undervisningen för att ägna sig åt insatser i skördarbetet eller gå ut i skog och mark för att jaga hare, rådjur och viltfågel.

Många kritiserar high-schools för att de i alltför stor utsträckning skulle sakna klart utformade och vitala program. Ändå kan man urskilja ett centralt innehåll som bör ingå i undervisningen: det omfattar kulturarvet, de främmande språken, litteraturläsning, historiskt perspektiv, USA:s historia, den västerländska civilisationen, främmande världsdelaers kultur, studiet av nationella och kommunala institutioner, naturvetenskap, matematik, teknologi, "health" och yrkesarbete. Vad de främmande språken beträffar, har elevintresset på drygt tjugo år gått ner från 24 till 15 procent, så att en uppräckning befunnits påkallad. Men high-school-programmet

bör, menar man, ge varje elev undervisning i att skriva bättre, att på ett djupare sätt tillägna sig det lästa, att lyssna med större urskillning och att utveckla förmågan att tillämpa gammal kunskap när det gäller nya tankar och idéer. Vad man alldeles speciellt önskar lägga vikt vid är skrivförmåga: det är ett ämne som uppenbart ligger i tiden över hela vår värld i dag och bristerna i skriv- och läskunnighet tycks vara flagranta. En rapport från en undersökning utförd genom U.S. Department of Education i september 1993 visar att 25 miljoner amerikaner ligger på en mycket låg nivå när det gäller t ex att fylla i formulär och uttrycka sig, och att de svagaste 10 procenten som går ut från highschool inte klarar att utnyttja informationen i offentliga skrivelser.

Ett alldeles speciellt problem är "multiculturalismen": från alla minoriteter kommer idag krav på att deras kulturarv skall framhävas, alltså från främst de svarta, indianerna, och hispanics. En starkt splittrande faktor i utvecklingen har varit den så kallade PC-striden i de amerikanska massmedia. Många hävdar att universiteten håller på att tas över av kulturradikaler, av feminister, homosexuella och militanta etniska minoriteter som förnekar det västerländska kulturarvet och uttrycker åsikten att alla kulturyttringar måste vara PC, dvs "politically correct". Dessa kulturradikaler går i strid mot allt som är skapat av "DWEM", "Dead White European Males". Liberala kulturpolitiker vid universiteten har försökt bemöta angreppen med förståelse och generositet, men detta svar har på sikt åstadkommit en upplösning av alla värdeskalor som kan ligga till grund för kvalitativa bedömningar. Feminister och svarta kulturaktivister har infört totalt nya värderingar, som nu påverkar hela uppläggnings av universitetens kursprogram.

4. Från high-school till college

När en high-school-elev förbereder sig att ta examen och planerar att fortsätta sina studier vid college, kan han/hon erhålla prospekt från olika skolor: somliga får kanske ett, andra får fem eller tio eller tjugo. Det finns alltså inte mindre än vid pass 3 000 colleges i USA. Varje år inskrivs tolv miljoner studenter vid colleges och universitet: det är ungefär 65% av high-school graduates som går vidare till högre studier.

De prospekt som kommer de blivande collegestudenterna tillhanda gör naturligtvis sitt yttersta för att framställa sitt college i en så fördelaktig dager som möjligt. Det har observerats att det ofta förekommer insmickrande bilder av undervisningssituationer i det fria, i campusområdets

Från "Harvard Yard", med "The Chapel", tidig vår. Foto: JM.

parknatur och särskilt med vatten i bakgrunden. I något fall visade det sig emellertid att närmaste sjö- eller havsstrand var belägen åtskilliga mil från det college som skröt med sitt vatten.

High-school-eleven som skall företa sitt val försöker gärna att bese två tre olika alternativ och ta del i en demonstration av hela collegeanläggningen. Det tillmötesgående som ett college eller universitet visar gentemot de inströmmande ansökningarna kan ha alla schatteringar. Vid mindre och ekonomiskt sett svagare colleges kan man ibland vara tacksam att ta emot de allra flesta av de sökande, och personliga relationer eller sportsliga färdigheter kan också hjälpa upp ett svagt betyg, medan de mera åtråvärda skolorna kan vara betydligt svårare att ta sig in på. Man räknar med att ett femtiotal colleges är "highly selective" och bereder inträde för mindre än hälften av de sökande. Vid Yale University antas endast nitton procent, vid Princeton och Harvard sjutton och vid Amherst i Massachusetts bara sexton. Dessa eftertraktade skolor kallas också för "hot colleges", och till dem kan räknas alla de som tillhör den fina grupp som fått namnet "The Ivy League", "murgröneförbundet": Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth, Harvard, Pennsylvania och Yale.

Det är emellertid knappast så att man vid eftertraktade colleges och universitet tar in bara dem som har de högsta meriterna i betygshänseende. Under de år då jag undervisade som universitetslektor vid Harvard University, betonades det att man inte ville göra sitt college till en skola för bara en intellektuell elit utan att man sökte skapa årgångar där alla begåvningsnivåer var representerade. Om intagningsenheten har några bestämda förhandskrav, rör det sig speciellt om ordentliga kurser i English (i engelska språket och litteraturen) samt i matematik. Ändå måste de allra flesta skolor anordna stödundervisning åt sina freshmen både i skrivning, läsning och matematik. Betygsskalan är, uppifrån räknat, A, B, C, D och E, och nivån vid de främsta universiteten är verkligen inte sådan att det bara är A och B som utdelas. Och bakom pluggandet ligger hela tiden det ekonomiska trycket: undervisnings- och boendekostnader är mycket hög, och föräldrarna sparar under åratals för att möjliggöra sina barns collegestudier.

5. Om målsättning och program

Rent allmänt kan universitetens och collegens uppgift sägas vara att skapa och vidareföra kunskap genom undervisning och forskning. Mestadelen av den grundläggande forskningen bedrivs ju vid nationens högre läroanstalter. De förser landet med en tillgång till experter i naturvetenskaperna och

inom de humanistiska ämnena för att tolka och berika den mänskliga erfarenheten. De vill ge enskilda individer möjligheten att till det yttersta utveckla sina gåvor och sin förmåga med inriktning på att öka sina möjligheter att bidra till samhällets utveckling. De har ett oerhört rikt utbud av kurser och ger de unga rika möjligheter att finna fram till en utbildning som i varje enskilt fall är den lämpliga. Den utåtriktade uppgiften att göra en samhällelig insats kan ibland synas komma i kollision med de mera inåtvända kraven på kunskapssökande och lärdom, men den är djupt rotad i den högre utbildningens traditioner i USA. Där blir universiteten och deras undervisning ett forum för prövning av problemen inom samhället, för en debatt om politikens konst och problematik och beaktande av alternativa möjligheter. Slutligen vill de fullgöra uppgiften att belysa och hävda de samlande värdena i det amerikanska samhället, såsom fördragsamhet, tolerans och tanke-, tros- och pressfrihet.

Formuleringen av program för undervisningen vid ett college och fastsländet av bestämda pedagogiska mål skiftar från plats till plats. På somliga ställen håller man sig till allmänna och lite svävande formuleringar, t ex om önskvärdheten att befordra nyttiga färdigheter, att vidga gränserna för kunskaperna och att höja livskvaliteten. Ett medelstort college uttrycker sig t ex så här:

Vårt college står för en utbildning som skall ge varje student de kommunikationsfärdigheter, tankar och principer som ligger bakom de viktigaste områdena i modern kunskap, insikten om att tillägnandet av kunskap är en procedur som tillhör hela livet och modet och entusiasmen att ta del i skapandet av en bättre värld.

På ett annat håll kan målsättningen vara uttryckt så här, med ännu starkare ideell färgning:

Att söka sanningen, att sträva efter en hög nivå i undervisning och kunskapstillägnande och i lärda bemödanden, och att förbättra och berika det samhälle som universitetet tjänar och från vilket det mottager sitt stöd.

Att komma som sjuttonåring för att börja sin utbildning vid ett framstående college måste vara en upplevelse, laddad med kanske starkare förväntningar och illusioner än dem som en nybliven student upplever vid sitt inträde på ett universitet hos oss: det har att göra med stämningen och gemenskapskänslan inom en collegecampus liksom det stöd som vissa universitetstjänstemän skänker de nykomna.

För en ambitiös och kunskapsörstande student innebär det samtidigt,

som många enkäter har belyst, drömmar om att via en collegeexamen nå fram till att bli en auktoritet på ett specialområde och förvärva sig en burgen ekonomisk ställning. Studenternas föräldrar, har det visats i talrika intervjuer, hyser något annorlunda förväntningar: att deras barn skall bli mognare, intressantare personer, som under sin utbildning skall få tillfälle att göra klart för sig vad de tror på och hur deras värderingar står sig eller förändrar skepnad.

6. Studentens situation och linjeval

För många studenter innebär inträdet på college samtidigt mera än hos oss införlivandet i ett kollektiv, där studierna kompletteras med en samvaro på campus och i studentrum, med politiska och kulturella debatter, med spännande idrottsevenemang och fester med dans och drickande och med möten med det andra könet. Men bilden av kollektivet inom en campus har under de senaste åren utsatts för många förändringar. Det är inte alla studenter som går den traditionella vägen till en bachelorgrad, med de fyra årens sammanhängande studiegång. Många tar, liksom i Sverige, ett eller flera studieuppehåll, många bestrider kostnaderna för sina studier med arbete på eller utanför universitetet och måste därför hålla en lägre

"The Lawn", University of Virginia, 1820-talet. Foto: JM.

studietakt. I somliga ämnen kan man förflytta sina studier till arbetsplatser och få räkna poäng för insatser där. Man behöver inte alls bo på eller nära universitetet längre, man kan följa kurser i TV eller pendla mellan andra samhällen och universitetet. Detta skapar avsevärd splittring bland deltagarna i en kurs. En studenttidning sammanfattade tillspetsat några karaktéristiska skillnader så här:

Pendlarna pratar om sina barn. Studenterna i dormitorierna pratar om hur mycket öl de drack kvällen innan. Pendlarna klär sig som om de var på väg till ett kontorsarbete. En student som bor på ett dormitorium har en garderob som består av bluejeans, sweat pants och T-shirts. Pendlarna har svårt att finna parkeringsplatser om morgonen. Studenterna på dormitorierna har svårt att finna strumpor som passar ihop.

Och vad lokaliteterna beträffar, förlägger somliga studenter sina studier till främmande länder – och får lov att räkna poäng för dem. För trettio år sedan träffade jag en svensk lärare som drömde om en akademisk studiegång som skulle bestå i att man skaffade en båt och reste från land till land och på varje plats inhämtade respektive nations språk, kultur och samhällskaraktär. Just denna, en gång så utopiska plan har nu förverkligats t ex av University of Pittsburgh med vad som kallas "A Semester at Sea". Studenterna reser med en båt som går i hamn i olika länder. Under den tid som går åt för själva resan läser de kursvis om de andra nationernas historia, kultur och politik och kan sedan praktiskt fördjupa sina kunskaper vid besöken i land. Bland länder som man reser till är Grekland, Mexico och Italien.

Till senare års nyheter i undervisningen hör också datorerna. Det har sagts att upptäckten och användningen av datorer innebär en revolution likvärdig med grundandet av universitetet i Paris och Bologna för åttahundra år sedan. Omkring femtio procent av alla studenter använder i dag datorer, och det existerar vid USA:s colleges och universitet över en halv miljon sådana. Ett universitet som blivit särskilt namnkunnigt för sin intensiva datorisering är ett av dem som räknas till Ivy League, nämligen Brown. Det är nu speciellt "professional schools" (jurist-, ekonomi-, teknik-, medicinutbildning) som nått långt i datorisering, och datorerna är anslutna till världsomfattande kedjor av datorbaserade kunskapsbaser.

I ett av de ovan citerade collegeprogrammen talades om att studenterna genom undervisningen skulle erhålla en orientering i de idéer och principer som ligger bakom "the major areas of modern knowledge". Ordet "major" är ett nyckelord vid valet av de cirka trettiotvå kurser eller sextiofyra halvkurser som man ungefär brukar hinna med under de fyra

collegeåren, ett val som studenterna företar dels på egen hand, dels med hjälp av studierådgivare, "deans of studies". Visserligen är kraven på vad en collegeexamen bör innehålla ganska diffusa, men vid sextio procent av alla colleges är tre ämnen obligatoriska, engelska, matematik och "arts"; det senare uttrycket kan innefatta ämnen som litteratur, konst, teater, film, arkitektur, musik, historia och språk. Det är tänkbart att i sådana sammanhang välja till och med ganska perifera kurser för att täcka detta begrepp, med t ex något språk av mindre internationell betydelse, eller ekonomi eller "health education". Men om man väljer perifera ämnen, riskerar man att förlora det sammanhang som är viktigt i en examen. Helst bör ämnena hänga nära samman inom den grupp som man medvetet väljer och som brukar kallas "major". Studierna för en "major" kan procentuellt omfatta växlande delar av de fyra årens kurser: den kan innebära trettio procent men också långt därutöver, upp till fyrtiofem procent. Man talar också vid somliga colleges om en "enriched major".

Ett annat populärt begrepp i dag är "integrated core" eller "core curriculum", som är sammansatt för att skapa det önskade sammanhanget inom en collegeexamen. En "integrated core" kan omfatta språk, konst, litteratur, historia ("the living past"), ekologi, arbetsmarknadsfrågor och psykologiska identitetsproblem.

"Core curriculum" är numera en mycket vanlig term, motsvarande "General Education Requirement" eller "Distribution Requirement", och det har ju väckt intresse också vid svenska universitet. Det är ett begrepp som ligger i botten för hela den amerikanska utbildningsfilosofin i dag när det gäller "liberal arts", humaniora. I ett längre perspektiv svarar det mot renässansens humanistiska bildningsideal, begreppet "uome di virtu". Under fyra år – så är målsättningen – skall studenterna ta del av en rad discipliner, dels såsom kunskapstillägnande, dels med avsikten att nå grundfärdigheter för framtiden. En "major" kan också omfatta konst och litteratur, historia, psykologi och ett språk med dess uppbyggnad och dess skönlitteratur, t ex "skandinaviska". Som "core curriculum" kan en student under "freshmanåret" läsa översiktskursen "Humanities", som omfattar en rad stora litterära verk. Andra året, som "sophomore", kan han/hon ta en termin "Art" och sedan en termin "Music". Som "junior" och "senior", alltså under tredje och fjärde collegeåret, läser man då "Contemporary Civilization". Dessutom krävs två år av ett främmande språk, två terminer fysik, kemi eller biologi och två terminer utanför studentens så kallade "major".

Harvard University, som har lagt ner mycket arbete på frågan om core

En av arkaderna vid University of Virginia, 1820-talet. Foto: JM.

curriculum, har stipulerat följande program:

två terminer "History" / "Sociology"

en termin "Introduction to the Contemporary World"

två terminer "Great Events in the Past" (t ex Reformationen, Protestanterna i New England)

två terminer främmande språk

två terminer studium av en främmande kultur (historia och litteratur).

Till kraven för examen hör också ett prov i "basic statistics" och en kurs i datakunskap.

Det har uppstått en utförlig kritisk diskussion kring core curriculum-schemat. Det har anklagats både för att vara alltför allmänt, alltför generellt i sin uppläggnings, och att vara alltför specialiserat.

7. Graduate schools, professional schools

Efter fullbordade fyraårs collegestudier på undergradnivån går en del av studenterna vidare till "graduate studies". En "masterexamen" brukar ta två år efter collegeutbildningen. Omkring en och en halv miljon studenter arbetar årligen vid graduate schools: dessa är förlagda till en mindre del av landets universitet och colleges, cirka 800 stycken.

Den så kallade "graduate school" är en stark och viktig komponent i hela undervisningssystemet, och den utgör förbindelselänken mellan den pedagogiska utbildningen och vetenskapens värld. Medan andra nationer har haft relativt låga antal studenter på högre nivå, har det system som länge varit gällande i USA utvecklat kurser och laborativa övningar för att serva mycket större grupper av graduate students. Graduateskolan har utvecklats genom konkurrens och har fått en central plats när det gäller universitetens anseende. Inom universitet som fått rykte såsom de främsta centra för vetenskaplig utbildning och forskning har noggrant utvalda studenter med höga betyg arbetat tillsammans med de främsta professorerna i sökandet efter ny kunskap.

Ändå är antalet utbildade med doktorsgrad otillräckligt. William Bowen, som varit president för Princeton University, har i en undersökning konstaterat att de amerikanska universiteten vid slutet av 1990-talet kommer att lida akut brist på lärare med doktorsgrad i humaniora och samhällskunskap. Kanske kan man då bli tvungen att anställa okvalificerade personer som lärare i sådana ämnen.

8. Studenternas målsättning

Många som studerat colleges och mentaliteten där under de senaste åren, mer än andra filosofen Allan Bloom i hans arbete *The Closing of the American Mind*, 1987 är av den uppfattningen att idealiteten, engagemanget, intensiteten i intresset till stor del gått förlorade. Mer och mer, menar man, kommer studenter till college för att följa sina egna fallenheter och utvecklas till produktiva individer med självtillit, som söker tjäna sina personliga intressen. Ett bra arbete och goda inkomster är, som förut sagts, ofta huvudsaken, och denna generation, gärna inspirerad av yuppies och yuppiekulturen, har fått beteckningen "the me generation"; i dess bakgrund ligger också populära slogans som "älska dig själv". Deras ambitioner stöds här av deras skolor, som arbetar mycket medvetet för att skaffa arbeten åt dem efter avslutad examen och med tillfredsställelse respektive besvikelse noterar resultaten av sin verksamhet som arbetsförmedlare.

Men på samma gång som studenternas målsättning har kommit att luta mot individualism och egocentricitet, har verksamheter av social natur kommit att få en framträdande plats i studenternas liv: att ta del i sådana sysslor som att hjälpa gamla, sjuka, hemlösa eller, som en kvinnlig "senior" vid Harvard har berättat om, bli "storasyster" åt en liten flicka i lågstadiet i staden Cambridge utanför universitetets murar: "Minst en gång i veckan går jag och hälsar på henne. Det är utan tvivel den viktigaste kontakt som jag upplevt under min collegetid."

9. Självrannsakan och självkritik

Självrannsakan – det var den term som tidigare användes för att karaktärisera situationen på många amerikanska universitet i dag. Under senare år har det i USA kommit ut en lång rad arbeten som försöker fixera läget i den akademiska världen liksom i hela undervisningen i dag och under den närmaste framtiden, problemen och svårigheterna. Det är en god mätare på den amerikanska publikens intresse för detta viktiga ämne att två av dessa böcker under år 1987 stod överst på bestsellerlistorna i hela nationen. Den ena var Allan Blooms citerade arbete, den andra Virginiaprofessorn R D Hirschs *Cultural Literacy*, med undertiteln What Every American Needs to Know. Om Blooms bok, med förordet författat av nobelpristagaren Saul Bellow, skriver en akademisk kritiker från Irland:

En av "paviljongerna", lärarbostäderna, vid "The Lawn", University of Virginia. Foto: JM.

Allan Bloom använder ett sokratiskt förfaringssätt på amerikanska universitet, vad de står för och misslyckas med att stå för. Denna lärda, passionerade bok, enkelt och elegant skriven, ofta med utsökt eller skarp ironi, måste läsas av alla dem som är allvarligt engagerade i universitetet, inte bara i Amerika utan i hela västvärlden.

Blooms arbete, som omfattar fyrahundra sidor, är en kulturfilosofisk betraktelse på hög nivå som gör jämförelser mellan olika nationer och deras kulturella traditioner. Underrubriken lyder: "Hur den högre utbildningen har svikit demokratin och utarmat själarna hos vår tids studenter" och slår därmed an ett utpräglat pessimistiskt ackord. Några har sagt att Bloom, som är professor i "social thought" vid Chicagouniversitetet och i sin forskning särskilt ägnat sig åt klassiska filosofer som Platon och Rousseau, utgår från en idealbild av amerikanskt undervisningsväsende sådant det var omkring 1910. Med förankring i en nostalgisk dröm om "hur det en gång varit" ger han underbetyg åt allt som finns i nuet, åt studenterna, som är mera splittrade och mindre engagerade i sina ämnen än förut, åt televisionen och den moderna musiken, som förytligar och förflockar, åt kärleken som i p-pillrens tid inte upplevs med samma allvar och samma trohet som den gjorde en gång, åt den estetiska upplevelsen av litteratur hos studentgenerationerna på sjuttio- och åttiotalen, överhuvudtaget ungdomens brist på kunskap om det förflutna och dess oinspirerade vision av framtiden.

De fenomen och de sinnessillstånd som Bloom konstaterar och pekar ut har naturligtvis sina motsvarigheter överallt i västvärlden, men i olika grad: Tyskland och Frankrike till exempel slår fortfarande vakt om de mera tillspetsade intellektuella krav i undervisningen som man i så många andra länder och miljöer har övergivit. I vårt land existerade på tjugotalet en skolform som kallades "lyceet", där man kunde nå studentexamen på två år från realskolan i stället för tre eller fyra. Men i den skolpolitik som varit förhärskande i Sverige har man ju arbetat för det demokratiska ideal som heter jämlikhet och undvikit mera elitistiska program. Blooms syn på "the American mind" är bestämd av klart elitistiska krav och bildningsideal, och en sådan intellektualistisk hållning existerar på många håll i USA. Sedan årtionden finns det ju vid colleges en utbildningsväg som kallas "honours program". Den som slussas in på ett "honours program" får extra handledning för sin "major", sitt specialstudium, under de fyra studieåren vid college. Han/hon har extra nytta av att ha genomgått ett sådant program när det gäller betyg och anställning och möter starkare krav i hela sin utbildning. Men annars, anser somliga, har det inträffat en

förflackning inom betygssystemet, eller kanske rättare, inträffar periodvis. Så har betyget B, det näst högsta, mer och mer kommit att ersättas av A, det högsta, och D av C; dock kan man nu lägga märke till en skärpning på betygsområdet.

I Blooms efterföljd har arbeten som Dinesh D'Souzas *Illiberal Education: The Politics of Race and Sex on Campus* och Roger Kimballs *Tenured Radicals: How Politics Has Corrupted Our Higher Education* (1990) hävdade att de humanistiska fakulteterna drabbats av kulturförstörelse, kaos och åsiktsförtryck.

En person som också tycks dela Blooms åsikter är Carter A Daniel, som i en artikel klagat över utvecklingen i inställningen till skönlitteraturen – och lägger skulden på samhälle och lärare. Han talar vemodigt om en tid då en på tretton studenter valde skönlitteraturkurser i English Department – nu är det knappast, påstår han, en på fyrtio. Den gången fick studenterna ”duellera med John Donne, darra inför Milton och hans verk, vråla av skratt när de läste Henry Fielding, småle med Jane Austin och förtvivla med T S Eliot” – nu ser det ut som om man hellre än kurser som ”Renaissance Literature” och ”Development of the Novel” valde ”Rock lyrics” och ”Baseball Fiction”!

Med sitt arbete *Cultural Literacy* har E D Hirsch väckt nästan lika stor uppmärksamhet som Allan Bloom med sin bok. Hirsch är professor vid University of Virginia i Charlottesville, Thomas Jefferson ovan presenterade skapelse, där han för något år sedan tog emot mig i en gammal vacker villa i stadens utkanter. Hans bok är kortare och lättlästare än Blooms men också mera konkret, och hans boktitel skulle kunna översättas med ”Kulturell läs- och skrivkunnighet”, kanske mera generellt ”allmänbildning”. Inväxt i hela hans perspektiv ligger också medvetandet om betydelsen hos ett nationellt kulturarv. I sin bok hävdar Hirsch att i ett land med så stora invandrarpopulationer som USA, där en stor procent av folket i dag är spansktalande, blir det omöjligt att dela sig på olika kulturarv: det är nödvändigt att hålla sig till ett enda. Tillsammans med två andra forskare vid universitetet, en fysiker och en historiker, har han gjort upp en lista över oundärliga ord och begrepp som oöversatta eller oförklarade förekommer i tidningar, tidskrifter och böcker.

Listan i Hirschs arbete omfattar olika uttryck och namn som återspeglar en nationell och internationell bildningsvärld, med kulturella platser och miljöer, kända kulturpersonligheter, litterära namn, historiska, psykologiska, naturvetenskapliga beteckningar. Utom sex viktiga årtal, som mottagaren bör kunna placera, rör det sig om ungefär 4 850 ord och namn

som en allmänbildad amerikansk person förutsätts skola känna; sedan kan ju olyckshändelser inträffa som när någon placerar Leningrad som en stad på Jamaica, uppfattar Sokrates som en amerikansk indianhövding eller tror att Alamo, fästningen i Texas med de hundrafemtio hjältarna som på 1830-talet intogs av en överlägsen mexikansk styrka, är ett epos av Homeros! Motsvarande misstag kan förvisso också svenska studenter ertappas med, som diverse undersökningar hos oss påvisat.

Vid Harvard har jag haft tillfälle att samtala med David Perkins, en känd kritiker och engelskprofessor som är berömd för ett ypperligt översiktsarbete, *History of Modern Poetry I–II*. När jag ställde frågan till professor Perkins hur han såg på de problem som har framkallat den aktuella krisen i universitetsundervisningen, ville han betrakta situationen i ljuset av universitetsrevolutionen 1968. Den gången ställdes det nya, politiska och sociala krav och synpunkter på undervisning, examination, administration osv. När den revolutionära vågen ebbade ut, uppkom en förvirring och osäkerhet inom institutionerna därför att frågorna hade blivit mycket mera komplicerade än förut, och vid sammanträdena i ett lärar- och institutionskollegium blev kraven så olikartade och så individualistiskt färgade att det ställde sig svårt att nå fram till enighet i besluten. Det är väl också ett faktum som gäller hela västvärlden, att man t ex i humanistiskt, historiskt disponerade ämnen som konstvetenskap, litteraturvetenskap, världshistoria, sociala vetenskaper fått upp ögonen för vikten av att skapa kurser som presenterar även underutvecklade områden som Latinamerika, Afrika, delar av Asien. Och dessa nya kurser skall nu samsas med det traditonella förrådet av kurser som belyser kulturella villkor i vårt västerland.

Jancie S Greens och Arthur Levines arbete *Opportunity in Adversity*, 1985, hade den utmanande underrubriken *How Colleges can Succeed in Hard Times*. Det redovisar en rad olika projekt för att göra den akademiska undervisningen mera mångsidig, effektiv, lönsam och ekonomisk. De båda utgivarna har arbetat vid Bradford College i Massachusetts, men de uppsatser som boken innehåller är skrivna inte bara av dessa båda akademiker utan även av andra, sammanlagt inte mindre än tjugo stycken författare. Bokens titel talar om nya möjligheter för colleges i en tid av motgångar, inte minst med hänsyn till den prekära situation som kan drabba privata läroanstalter i osäkra tider. Här redovisas många innovationer. Man pekar på önskvärdheten av fler kurser som har en tvärvetenskaplig karaktär, man urgerar en ökning av träningen i kritiskt tänkande, man understryker nödvändigheten av att studera fler främmande språk i en

"The Lawn", University of Virginia, 1820-talet. Foto: JM.

värld där de kulturella gränserna öppnats såsom aldrig förr, och man ropar på mer övningar i skriftlig framställning.

I sitt arbete *Higher Learning*, 1986, dedicerat till författarens hustru Sissela född Myrdal, berättar förre Harvardpresidenten Derek Bok om ett initiativ som den medicinska fakulteten vid hans universitet just vidtagit för att reformera undervisningen i medicin. Man strävade mot att radikalt reducera antalet föreläsningar, att bättre dra nytta av datorer och andra tekniska hjälpmedel i undervisningens tjänst, att införa ett fördjupat studium av etik, hälsoekonomi och läkarvetenskapens sociala aspekter. Det var emellertid otänkbart att övertala fakulteten att anta denna nya plan, och därför infördes, med starkt stöd från fakultetens dean och en grupp entusiastiska fakultetsmedlemmar projektet såsom ett pedagogiskt experiment omfattande ett mindre antal studenter.

10. Lärarna och deras situation

Många administratörer och lärare tar upp lärarproblemen, i samtal och uppsatser eller i kapitel i sina böcker. De stående frågorna brukar vara dessa: hur skall man kunna få fram framstående pedagoger, när admi-

nistration och forskning kan te sig mera lockande? Och hur skall man göra för att utbildningen skall kunna bli mera attraktiv över huvud?

Man ser också med tydlighet att den amerikanske universitetslärarens ställning är mera osäker än den svenskes. Man har i USA ett system som skapar en del av denna osäkerhet men nog också kan verka stimulerande för en lärare och nyttigt för hela universitetens undervisningssituation: för att göra karriär måste man ofta förflytta sig från universitet till universitet, så som i högre grad var fallet i vårt eget land för några decennier sedan. Den som börjar vid ett framstående universitet som Harvard, Yale, Cornell eller Stanford och gärna vill rota sig där, måste i allmänhet först ta anställning vid andra colleges eller universitet för att kanske så småningom kunna nå tillbaka till sitt definitiva mål. En annan fråga är "tenure", ett begrepp som innebär fast anställning. På många platser kan man varken erhålla tenure på assistantprofessornivå eller när man når ställning som associate professor utan först när man kommer fram till ett så kallat "full professorship". Det pågår mycken diskussion om detta, med angrepp på vissa universitet som är starkt restriktiva med att medge tenure även när det gäller erfarna forskare och lärare. Dessutom har Hollywood för några år sedan gjort en film kring frågan om tenureproblemet med nidporträtt av lärare och blodig dramatik kring lärartillsättningarna.

På sina håll har man dessutom utfört en offentlig betygssättning för lärarna, som måste te sig pinsam för många. Vid Harvard University t ex utger man varje år en "Course Evaluation Guide", bakom vilken står en "Committee of Undergraduate Education". Värderingarna i denna publikation grundar sig på detaljerade frågeformulär som ifyllts av studenterna, och det är upplysande att citera några omdömen.

En som fått utomordentligt fin kritik är den svenska läraren Birgitta Knuttgen, som bedömts så här:

Citing her sense of humour, clear presentation, and insistence on the participation of the entire class, all students laud Professor Birgitta Knuttgen's teaching style. Knuttgen, a native speaker, thoroughly understands the problems of studying Swedish and is always willing to meet with students for additional clarification of studying Swedish.

Professor David Perkins, å andra sidan, med sin fina poesiöversikt och erfarenhet i de universitetspolitiska problemen, har däremot fått en kritik som antyder att hans muntliga slagkraft inte alltid går upp mot hans skriftliga. Tillsammans med en kollega, James Engell, har han gett en kurs kallad "Major British Writers", för vilken bedömningen utföll så här:

Respondents are dissatisfied with Professor James Engell and David Perkins. They complain that their lectures are boring, superficial and tangential, and that both professors tend to over-summarize and generalize. Many of these surveyed add that Professor Perkins, though knowledgeable, seems consistently unprepared and that Professor Engell's presentations are often esoteric... A minority, however, deem Professor Engell well-organized and Professor Perkins clear and entertaining, they find the aestheticism-humanism-debate particularly stimulating.

Nyanseringen av omdömena är här ganska imponerande. Och Perkins och Engells fall säger mycket om de akademiska lärarnas dilemma i USA. De är tvungna att forska och producera för att få behålla sina platser och för att erövra tenure, och om de försummar sin undervisning på grund härav, får de alltså kritiska betyg från sina studenter.

Om andra lärare rapporteras det i "Course Evaluation Guide" att de använder diapositiv på ett utmärkt sätt, att de försöker meddela alltför mycket information på en timma, så att föreläsningarna blir svepande och jäktade och vidare att de läser innantill från manuskript eller talar alltför fort. Men en åhörare som kommer tillresande på en dag när universitetet har öppet hus, t ex "Homecoming day" för tidigare alumner, kan uppleva föreläsningar som gnistrar av elegans och kvickhet där de hålls utan manuskript och avslutas efter exakt fyrtiofem minuter.

Liksom det finns en fortlöpande kritik av lärarna inom universitetet, finns det också kringresande inspektörer, framstående professorer från de bästa universiteten som anställs för att göra en inspektion av de pedagogiska insatserna vid colleges och universitet, institution för institution.

11. Forskning och utveckling vid universiteten

Som ovan nämndes, upplever många universitetslärare en inre dragkamp mellan satsningen på undervisningen och på forskningen. Men det finns också lärare som under en kortare tid eller mera permanent arbetar endast med forskning. Vid många universitet är stora forskningsprojekt etablerade, ledda av en forskningsdirektör eller av en "Vice President Research", fakultetens dekanus, institutionschefen och den forskare som har hand om respektive projekt.

Den federala regeringen avsätter vissa medel till anslag åt forskning vid universiteten. Stundom samarbetar anstalterna med både staten och någon industri för att skaffa fram en bas för ett forskningsprojekt. Många universitet har Innovation Centers, som utbildar och tränar upp

Homeros och "The Dome", från "The Lawn", University of Virginia, 1820-talet. Foto: JM.

entreprenörer och uppfinnare och hjälper till med kommersialiseringen av idéer som framkommit inom läroanstalterna. Ett sådant program är "Industrial Liaison Program" vid MIT, Massachusetts Institute of Technology i Cambridge, som ger de deltagande företagen tillgång till MIT:s resurser, dess forskare och dess vetenskapliga resultat; här kan ett så högt antal som tiotusen forskare vara engagerade under ett år.

I USA förekommer också viktiga icke-statliga organisationer som utövar ett inflytande över forskning och utveckling, t ex National Academy of Sciences (NAS), där ledamöterna väljs in på grundval av sina vetenskapliga meriter, National Academy of Engineering (NAE), där ungefär en tredjedel av ledamöterna kommer från universitet och fristående organisationer, samt Institute of Medicine, som består av läkare samt andra experter som kan bidra till en planering av hälso- och sjukvårdsfrågor. En rådgivande institution på det federala planet är National Research Council (NRC).

Särskilda och betydelsefulla organ som gör stora insatser för forskningen är de filantropiska stiftelserna, t ex Rockefeller Foundation, Sloan Foundation, Mac Arthur Foundation och Ford Foundation. Alla de stiftelser och fonder som nämnts här gynnar speciellt de naturvetenskapliga, tekniska och medicinska forskningsprojekten, där man alltså i de fall där staten bekostar projekten har att räkna med en viss federal styrning av dessa. Men flera, som Rockefeller Foundation och Ford Foundation, beviljar också medel till humanistiska forskningsprojekt. Och man frågar sig hur universitet som Harvard och Yale skulle kunna bestrida sina kostnader t ex för de stora arkeologiska utgrävningar som man företagit av gamla tempelområden i Mexico och Peru om inte väldiga arsenaler av fondmedel funnes att tillgå.

12. De akuta problemen

I sitt arbete *Higher Learning* pekar Derek Bok på fyra viktiga faktorer som bestämmer den konkreta situationen och problematiken vid colleges och universitet i dag. Den första är kunskapens explosiva tillväxt, som försvårar uppläggningsen av undervisningen. Det tog tvåhundra- och trettio år för universitetsbiblioteket vid Harvard University att samla en miljon böcker. Den senaste miljonen kom till under en period av bara fem år.

Den andra punkten är den fruktansvärda ansamlingen av nationella problem. Det rör sig om de gamla sociala frågorna som alltid varit aktuella, arbetslösheten, fattigdomen, analfabetismen, kriminaliteten, men de har

blivit mycket mera omfattande och svårbalanserade i dag.

Den tredje punkten är att USA på senare år fått en mycket aktivare roll i världen. Främmande nationer och deras strävan efter ekonomisk utveckling påverkar säkerheten, de ekonomiska villkoren och det dagliga livet i USA, liksom USA:s villkor och politik påverkar deras. Detta föll i dagen på ett flagrant sätt med Golfkriget 1991.

Den fjärde punkten är en utveckling som är mera subjektiv och innebär ett ifrågasättande av traditionella värden samt en minskad tillit till etablerade system och politiska ledare.

I samband med Boks synpunkter kan också nämnas Blooms reflexioner om humanioras situation. Han kallar humaniora för en av "öarna" inom universitetet, det "nästan översvämmade gamla Atlantis", eller jämför denna ö med den gamla loppmarknaden i Paris där människor med goda ögon bland massor av skräp kunnat finna bortkastade ting som kunde förskaffa dem en inre rikedom. Medan de tekniska, medicinska och socialvetenskapliga fakulteterna arbetar med nuet och blickar in i framtiden, är den humanistiska ensam om att syssla med "förfäderskult". Men denna fakultet kämpar ofta hjältemodigt för sin existens genom stridbara deans.

Många betraktare lägger märke till de konsekvenser som uppkommer genom studentpopulationens förändringar. För det första är procenten av vuxna bland de studerande högre i dag än förut, och fler kvinnliga studenter har kommit till; medelåldern bland de studerande ligger över trettio år. För det andra har grupperna av svarta och hispanics också på detta stadium vuxit oerhört. Vid University of California är procenten av hispanics som tar examen i dag över 45 procent av alla graduerade. Och vad hispanics beträffar, är det uppenbart att de sätter familjebildning och barnafödande långt över studier, utbildning och yrkessuccé.

Inom de vita familjerna finns det av gammal tradition en större trygghet än bland svarta och hispanics. Men mest ambitiös av alla folkgrupper är dock inte de vita amerikanerna utan en nyare grupp, asiaterna. Det finns ingen grupp som kan tävla med vietnameserna, japanerna och koreanerna när det gäller energi, framdrift, ordningsamhet, familjesammanhållning och vilja att ge ekonomiskt stöd åt studerande barn eller andra släktingar som ofta släpps fram i tur och ordning till fullbordandet av en universitetsutbildning. De har då stöttats av alla familjens arbetande medlemmar, de går vidare till toppplatser inom administration, affärs- och yrkesliv, och samtidigt hjälper de själva sina syskon och släktingar vidare.

Åtskilliga åtgärder har vidtagits för att befordra möjligheterna för de

svarta och hispanics att ta examen. I ett slumdistrikt på nedre Manhattan i New York med övervägande svart befolkning upprättade man vid sjuttioalets början ett universitet, York College, för att lyfta hela området kulturellt och socialt. Många colleges erbjuder särskilda kurser om de svartas och de spanskspråkigas historia, om deras sociala villkor i USA och om hispanics kultur och litteratur inom staterna i väster. Vid Scripps College i Californien har man en särskild avdelning för "Chicano Studies": chicanos är ju namnet på medborgare av mexikansk härstamning. Bland annat har kurser erbjudits med titlar som "History of Mexican Americans", "Chicanos in the American Southwest", "Colonial Latin America and the Spanish Borderlands" samt "Latina Feminist Traditions"; det senare fallet är samtidigt ett exempel på de kurser i kvinnokultur, som bjuds vid nästan alla universitet. Ett tiotal universitet i södra Texas, som har en nästan total "hispanisk" karaktär och rekrytering, har klagat hos staten Texas över att vara ekonomiskt diskriminerade och lär ha vunnit gehör för sina klagomål.

Det existerar i USA ett hundratal colleges avsedda speciellt för svarta, men dessutom har i konkurrensen mellan "vanliga" colleges och universitet särskilda ansträngningar gjorts för att attrahera svarta studenter i mycket större utsträckning än förut. Det påstås ha hänt att vita studenter med goda meriter som sökt sig till något av de colleges som särskilt försökt öppna sig för de svarta, fått svaret att "om du hade varit svart, så hade du kommit in!"; detta svar lär ha ådragit vederbörande anstalt ett åtal. Ett desperat försök att gynna de svarta studenterna gjordes vid Cornell-universitetet år 1968, i studentupprorens dagar, där en del kurser lades speciellt till rätta för de svarta och frikostigheten med att ge dem betyg och examen pressades till det yttersta. Detta mycket tvivelaktiga experiment, som redovisas av Allan Bloom, har naturligt nog utsatts för stark kritik: fler försök av den sorten kan skapa mycket tvivelaktiga sociala följder.

Vad den indianska minoriteten beträffar, har den på de senaste åren visat stort intresse för att skapa egna colleges. I dag har man ett tjugotal colleges för den indianska befolkningen, lokaliserade särskilt i South Dakota, Oklahoma, Montana, Arizona och Washington State; men bara två av dem ger en full fyraårs utbildning. Oglala College är en läroanstalt i South Dakota som siouxindianer har haft hand om i cirka tjugo år; många av dem som följer undervisningen där under ett par år går sedan över till ett vanligt universitet. University of North Dakota bjuder ett speciellt tillrättatlag program för indianska studenter.

För en tid sedan uppstod ett känsligt problem vid Stanford University

i Californien, betingat av minoriteter och deras påtryckningar. Vid universitetet gavs en obligatorisk nybörjarkurs med titeln "Western Culture", en sorts idéhistorisk översikt där femton böcker inom västerländskt tänkande ingick, bl a verk av Platon, Macchiavelli, Descartes, Locke, Darwin och Freud. Till minoriteterna räknas i USA även kvinnorna, och utom kvinnorna räknades också svarta till påtryckningsgrupperna, som demonstrerade och gjorde protestaktioner. Det hela slutade med att de oppositionella grupperna genomdrev en helt annan kurs, som innefattade bl a Richard Wrights roman *Son av sitt land* och Simone de Beauvoirs *Det andra könet* jämte inslag från främmande världsdelar. När kort tid senare den amerikanske undervisningsministern skulle gästa Stanford och hålla tal där, betecknade han händelsen som en första klassens kulturskandal, där universitetets ledning hade kapitulerat för en påtrycknings- och skrämselfkampanj. Universitetets president riposterade med att kalla anklagelserna för antingen dåligt informerade eller oansvariga.

Ett annat exempel på förändringar i kulturbilden ger kurserna vid Bryn Mawr College 1990. Där har man satt in en kurs i vilken kinesisk och antik filosofi studerats parallellt. I översiktskurser har klassiska diktare som Homeros, Sophokles, Dante, Shakespeare och Kafka fått stryka på foten för mera exotiska inslag. En annan nyhet har varit en kurs med texter av homosexuella författare. Generellt sett har man strukit alla vittnesbörd om antisemitiska, rasistiska och nationalistiska känslor. Kriget på 1840-talet med Mexico, där USA lade beslag på två tredjedelar av sin sydliga grannes område, heter numera kriget mot Mexico.

I dag och av allt att döma också i den närmaste framtiden föreligger en stark risk att USA kommer att lida av en utpräglad social differentiering av sin utbildning. En orsak till detta är alltså tillrättalägganden av typ Cornell 1968, en annan är ju att kostnaderna för att ta en examen i college är så starkt växlande. De mest framstående privata universiteten kan i dag kräva avgifter på över 100.000 svenska kronor per läsår bara för "tuition", undervisningen, medan kostnaderna vid statliga universitet kan hålla sig under 20.000 kronor; därutöver kommer ju utgifterna för rum och mat.

Särskilt har mindre colleges med lägre utbildade och sämre avlönade lärare möjlighet att locka med lägre avgifter. Men även om avståndet mellan rika och fattiga studenter vid alla universitet håller på att bli allt större, kan man också lägga märke till tendenser att utjämna de ekonomiska kostnaderna. Där är t ex skolor där man låter rika föräldrar betala full avgift, medan mindre bemedlade erhåller reduktioner ända ner till femtio procent av utgifterna, och t ex vid Swarthmore College i Pennsylvania

betalar endast hälften av studenterna full tuition. I kongressen har dryftats förslag att föräldrar skall få sätta undan pengar skattefritt till sina barns collegeutbildning, vilken annars är en mycket tung utgiftspost för medelålders föräldrar.

13. Olika typer av översiktskurser

De typer av kurser som universiteten i dag erbjuder, skiljer sig till uppläggningsen påfallande från de svenska universitetens. I historiska ämnen söker man i USA välja ut en bestämd epok eller en estetisk genre och gå in på ett fördjupat studium av denna, medan man ju hos oss arbetar mera med kurstyper av heltäckande historisk modell, vilket ofta betyder att de olika inslagen bildar en synnerligen tunn fernissa som ibland skänker bara en glimt av varje tidevarv eller kulturströmning. I USA har man en lång tradition att skapa andra typer av kurser, ofta med sociologisk, psykologisk, filosofisk eller etisk slagsida. Om vissa av de nedan nämnda kursämnena kan verka enklare än motsvarande svenska, gäller det alltså speciellt översiktskurser ingående i ett General Education-program vilka är avsedda för freshmen och sophomores som ju bara är sjutton-arton år gamla.

Många kurser är inriktade på tvärvetenskaplighet, där inslag möts från t ex antropologi, sociologi, psykologi och religionsvetenskap. Vid University of Maine har man skapat en kurs som heter "Three Crises in Western Culture: Civilization on Trial", som behandlar tre historiska händelser genom vilka uppfattningen av världen och vår plats i tiden undergick en stor förändring: rättegången mot Sokrates år 399 före Kristus, rättegången mot Galilei år 1633 och – en fiktiv rättegång, den mot huvudpersonen Joseph K i Kafkas roman *Processen*. En kurs som låter naturvetenskapliga frågor få en humanistisk belysning bjuder Carleton College i Minnesota: "The Rise of Modern Science", där man läser Aristoteles, Galilei, Bacon och Newton. Stanfordinstitutets program i "Human biology" belyser befolkningsfrågor och svält, naturföreningar och sjukvårdsfrågor samt även problemet hur kostnaderna för dessa skall bestridas i den nationella budgeten. En kurs som lämnar rika tillfällen till tvärvetenskapliga överblickar är Saint Anselm Colleges "Portraits of Human Greatness"; den inkluderar gestalter som t ex Michelangelo, Luther, Cervantes, Pascal, Thomas Jefferson, Beethoven, Darwin, Lenin, Gandhi, Sartre och påven Johannes XXIII. Professor Goldhagens kurs vid Harvard om andra världskriget har dryftat holocausten med aspekter på hela begreppet folkmord, ett socialpsykologiskt perspektiv som också gett plats för skönlitterära

Från "The Lawn", University of Virginia. Foto: JM.

vittnesbörd. I English Department vid University of Minnesota har man gett en kurs om familjeromanen i öst och väst, från kinesisk epik och ända till colombianen Gabriel García Márquez stora roman *Hundra år av ensamhet*.

14. Etiska frågor

Vid påfallande många universitet och colleges diskuteras i olika kurser våldet i samtiden: lokala krig; krigföring och moraliskt ansvar; icke-våld i teori och praktik; kvinnor, våld och självförsvar. Vid Brandeis University i Bostonområdet har ämnet "American Studies" en specialkurs med titeln "Violence in American Life". Princeton University ger en kurs om "Psychology and Religion", och bakom denna titel gömmer sig frågor om identitet och sökande efter livsmening. I nästan alla dessa kurser, liksom i många av de förut nämnda, kommer man osökt in på de etiska frågorna. De dyker upp inom alla fakulteter. För medicinarna ligger i blickpunkten sådana problem som användandet av läkemedel som är kända för sina biverkningar, eller problemet om en patients familj skall erhålla en exakt rapport om utvecklingen av en farlig sjukdom. I den politiska utbildningen är det viktigt att dryfta hemlighållandet av obehagliga sanningar, löftesbrott, ställningstagande till problem om mutor i utrikeshandeln, tragiskt aktuella även i vårt land. – De som utbildas i samhällsvetenskapliga ämnen behöver ta ställning till frågor om rasrelationer. I journalistutbildningen är många frågor av etisk natur angelägna. – I affärsetiken diskuteras bl a mutor, vilseledande annonsering (omslagsbilder med sjöstränder där det inte existerar något vatten!), försäljning av presumtvt farliga varor, anställningspraktik vid affärer med Sydafrika. Alla dessa frågor inom de olika fakulteterna debatteras inom kurser, seminarier, symposier.

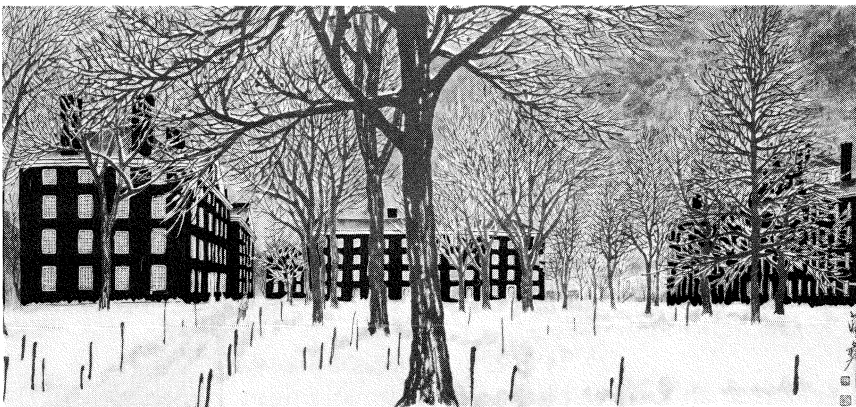
En framstående collegelärare har föreslagit att studenterna under det sista collegeåret, då de alltså är seniors, skulle kunna skriva en examensavhandling som skulle ställa deras major-studier i relation till historiska, sociala eller etiska frågor. Det är viktigt att människor inom alla studieförmer och yrken blir etiskt medvetna.

15. Läsåren 1991–1993

Det återstår att kasta en blick på den närmaste tiden, på perioden 1991–1993, och dess utveckling. President Bush lancerade 1992 ett "populist crusade", ett populärt eller folkligt korståg, för att reformera undervis-

ningssystemet, där man i högre grad skulle utnyttja professionella erfarenheter hos administratörer, lärare och företagsledare för att utveckla vad man kallar ”innovative schools”, en sorts förnyelsens institutioner, och via standardprov pressa fram en högre nivå i kunskaperna, särskilt i engelska språket och litteraturen, matematik, naturvetenskap, historia och geografi. Härmed skulle man kunna utnyttja de så kallade community colleges som ett hemligt vapen. De nya planerna skulle kosta mellan fyra och fem miljarder kronor, men beloppen som går till hjälp åt studenter efter high school beskärs. Utbildningsminister Lamarr Alexander framförde ”The America 2000 Education Strategy”, som går ut på att år 2000 alla barn i USA skall börja skolan med en beredskap till studier, att antalet ungdomar som gradueras från high school skall höjas till 90 procent, att de skall kunna behärska engelska språket och litteraturen, matematik, naturvetenskap, historia och geografi, att studenterna i USA skall bli världsbäst i naturvetenskapliga och matematiska kunskaper, och att varje skola i landet skall bli fri från narkotika och våld och erbjuda en ordnad studiemiljö där huvudvikten skall läggas på tillägnande av kunskap.

Det finns andra anmärkningsvärda nyheter på utbildningsfronten. Den ekonomiska krisen inverkar på delstaternas anslag till högre utbildning, som för första gången på trettiofyra år har minskats. Mindre colleges har funnit sig nödsakade att sälja sig till större. Pressade av den ekonomiska situationen är också många statliga colleges tvungna att avvisa avsevärda antal studenter. Detta kan, som erfarna experter varnar, fresta till ett köpslående mellan tillgången på studenter och undervisningens kvalitet.

”Harvard Yard” i snö, akvarell av Chiang Yee, Fogg Museum of Art, Harvard University.

Det finns i dag också många elever som efter high school av ekonomiska skäl väljer att enrollera sig på tvååriga community colleges och bo kvar i hemmen, för att så småningom söka fullborda sin collegeutbildning. Men intresset för vuxenstudier är påtagligt på uppgående.

Det pågår en fortlöpande diskussion om den ekonomiska tilldelning som svarta colleges får utnjuta: på många håll tycks klagomål ha framförts. Under de båda sista åren har svarta colleges reducerat sin benägenhet för samarbete över rasgränserna; de visar samtidigt en strängare selektivitet vid intagningarna och demonstrerar även en tendens till större elitism. Det kända svarta Howard College i Washington DC höjer till exempel inträdeskraven samtidigt som man stänger vissa institutioner. Det pågår vidare en uppvärdering av forskning i afrikansk liksom i afroamerikansk historia och kultur.

Bland andra iakttagelser om minoriteterna kan nämnas att de asiatiska studenternas antal ständigt ökar: vid ett av Californiens största universitet ligger det nu på 35 procent. Vad landets urinvånare, indianerna, beträffar, förekommer upprepade rapporter om växande stipendiefonder för indianska studenter och större förhoppningar om framtiden.

16. Med blicken på framtiden

År 1993 är president Bill Clintons första år i Vita huset. I hans ambitiösa men stundom av oerfarenhet präglade reformprogram för nationen ingår ett antal uppmärksammade förändringar inom undervisning och forskning. Till undervisningsminister har Clinton utsett den tidigare guvernören i South Carolina, Richard V Riley, som kallats för en "politisk tvilling" till presidenten och gjort sig känd som en ivrig reformvän. I mera allmänna ordalag har Riley talat om en utbildning som skall ge varje ung man eller kvinna en rättvis chans till att uppnå det bästa som nationen kan erbjuda, och Clinton har lovordat Riley särskilt för hans beslutsamhet och mod. På undervisningsministerns lista över förbättringar står bl a en ökning av antalet stipendier till "minority students", ett område där han står i opposition till sin företrädare Lamarr Alexander. Han arbetar också på ett nytt och effektivare rapportsystem angående kriminaliteten på campusområdena.

Bland nyheterna på president Clintons utbildningsprogram är utvecklingen av så kallad "commercial technology" bland de viktigaste. Detta innebär en höjning av anslagen till miljöforskning och ett växande stöd till att bygga upp en infrastruktur av information för att öka effektiviteten

och produktiviteten inom universitetet, sjukhus, industrier, olika statliga organ och andra institutioner. Clinton höjer dessutom avsevärt de anslag som går till National Science Foundation, vilket kommer att gynna t ex biologisk och bioteknisk forskning. Samtidigt sänks, som en motsvarande besparingsåtgärd, tilldelningen till försvarsdepartementets forskningsavdelning.

John F Kennedy, som är en av Bill Clintons förebilder såsom president, införde på sin tid de så kallade fredskårerna för studerande ungdomar: många reste på hans tid och senare ut som "fredskårister" till främmande världsdelar. I Kennedys efterföljd har Clinton i sitt program upptagit utvecklandet av en allmän arbetstjänst för ungdomar, som beräknas komma att omfatta så mycket som 100.000 personer vid slutet av hans första presidentperiod. I planeringen av denna arbetstjänst ingår också ett avlöningssystem som innebär möjlighet för de unga att betala de dyra avgifterna till sin collegeutbildning. Clinton ser också överläggningar i seminarieform som en väg till att ge barn och ungdomar, som kommer ur svåra sociala förhållanden, initiativ i utbildnings-, hälso- och miljöfrågor samt inom brottsförebyggande organ.

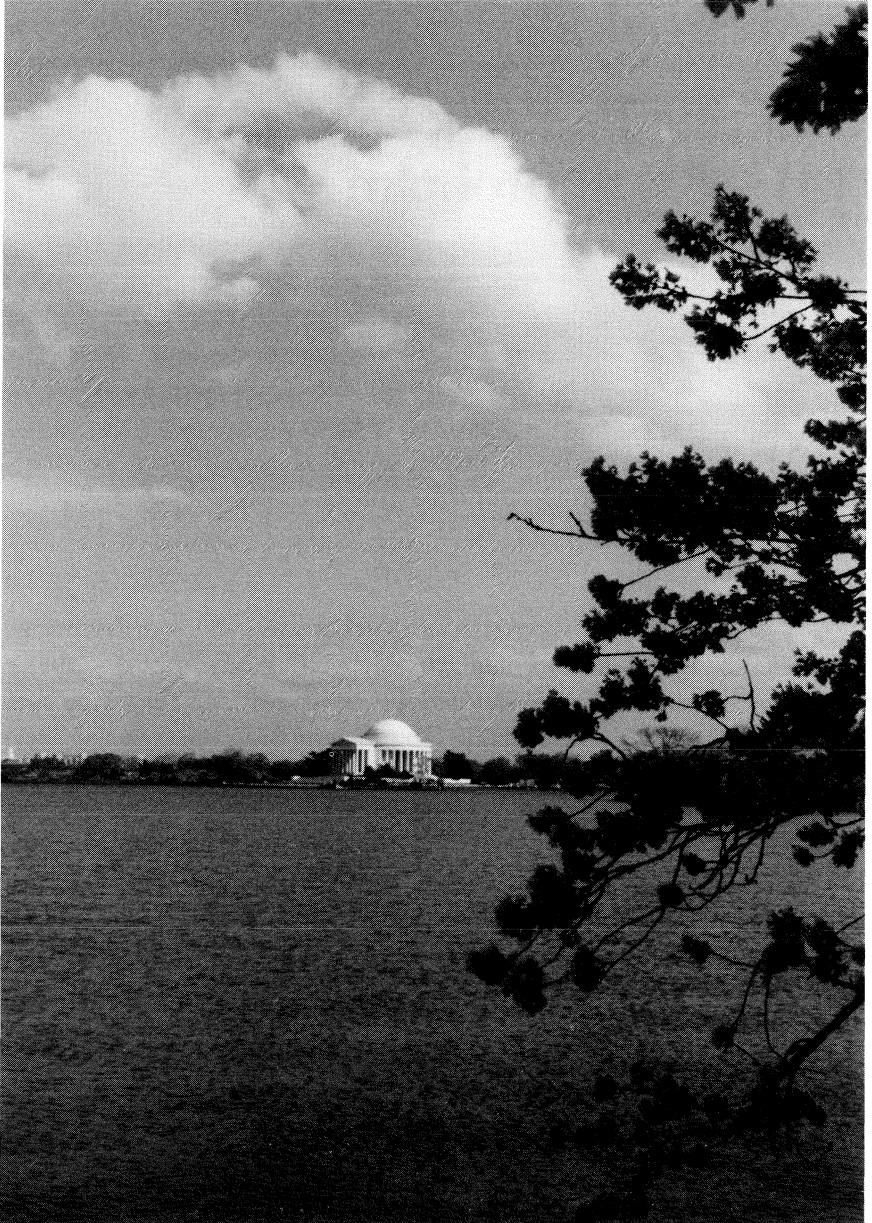
Den förut citerade Allan Bloom skrev i sin tunga bok *The Closing of the American Mind*, som förut citerats, ord av djupt patos och intensiv medvetenhet om de stora bekymmer som ansvariga akademiker upplever inför undervisningsväsendet och dess utveckling, ord som allttjämt är brännande aktuella i dag:

Detta är USA:s tid i världshistorien, en epok som vi för alltid kommer att bli dömda för. Liksom inom politiken ansvaret för frihetens öde i världen har kommit att läggas på statsledning, så har tänkandets, filosofiens öde i världen lagts på våra universitet, och de två är sammanlänkade som aldrig förr. Allvaret i den uppgift som vi fått är stort, och det är mycket tvivelaktigt hur framtiden kommer att döma över vår förvaltning av den.

Det är uppenbart att USA är en av de främsta, om inte den allra främsta, nationen i världen när det gäller akademisk undervisning och forskning; antalet Nobelpris, som går till USA, är överväldigande. Men i 1900-talets globala samhälle, där våld och kriminalitet ständigt är i stigande, visar alltså statistiken för nationen ohyggliga siffror. På ett enda år har registrerats 7 500 brott på campusområdena, därav 30 mord, 1 000 våldtäkter, 1 800 rån och dessutom stölder som inte räknas in i den sammanlagda siffran. Och den häftiga förskjutningen mellan populationen av "vanliga" vita amerikaner och de snabbt växande minoriteterna är på sikt ett annat oerhört problem. Över landets campusområden faller skuggorna i sanning tunga. Det krävs övermänskliga ansträngningar för att driva bort dem, och

Skolor och universitet i USA

det kommande decenniet skall måhända kunna visa vad amerikansk optimism, livstro och organisationsförmåga skall kunna uträtta på ett område så livsavgörande för nationens framtid.

Jefferson Memorial i Washington D.C., en symbol för bildningsarvet från 1700-talet.
Foto: JM.

Klavs Randsborg

Arkæologien som livsregnskab

Omkring Frederik Sehested (1813–82) til Broholm

*Nu kunne det være af Interesse at betragte de
Forhold, under hvilke Fortidsminder og
Oldsager forekomme på mindre dele af Landet,
paa enkelte Egne, ...*

N.F.B. Sehested (Sehested 1878)

I. Arkæologi–historie

Victoria-tidens arkæologiske personligheder betragtes idag som dynasterne i fagets kongerække og anbringes ofte i enstregede udviklingsforløb, for Danmarks vedkommende således i en serie spændende fra Thomsen over Worsaae og Müller til det tyvende århundredes Brøndsted, Becker, osv. Som oftest glemmer vi dag, som litteraturhistorien kan glemme tiden før Romantikken, at det forudgående attende århundrede, gennem sine samlinger, hypoteser og skrifter, udgjorde forudsætningen for 1800-tallets, som vi i retrospektiv ser det – videnskabelige arkæologi. Men det er en anden historie.

Fortiden – både den klassiske og den nordiske – spillede til et stykke ind i det nittende århundrede en aktuel rolle som producent af historisk-ideologiske modbilleder til den sene enevældes eller absolutismes politiske, sociale og kulturelle virkelighed. Men i det nittende århundrede udvikledes arkæologien først og fremmest til et af det nye borgerskabs intellektuelle medier til fremme af både den nationale (forhistorisk arkæologi) og den overregionale bevidsthed (klassisk arkæologi, m.v.). Dette skete i en tid, hvor netop nationalstaten kom til at stille samme bestemmende rolle for det politiske og kulturelle liv som liberalismen for

det økonomiske og overstatslige. Ind i billedet kommer dog også, at de politisk set konservative kræfter, der bl. a. ønskede at fremelske eller i det mindste fastholde de større, imperiale, politiske grupperinger, kunne bruge den klassiske arkæologi som et samlende symbol, ligesom hypernationalismen helt ind i vort århundrede har kunnet tage den forhistoriske arkæologi til sig.

Arkæologiens udvikling i forrige århundrede forløb heller ikke videnskabeligt set på en enstregnet måde, men var, som vist allerede antydet, fuld af modsigelser både i faget (eller fagene) selv og i udøvernes brug af mediet i deres eget livsregnskab. Det er i dette spil, at vi bl. a. finder en tilsyneladende outsider som Niels Frederik Bernhard Sehested til Broholm, en magnat, som stod med – kan man måske lidt kluntet sige – hovedet i den sene enevælde, kroppen i en konservativ borgerlighed, og fødderne i den entreprenante, tidlige industrialisme, der skabte det moderne, økonomiske Danmark.

II. N. F. B. Sehested

Frederik Sehested blev født i 1813, som søn af en adelsmand, der som en anden – men modigere – Sixten Sparre havde giftet sig med en lokal Elvira Madigan, en datter af folket. Frederik Sehesteds vist noget romantiske far, der havde deltaget i Napoleonskrigene på Kontinentet, viste sig at have psykiske problemer og måtte forlade hjemmet. Familien ville overtage det nedkørte gods, Broholm på det sydøstlige Fyn, men det lykkedes moderen, en begavet og praktisk anlagt kvinde og, som det skulle vise sig, en særdeles dygtig administrator, at rette driften op. Vi synes allerede her at genfinde Frederik Sehesteds egen næsten ekstreme arbejdsomhed og dokumentationslyst samt økonomiske sans – måske parret med faderens visioner.

I 1833 blev der på godsets Broholms jorde fundet Danmarks største guldskat – næst efter de berømte og allerede da forsvundne guldhorn fra Gallehus. Ved 1800-tallets begyndelse blev de netop ranede og omsmeltede horn, som bekendt, genstand for bl. a. Oehenschlägers opmærksomhed i det første romantiske – og nyborgerlige – digt i dansk litteratur, ”Guldhornene”. Moderen og Frederik Sehested rejste til København, hvor skatten, der stammer fra folkevandringstiden og vejer mere end fire kilo, blev overdraget til C. J. Thomsen og hans ”Det kongelige Museum for nordiske Oldsager”, en central del af det senere Nationalmuseum. Frederik Sehesteds interesse for arkæologi kan sandsynligvis skrives tilbage

til denne begivenhed, men det var dog først senere, og især i de sidste tre årtier af hans liv – han døde i januar 1882 – at den arkæologiske indsats udmøntede sig, bl. a. i de to store og berømte værker, ”Fortidsminder og Oldsager fra Egnen omkring Broholm”, fra 1878, og ”Archæologiske Undersøgelser 1878–1881”, udgivet posthumt i 1884 af sønnen Hannibal Sehested – et af de mange, mange børn – der i øvrigt skulle blive Danmarks sidste kongeindsatte statsminister under den lange kamp, der i slutningen af 1800-tallet foregik mellem det liberale folketing og de konservative kredse.

Fra begyndelsen af 1840erne – efter indgåelse af ægteskab og moderens død – og til sin egen død fire årtier senere var Frederiks Sehesteds arbejde og aktiviteter snævert knyttet til godset, men han påtog sig også en række politiske, erhvervmæssige og andre opgaver. Han var meget interesseret i landbrugsmæssige forbedringer (og skabte selv en ”mønstergård” på godset), teglbrug, m. v. Han byggede selv en havn, Lundeborg, nær Broholm, og var engageret i bl. a. udvidelsen af jernbanenettet, (selv drog han flere gange på lange udlandsrejser). Som en af grundlæggerne af Landmandsbanken i København og andre banker og forsikringsselskaber havde han en overordnet interesse i udviklingen af landets erhvervsstruktur, men nok mere set fra landbrugernes end fra industriens side. Perioden var den sidste store æra for de store brug, herregårdene, der var hurtige til at anvende moderne teknologi og dyrkningsmetoder og påbegyndte en vigtig eksport af landbrugsprodukter til bl. a. England.

Som medstifter og medlem af Herregårdsskytternes korps deltog Frederik Sehested i Treårskrigen 1848–50 mod schleswig-holsteinerne og Prøjsen og blev dekoreret for sin indsats. De politiske interesser medførte medlemskab af Landstinget (det datidige parlaments rurale kammer), amtsrådet (for Svendborg Amt), ja, selv kongens råd. Tilknytningen til kongehuset kulminerede med udnævnelserne til hofjægermester samt sent i livet, hvor også de arkæologiske værker blev skrevet, kammerherre. Hertil kom en lang række bestyrelses- og komité-hverv og en række aktiviteter, som f. eks. hundeopdræt – og arkæologi. Og endelig visse, måske mere rekreative interesser, som involverede familien. Således besøgte dansk litteraturs største tourneur, digteren H. C. Andersen, da også Broholm.

III. Sehested's arkæologi

Jeg fandt, at denne Sag burde bringes til større Klarhed, og besluttede at iværksætte en ordnet og større Prøve, ...

N. F. S. Sehested (Sehested 1884)

De arkæologiske aktiviteter fra Frederiks Sehesteds side omfatter overvejende studier i, hvad han kaldte "Eggen omkring Broholm" samt, i langt mindre målestok, ved hans senere erhvervede, mindre gods ("Addithus") nær Addit i Midtjylland (Thrane 1984). Blandt disse aktiviteter kan nævnes (a) kontrollerede eksperimental-arkæologiske studier (vel de første i Verden), herunder konstruktionen af en bjælkehytte kun ved hjælp af flintværktøj, (b) bygningen af et museum i Broholms have (den første museumsbygning i Danmark og i sig selv et originalt eksperiment i udstillingsteknik), (c) omfattende og detaljerede udgravninger af megalitgrave, bronzealderhøje og jernaldergravpladser, bl. a. (d) Møllegårdsmarken, Danmarks største forhistoriske gravplads, en lille kilometer nordøst for Broholm, (e) indsamling af tusinder af stenredskaber og (f) registrering af bl. a. de mange guldfund fra perioden yngre romertid/folkevandringstid, samt (g) visse bopladsudgravninger. Hertil kom (h) et ufærdigt kæmpeprojekt (centreret om megalitgrave), der bl. a. involverede kopiering (ved en sekretær) af kataloger og store mængder af andet skriftligt materiale på museet i København. Vigtigst er dog i sidste ende (i) fremlæggelsen af fundene i de to allerede nævnte, særdeles vel illustrerede pragtbind (Sehested 1878 & 1884). Studierne i "Eggen omkring Broholm" udgør i øvrigt verdens – synes det – første arkæologiske regionalundersøgelse eller -survey. Disse studier har også stor forskningshistorisk betydning, idet de åbner et vindue til et tidligt arkæologisk kulturlandskab, der mange andre steder er blevet ødelagt, uregistreret.

I det seneste årti har mange nye opgaver i Gudme-Lundeborg området, (som det vel retteligt bør kaldes), igen bragt Sehesteds imponerende indsats frem, men selvfølgelig i et nyt lys. Dansk arkæologi's p. t. største projekt, der er drevet af en lang række institutioner i fællesskab, og som har nydt betydelig støtte fra et privat fond (A. P. Møller), er således koncentreret om at udrede "folkevandringstidens" kultur-, bebyggelses- og samfundsudvikling i netop Gudme-området. Blandt de nye fund fra eggen må især nævnes (1) den flere hundrede hektar store, vel "kongelige" og meget rige hovedbebyggelse – med tusinder af guld-, sølv- og bronze-

fund fra yngre romertid/folkevandringstid – lige øst og sydøst for den nuværende Gudme by samt (2) den samtidige, meget betydelige håndværks- og handelsplads på kysten nord for Lundeborg, fire-fem kilometer øst for Gudme (Randsborg 1990).

Skønt han opnåede megen, også professionel erkendelse i sin samtid – og, som det ses, meget hurtigt havde taget ved lære af den teori, metode og praktik, som udvikledes i dansk arkæologi fra 1840erne og frem – var Sehesteds meget detaljrige studier ikke lige frem à la vogue i en tid, hvor det var de store kronologiske linier, der først og fremmest blev trukket. I dag er vi meget glade for hans sans for detaljen – kun skade at han ikke også fandt tid til at lokalisere sine mange, mange stenartefakter fra egnen! Alligevel er hans indsats i sandhed imponerende; mange arkæologer ville i dag have haft rigeligt at gøre med alene den arkæologiske del af Sehesteds virke. Sehested havde vitterlig midlerne til sine aktiviteter, men han havde også organisationsevnen, ideerne og viljen til at opnå resultater.

Lad os derfor lytte til en datidig øjenvidneberetning – skrevet i senromantismens stil – fra Sehesteds assistent, senere direktør ved Nationalmuseet Henry Petersen (1849–96), som i øvrigt var forelsket i Sehesteds datter, Hilda, men ikke måtte få hende – før det var for sent. Henry Petersen fungerede som Sehesteds professionelle assistent ved udgravningerne. Brevet er sendt fra Sehesteds andet gods, Addithus i Midtjylland, hvor der også foretoges arkæologiske aktiviteter; (gengivet efter Albrectsen 1971, 9f.):

”Addit Skovfogedhus pr. Brædstrup

18. Maj Aften 1878

Nu er den første Dag i Addit Skov snart gaaet – Klokken er vel kun 9 men her gaar man meget tidligt i Seng og staaer meget tidligt op. Det har været det fagreste Vejr største Delen af Dagen (Tordenregn drev os hjem i Aften), og Skoven har ret kunnet lade sin Foraarsdragt beundre; ifjor saa jeg den jo først i Oktober Maaned.

Vi har gravet med 15 Mand paa den besynderlige Plads, ”Kirkegaarden” kaldet, hvis talrige stenlagte Indhegninger dog sikkert ere byggede for Levende, hvad bl. a. adskillige Krukkeskaar tyder hen paa. (*Det drejer sig her om et oldtidsagerfelt fra yngre bronzealder/førromersk jernalder (KR).*)

Til Mandag har jeg udsøgt en Høj på Bymarken at begynde Højudgravningerne med, saa skulle de, samtidigt med Gravningerne i Skoven, fortsættes i de første 2–3 Uger. Kmhr. Hofjægermesteren (*Sebested (KR)*)

rejser Torsdag til Kbhvn. for en Uges Tid, saa bliver jeg ene her med Thodberg (*en af Sebesteds sekretærer (KR)*), som er adjungeret mig som Sekretair og Adjudant for hele Tiden. I disse dage er tillige Broholms vakre unge Godsforvalter her i Skovhuset; han slumrer om Natten her ved min Side.

Igaar Morges rejste vi 4 fra Broholm. S. (*Sebested (KR)*) var hele Tiden ligesom nu i Perlehumør. De saa vellykkede Kongresfestligheder havde bidraget sit hertil. Jeg maa nu fortælle lidt om dem.

Torsdagen d. 9de som jeg var kommet til Broholm Onsdag Eftermiddag tilbragte jeg med en – lang Næse givende – Udgravning ved Svendborg; fra Fredagen medvirkede jeg som Kok ved Anretningerne for Kongressen. Mandag traadte denne sammen bestaaende af de fire indbudne Herrer, Worsaae, Vedel, Engelhardt og Montelius; at Gjæsterne blev hjærteligt modtagne og varmt trakterede allerede den første Middag behøver jeg ikke at meddele. Traktementet med Drikke og Fødevarer vedblev at være excellent indtil Onsdag Middag kulminerede i en større Herremiddag med mange Retter og navnlig Vine.

Efter Bordet og Kaffen den første Dag førtes Arkæol. ned i Museet, som stod i sin fulde Glands velordnet og opstillet som intet andet, kun savnende det store Elsdyr – skønt det længe har staaet færdigt i Steenstrups Forelæsningsaal.

Museets Skatte bleve betragtede til Kl. 7, navnlig tildrog Jernalderfundene sig Opmærksomhed. Stenene forstod man sig saa lidt på ret at vurdere.

S. opfordrede nu Selskabet til for denne Gang at forlade Museet og gaa lidt ud paa Bremerholm – den hosliggende Del af Haven; der havde han et lille "Værft" at vise dem. Bommen borttoges fra Broen, som ogsaa havde været afspærret for mig, og paa Holmen saas nu under almindeligt Udbrud af Overraskelse en halv snes Mand kløvende Træer, huggende Brænde, hulende Planker, høvlende Brædder o.s.v. alt med – *Flintværktøj*. Det var i højeste Grad forbavsende at se hvor let at Arbejdet gik og saa havde Folkene først i den sidste Time faaet Flintværktøjet i Hænder. Det interesserede og belærte i høj Grad Alle. En 8te Tommers Granstamme overhuggedes med en Flintøxe i 13 Minutter – og saa vidste den slebne Eg ikke mindste Beskadeligelse. Der skares med Flækker, lavedes ved dem Øxer, Træsko, Tøjrepæle m. m. Endelig skrabedes Skind med Skraberne. – Ingen vil glemme hin mærkelige Time. S. var henrykt over at det gik saa godt. Folkene arbejdede selv med den største interesse. Disse fandt Bronzeredskaberne uden særlig Nytte.

Klaus Randsborg

Tirsdagmorgen mødtes på Gravpladsen (*Møllegaardsmarken (KR)*). Her stod 65 grave mærkede til nærmere Undersøgelse. Denne Anretning var det særligt falden i min Lod at presentere. Hver fik sin Plads vist, og lagde sig i det skønne Vejr paa Maven og gravede med de fine Instrumenter. Sligt havde man heller aldrig set eller været med til. Flere gode mærkelige Fund blev gjort baade Urne- og Brandpletfund. Udgravningerne afbrødes med en Frokost i det grønne meget gemytligt, hvori ogsaa Husets Damer: Fruen, Kammerjunkerinden og Frk Hilda deltog. Man gik paa igjen, navnlig Montelius – der har gjort særlig Lykke – og Vedel. Worsaae faldt ved denne som andre Lejligheder hurtigt ”af paa den”. Onsdagen anvendtes ligesom tildels Tirsdagen til arkæol. Kjøreture før Middagen, ved hvilken der herskede den livligste Stemning (man drak tæt). Torsdag Formiddag afrejstes. Og vi fulgte jo hurtigt efter.

Mange Hilsener til Eder Alle fra Sehested

og Eders Henry.”

I denne beskrivelse er der knap nogen type af Frederik Sehesteds mange arkæologiske aktiviteter, der ikke er nævnt – eller i det mindste antydtes, og jeg tror ikke, at man kort kan beskrive hans videnskabelige indsats på en bedre måde end i ”Henry’s” brev.

IV. Sehested's begravelse

... et sort Løbetæppe lagdes fra Dørtærsklen, over Vestibulen og ned ad Stentrapperne til Borggaarden. (Dette blev dog først oprullet, da Kisten bares ud) / Regning No 4.

Rützau for at drapere Værelset m.m. / Regning No 4 // 50 Kr., – Ø.

G. V. Hansen (Hansen 1882)

Imidlertid ejer vi endnu et skriftligt dokument, der – skønt udarbejdet efter Sehesteds død og hidtil upubliceret – på den mest rammende måde karakteriserer denne imponerende person. Det drejer sig om sekretæren G. V. Hansen's fulde og utroligt detaljerede beskrivelse af Frederik Sehesteds død og begravelse samt hele arrangementet i forbindelse hermed, inkl. en fuldstændig oversigt over udgifterne samt mange bilag (Hansen 1882, jvf.

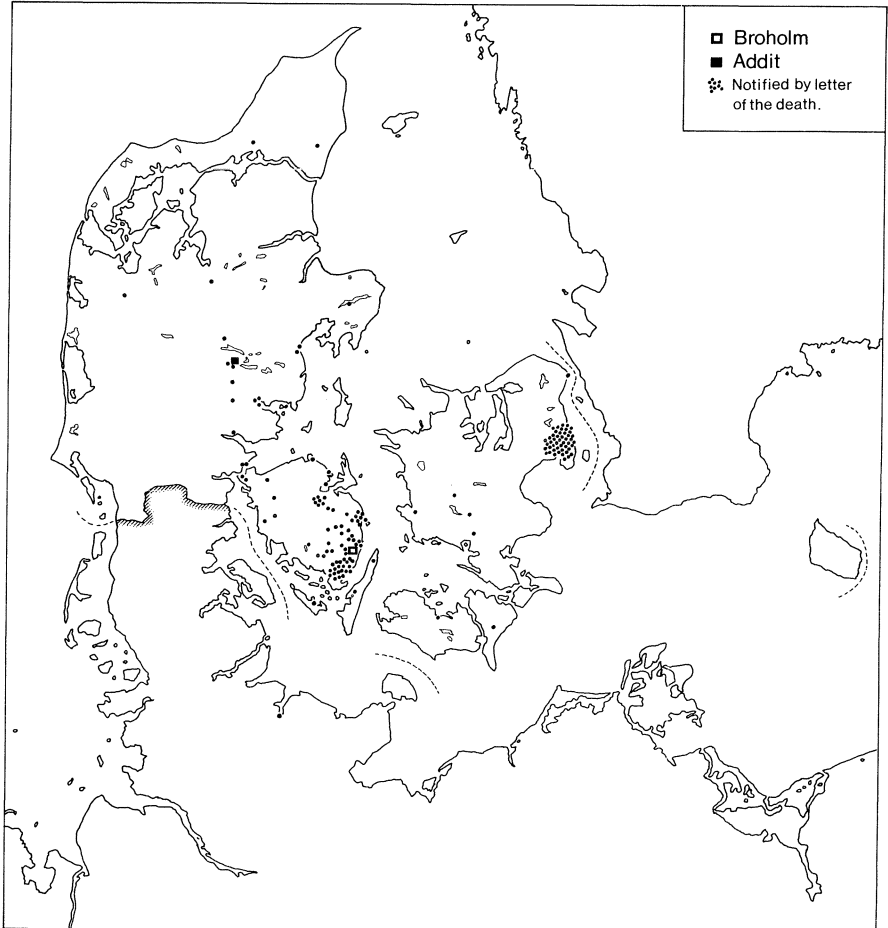

Fig. 1. Udbredelseskort over personer som modtog skriftlig besked (brev eller telegram) om Frederik Sehested's dødsfald i januar 1882. Herregårdene Broholm og Addit (der ligeledes tilhørte F. Sehested) er angivet. Bemærk 1864 til 1920-grænsen med Tyskland.

Randsborg 1989, 67f.). Skønt naturligtvis ikke skrevet af Frederik Sehested selv, er dette skrift næsten som fra hans egen hånd, og måske endda – skønt dette ikke siges – inspireret af ham selv.

Dokumentet, der er ganske enestående i Danmark, tillader en omfattende rekonstruktion og dermed forståelse af begravelsens ideologi og af dens sociale og økonomiske aspekter. Skriftet og dets bilag giver med andre ord et unikt indblik i en elite-begravelse i det tidligt-moderne Europa.

Skønt en mand der var positivt indstillet til sin samtid og værdsatte tidens udviklingsmuligheder, viser Frederik Sehesteds omgangskreds sig

at være udpræget traditionel. De personer, der får skriftlig besked (evt. pr. telegram) om dødsfaldet, er næsten alle mænd (eller mandlige familieoverhoveder), først og fremmest adelige og godsejere i København eller på større ejendomme på Fyn. Hertil kommer et antal akademikere (inkl. arkæologer) og officerer (mange var våbenbrødre fra Treårskrigen), samt nogle gejstlige, højere embedsmænd og advokater. Medlemmer af den nye samfundsklasse af industrialister (eller kapitalister) mangler tydeligvis nok (nogle få personer fra finansverdenen figurerer dog på listen). Den samme mangel gør sig gældende med gårdejere (Frederik Sehesteds politiske opponenter), håndværkere, arbejdere og andre af lavere rang, stand, og indkomst – dog undtaget godsets egne fæstebønder.

Begravelsen var et særdeles iøjenfaldende, næsten fyrsteligt forsøg på at fastholde feudale normer i en periode, hvor enevælden både som politisk system og økonomisk organisationsform forlængst var forsvundet. Men på den anden side markeres også den afdødes relativt beskedne (omend dominerende) karakter. Gæsterne blev f. eks. beværtet med vin, en betydelig luksus i 1800-årenes Danmark, men også med enkelt spegepølse- og ostesmørrebrød. Der blev til gengæld ikke sparet på udgifterne til sørgeværelset, triumf-buerne på vejen til kirken, sørgetoget og arrangementerne ved og i kirken. – Gravlæggelsen var således, omend ikke en tro kopi af kong Frederik den Syvendes i 1863, (der er veldokumenteret gennem presse-referaterne), så af en lignende, omend noget mere beskeden karakter. Efter begravelsen fik godsets fæstebønder i øvrigt tilsendt et litografisk portræt af den afdøde, sandsynligvis med henblik på ophængning i hjemmene.

Frederik Sehesteds gravsten er, skønt langt mere iøjenfaldende end de andre på Gudme kirkegård (hvortil Broholm hører), relativt beskeden, hvis vi måler den med internationale alen. Den består af en højpoleret, lidt mere end mandshøj obelisk af en meget smuk granitsten – et passende monument for en mand med historiske instinkter og en ikke sjælden form på det pågældende tidspunkt. Stenen står nær kirkens solrige sydmur, den fineste placering, der gives. Nær Sehesteds sten står eller ligger de generelt set mindre sten af de øvrige familiemedlemmer fra perioden. (Sønnen Hannibal Sehested's, statsministeren's, gravsten er dog lidt højere end faderens.)

Beskrivelsen af Frederik Sehesteds begravelse omfatter som nævnt ikke bare begivenhederne (og overvejelser herom), men også hele det specificerede regnskab for begivenheden – hver eneste indkøbt eller lejet genstand, hver øre i udbetalt løn: fra kisten (425,35 kr.), sort libéri for en tjener (166,50 kr.), vin (76,50 kr.), trykning af 300 portrætter (55,80 kr.) til

Fig. 2. Gravstenen (obelisk) på Frederik Sehested's grav ved Gudme sognekirke på Fyn. Gravstenen for Frederik Sehested's far ses i baggrunden nær kirkens sydmur. Til venstre i billedet står stenen for en af Frederik Sehesteds sønner, der blev statsminister i Danmark. Andre familiemedlemmers gravsten ligger i græsset.

spegepølse (15,39 kr.), to kvinders arbejde i tre dage (1,96 kr.), og et forklæde til en tjenestepige (1,00 kr.). Især regnskabet taler til vores forestillingsevne og giver et fyldigt billede af begivenheden. Samtlige omkostninger udgjorde 3.007,92 kr., heri dog ikke indregnet de materialer og tjenesteydelser, som godset selv stod for, og heller ikke gravstenen. Dette beløb svarede til årsindtægten for ti mandlige (land)arbejdere. I 1872 var den likvide kapital på Broholm 462.000 kr., i 1898 585.000 kr., så udgifterne kan ikke siges at have være helt urimelige for familien.

Frederik Sehesteds begravelse tjente således til at understrege hans position, især blandt godsejerne og dele af det københavnske establishment, og værdsættelsen af livsnormer, der hørte hjemme i enevældens svundne tid, snarere end i det sen-victorianske Danmark i 1882. De samfundsforandringer, der netop da fandt sted i landet, var – omend næppe oversete – ikke en del af begravelsesarrangementerne.

V. Konklusion

Frederik Sehested var, som det er fremgået, en omhyggelig, næsten sirlig, men især utroligt udholdende praktiker, der selvbevidst og sikkert stolt levede i lyset af en svunden enevældes fortid – som iscensættelsen af hans begravelse demonstrerer det – mens han skabte og forbedrede den for ham vigtigste del af nutiden, nemlig landbruget. I virkeligheden var han kun i sin arkæologi en egentlig fremtidens mand. Lærenemme, overblik og især økonomiske muligheder for at bruge sine lederevner i datidens autokratiske ånd skabte et facetteret livsværk. Vi kan finde det lidt skræmmende, men det var visionært, næsten fyrsteligt, som begravelsen. Centralt i den arkæologiske indsats står den detaljerede regionale analyse med fuld publikation, brug af professionelle udgravningsmetoder, et spændende museumskoncept og endelig de eksperimentale-arkæologiske forsøg.

Bag det hele statuariske livsværk ser vi samtidig Frederik Sehested som en person med politiske og økonomiske ønsker og håb. I sin livsstil – og sit livsregnskab – gik han ivrigt ind i datidens højborgerlige kultur, som også fyrsterne i det nittende århundrede havde taget til sig. Selv arkæologien brugte han til at favne samtiden og dermed skaffe sig adgang til de væsentlige af elitens "huse", selv de der tilhørte akademikerne, og hvor adgangskortet ellers var den lange, højere uddannelse, Sehested – som noget af det eneste – ikke havde. Arkæologiske samlinger var der mange af på Viktoriatidens herregårde, men at drive dem vidt var få beskåret, i Danmark Frederik Sehested, der næppe blev kendt i udlandet, i England den noget senere General Pitt-Rivers, der vandt sig en plads i den internationale arkæologihistorie (Bowden 1991). Således må ambitioner også parres med held, og måske noget mere, for at udvikles fuldt.

Bibliografi (udvalg)

- Albrechtsen, E.* 1971. Fynske Jernaldergrave (IV; 1–2), Gravpladsen på Møllegårdsmarken ved Broholm, Fynske Studier IX. Odense (Odense bys Museer).
- Bowden, M.* 1991. Pitt Rivers. The life and archaeological work of Lieutenant-General Augustus Henry Lane Fox Pitt Rivers, DCL, FRS, FSA. Cambridge (Cambridge University Press).
- Hansen, G. V.* 1882. Beretning om Herr Kammerherre Hofjægermester (Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd) N.F.B. Sehested's Jordefærd d. 24. Januar 1882, Kl. 12. Forberedelserne til samme, og Omkostningerne derved. Broholm (upubliceret manuskript).
- Randsborg, K.* 1989. Archaeology of the Visual: Burials Past and Present. Dialoghi di Archaeologia, Terza serie, Anno 7, Numero 1, 85ff.
- 1990. Beyond the Roman Empire: Archaeological Discoveries in Gudme on Funen, Denmark, Oxford Journal of Archaeology 9 (3), 355ff.
- Sehested, N.F.B.* 1878. Fortidsminder og Oldsager fra Egnen omkring Broholm. København (C.A. Reitzel).
- 1884. Archæologiske Undersøgelser 1878–1881. København (C.A. Reitzel).
- Thrane, H.* 1984. Frederik Sehested: a Danish pioneer, Antiquity LVIII, No. 223, July, 113ff.

Nils Gösta Valdén

Om Vilhelm Ekelund och konsten

Bland författaren Vilhelm Ekelunds vänner och brevvänner fanns också några konstnärer. En del av hans brev till Carl Lindin och Oskar Bergman är återgivna i *Brev 1917–1949*. De första åren av 1930-talet växlade han brev med Birger Simonsson (1883–1938). Breven förvaras i Ekelundarkivet vid Lunds Universitetsbibliotek och ett av dem lyder så:

25.12.30

Broder!

– Ja, det ser verkligen ut – allt ifrån första ögonblicket – som om Din tafla ville trifvas hos oss! Den formligen *såg på oss*, när den kommit upp på väggen – med det ljusaste och öppnaste anlete jag nånsin sett hos en tafla.

Trots det att min kännedom om Dig är ytterst ringa, hade jag ändå – naturligtvis med ledning af ett klart fastblifvet intryck från bekantskapen i ungdomen – i själfva verket förstått att gissa ut att den skulle se sådan ut. Men det var ett festligt ögonblick (och till på köpet i vackraste solskens!) när jag såg att jag hade gissat rätt. Ja, fastän jag väl känner Din stora berömdhet bland folk som kunna se fullt in i saken (*jag* vet ju dock inte hur det egentligen går till) så vågar jag verkligen säga, att om jag blifvit målare i stället för pennfäktare, hade jag min själ målat den taflan! Ty så väl sjunger den för mig, och så väl känner jag igen det sångsättet.

Ännu så länge ha vi icke haft någon att visa den för, men jag gläder mig högligen till att så få göra. – För öfrigt är jag sangvinisk nog att hoppas få lefva den dag jag kan köpa ett eller annat af Dig. Ofta hägrar det för mig att susa upp till Stockholm, men min handstil är tyvärr ännu mycket ostadig här i världen, och familjeförsörjarsamvetet är bistert. Hur det blir, så hoppas jag alltså att vi få se Dig här till hösten, och nog skall vi då ha hit Walter Klein alltid. Jag tänker för resten att han kommer öfver ett slag nu i dagarna. (En mycket för Din konst intagen hälsingborgare, som Du ej känner, få vi besök af i morgon.)

Jag får ej glömma att be Dig vid tillfälle på det hjärtligaste tacka

Om Vilhelm Ekelund och konsten

Henrik Sørensen för några telegrafiska ord på min födelsedag, som gjorde mig mycken glädje.

Nu skickar jag Dig i dagarna en bok af mig som jag själf har låtit trycka i Helsingborg och som bokbindaren just lägger sista hand vid. Jag vet väl att det inte kan vara just sådant som jag nu för tiden klåttrar, som kan intressera Dig som mest, men jag hoppas ändå att åtskilligt i boken skall förekomma Dig som poesi. Jag för min del är icke fullt nöjd med det billigare begrepp om poesi som tyckes vara rådande, utan har min kurs efter helt andra tecken och märken – de må nu leda hvart det skall vara. –

Min hustru och Anne-Marie hälsa Dig på det hjärtligaste och tacksamaste.

Tillgifne vännen
Vilh. Ekelund.

I ett föregående brev (5/11 1930) skrev Ekelund: "Det är många år sedan vi drucko så förfärligt mycket punsch där nere på Akademiska Föreningen i Lund. Var det inte egentligen Du, som innehade mitt gamla rum uppe i tornet?" Vänskapen hade riktigt nog sin upprinnelse i att Simonsson efterträdde honom som hyresgäst. (Ingrid Simonsson *Konstliv kring det unga seklet* s. 30) Efter sitt umgänge 1903–1904 sågs de igen först 1936. (*Brev 1917–1949* s. 254) Simonsson var en varm beundrare av vännens diktning. I gåvobrevet 17/12 1930 heter det: "På baksidan av duken har jag tillåtit mig ett litet citat, som jag hoppas du också tillåter. Det är mycket ofta – särskilt i motiv från Skånekusten – som jag hör ting av dig under det jag målar." Ekelunds beundran av vännens konst var svalare. "När jag fick den här målningen av Simonsson tyckte jag den var mycket fin – det var något särskilt som jag kom till att se i den. Men det gick över fort nog – jag svalnade. Men jag är glad över att jag skrev och tackade medan jag var varm!" (K.A. Svensson *Vilhelm Ekelund i samtal och brev 1922–1949* s. 85) Till följd av penningknipa såldes tavlan ett tiotal år efteråt till konditor Albin Carlsson i Lund, kom därpå i hans svärson Nils Brogrens ägo, återgick senare till Ekelunds dödsbo och hamnade hos okänd köpare. Doktor Brogren vill minnas att det rörde sig om en oljemålning omkring 60x70 cm som föreställde ett träd mot en grön backe.

"Ty så väl sjunger den för mig, och så väl känner jag igen det sångsättet" skrev Ekelund ju om Simonssons tavla. I egenskap av diktare upplevde han ett konstverk som ett slags dikt. (Svensson s. 180, Walter Klein i *En bok om Vilhelm Ekelund* s. 78 f.) Omvänt innebar diktning för honom till en

Albrecht Dürer: "Ritter, Tod und Teufel". Kopparstick.

början målning i ord av ”små taflor” (*Vårbris*): landskaps- och genrebilder i realistisk stil. Men snart nog tog han intryck av visionärer som Böcklin och Klinger genom avbildningar i tidskrifter som *Pan* eller *Ord och Bild*. (Algot Werin *Vilhelm Ekelund 1880–1908* s. 87, Eva-Britta Ståhl *Vilhelm Ekelunds estetiska mysticism* s. 39) Till symbolismens drömlandskap (”paysage de songe”) med dess mer musikaliska (”melodiska”) än måleriska framtoning blev Huysmans en vägvisare i vars spår han ”översatte” Whistlers ”Nocturne” till poetisk prosa. (Teddy Brunius ”Ekfraser hos Vilhelm Ekelund” i *En bog om kunst til Else Kai Sass* s. 415) Under sin första vistelse i Berlin 1902–1903 fick han tillfälle att lära känna såväl klassisk som samtida konst på museer och utställningar. I resebrev för Svenska Dagbladet skrev han uppskattande om målare som Munch och Segantini, till skillnad från Monet. (*Den ensammes stämningar* s. 79–84) Enligt uppgift kände han sig vidare dragen till syntetismens konstnärer. (Gregor Paulsson i *En bok om Vilhelm Ekelund* s. 49) Hos Thoma fann han landskap som påminde honom om de klassiska som skildras i den grekiska *Antologins* epigram – och om hans egen hembygd vid Ringsjön. (”Thoma”) Hos Botticellis musicerande änglar liksom längre fram hos Paolo Veroneses bebådelseängel i Venedig greps han av den mänskliga skönheten. (Ståhl s. 112 f.) Vid bilden av en praxitelisk satyr i Altes Museum drömde han ”i själens knoppningsdagar”. (”Satyren”) Redan var han på väg mot den klassicism som han skulle bekänna sig till i sina första prosaböcker. Inspirerad inte minst av Schinkels arkitektur och Ehrensvärds estetik förklarade han i dem att konstverket borde vara också en etisk förebild: en lärare i det ”goda och riktiga tänkesättet”. (*Båge och lyra* s. 82)

Sin moralistiska konstuppfattning sammanfattade Ekelund småningom så: ”Där är, där skulle vara ett gemensamt i sätten att se ett konstens verk och ett litteraturens. Skulptur och arkitektur skulle belysa för oss, avslöja för oss lagarna för den högsta litterära konsten, för sångens och för prosans, – och lagarna för att lefva och vara människa: det *passande*.” (*Lefnadsstämning* s. 30) Han vände sig allt mer till ett studium av konstnärerna själva, av deras sätt att leva och skapa, från Dürer till Cézanne. ”Jag tänker mig att om jag skulle komma att lefva vidare något så när obekymradt, kunde jag komma att hämta mig åtskillig upplysning hos de stora målarna, såväl de gamla som de nya. På senare åren har jag tidtals varit mycket upptagen – på mitt vis – af Dürer och Thoma, från hvilka jag tycker mig kunna leta ut en sorts gemensamhet i håg och sinnelag som är mig mycket värdefull.” (*Brev 1917–1949* s. 116) Särskilt kände han igen sig i Dürers klassiska framställning av kämpande huma-

nism i "Ritter, Tod und Teufel": "Det starka och klara i denna bild talar öppet nog. Men där är äfven ett slutet tal: om själanöd, för stunden öfvervunnen... om sorgen öfver omöjligheten att inse uti, huru man kommit, huru man oafbrutet kommer, i det ondas våld; om sorgen öfver omöjligheten att godtgöra, att rätta, ja, i grunden sedt, omöjligheten att – å n g r a ." (*Atticism – humanism* s. 57)

Om Ekelunds estetiska moralism se Rolf Ekman *Vilhelm Ekelunds estetik*. En ingående undersökning av hans förhållande till konsten skulle sannolikt avslöja åtskilliga förtäckta anspelningar på konstverk i skrifterna – exempelvis på "Heinrich, das Kind" i Berlins fornstora Siegesallee i eugin med samma namn eller på ett par Panbilder av Böcklin i *Nordiskt och klassiskt* s. 54 f. (I "Vaknandet" som är skriven "till en Böcklin" enligt Werin s. 419, nämligen "Frühlingserwachen", utelämnade diktaren Pan.)

Må det vara tillåtet att här foga några anmärkningar till uppsatsen "Hur Vilhelm Ekelund blev Ove" i Vetenskaps societetens Årsbok 1991:

1. Enligt vänligt påpekande av fil dr Barbro Edlund torde uttrycket "måsapräst" (s. 131) vara en anspelning på biträdande prästen i Bosarp m m Pehr Jönsson (1807–1884) som "kallades 'Måsaprästen', därför att han brukade hjälpa sin mor att skära 'må's', dvs torv". (*Lunds stifts herdaminne* II:14:331)
2. Andra raden i femte strofen av "Kväll vid Sundet" (s. 135) lyder rätteligen:
där reser sig stolt Kullaberg,
3. Om Ekelunds "stora omtanke" om fadern i form av penningförsändelser (s. 140) se också Hejll a a 83 och Nyman a a 108.

Torbjörn Vallinder

Montesquieu and Constitution-making in Sweden, 1809–1815

Part II

1 The basic problem: The origins and character of the Instrument of Government of 1809

1809 is one of the most important turning-points in Swedish constitutional history. Following a crushing defeat in a war against Russia, King Gustavus IV Adolphus, the last absolute monarch of Sweden, was dethroned through a *coup d'état* in March of that year. A new constitution had to be made in a hurry so as to establish a legal basis for the new powerholders. The main result was the Instrument of Government of June 6, 1809 which, with many successive amendments, was to be in force up to 1975 when it was succeeded by the Instrument of Government of 1974.

During the last 100 years one of the “great debates” among Swedish political scientists, historians and, to a lesser extent, legal scholars has concerned the origins and the general character of the Instrument of Government of 1809 (hereafter the 1809 IofG). In that debate it has been possible to distinguish two main schools.

The first school maintained that the 1809 IofG was wholly, or at any rate mainly, a result of domestic experiences, a distillation of Swedish constitutional history through the centuries and especially since 1719. A century after the enactment of the 1809 IofG the tenets of the school were aptly summarized by Pontus Fahlbeck in a famous sentence: “The Instrument of Government of 1809 is the history of Sweden transformed into constitutional articles”.¹

Three decades later another prominent member of the school, Fredrik Lagerroth, strongly asserted that not only the building material but also the architectonic style of the 1809 IofG was thoroughly Swedish.²

The second school, while not denying the importance of domestic experiences, wished to emphasize constitutional influences from abroad, i.e. from foreign countries and from the political philosophy of the time.

The leading representative of this school, Axel Brusewitz, summarized his opinion in the following way:

“If we take a broader view of the philosophy which characterized the activities of the Constitution makers it must be said to be fully proved that the regeneration of the Swedish governmental system in 1809 by no means came about without influence from those political ideas which were spread through the French Revolution and everywhere in Europe stimulated the constitutional developments”, i.e. the ideas of Montesquieu.³

During recent decades the controversy between the two schools has abated and the border-line between them has been blurred. Modern scholars, e.g. Gunnar Heckscher, C. A. Hessler and Nils Stjernquist, have pointed out that the contrasts between the schools have often been overstated.

Although their relative importance can be debatable both domestic developments and foreign impulses must have influenced the making of the 1809 IofG, these scholars maintain (see References). Heckscher also stressed that all the time since the Middle Ages Swedish constitutional history has been influenced from abroad.

Against that background I will try to assess the influence of Montesquieu's ideas on constitution-making in Sweden in the early 19th century. In doing so, I think it will be instrumental to have a long-term perspective on the problem, in both directions, so to speak. That means

1 that the influence of Montesquieu must be studied from the very beginning, i.e. from the middle of the 18th century;

2 that the constitution-making process under study must not be restricted to the enactment of the IofG in 1809. Rather the period 1809–1815 should be taken up. Thus, also the enactment of the *Riksdag* Act in 1810 and the Freedom of the Press Acts in 1810 and in 1812 as well as the revision of the latter Act in 1815, introducing a jury system, should be included in the study.

Those three basic laws, together with a fourth one, the less important Succession to the Throne Act of 1810, formed the Constitution of Sweden c. 1810.

In an earlier article I took up the first aspect, i.e. the influence of Montesquieu in Sweden, c. 1750–March, 1809.⁴ In this article I will take up the freedom of the press aspect, i.e. the influence of Montesquieu on the Swedish Freedom of the Press Acts, 1766–1815.

2 Montesquieu and the freedom of speech

In political matters Montesquieu may be described as a thoughtful liberal aristocrat with democratic sympathies. He hated and despised despotism and loved freedom. In *The Spirit of the Laws* (1748) he wrote:

“Liberty is the right to do everything the laws permit... Political liberty is found only in moderate governments. But it is not always in moderate states. It is present only when power is not abused, but it has eternally been observed that any man who has power is led to abuse it; he continues until he finds limits. Who would think it! Even virtue has need of limits.

So that one cannot abuse power, power must check power by the arrangement of things” (Bk 11 Chs 3–4).

Thus, a balance of power was central to Montesquieu’s thought. Such a balance should be achieved by a division of powers between the executive, the legislative and the judicial branches of government. In such a system independent courts were crucial:

“When legislative power is united with executive power in a single person or in a single body of the magistracy, there is no liberty...

Nor is there liberty if the power of judging is not separate from legislative power and from executive power. If it were joined to legislative power, the power over the life and liberty of the citizens would be arbitrary, for the judge would be the legislator. If it were joined to executive power, the judge could have the force of an oppressor” (Bk 11 Ch 6).

Montesquieu further briefly discussed the organization of the judicial system:

“The power of judging should not be given to a permanent senate but should be exercised by persons drawn from the body of the people (as in Athens) at certain times of the year in the manner prescribed by law to form a tribunal which lasts only as long as necessity requires.

In this fashion the power of judging, so terrible among men, being attached neither to a certain state nor to a certain profession, becomes, so to speak, invisible and null. Judges are not continually in view; one fears the magistracy, not the magistrates (These *juges*, “jurors,” as the office is called in English, are judges as they make the judgments).

In important accusations, the criminal in cooperation with the law must choose the judges, or at least he must be able to challenge so many of them that those who remain are considered to be of his choice” (Bk 11 Ch 6).⁵

Thus, Montesquieu was clearly a supporter of the English jury system. Montesquieu also expanded on the freedom of speech:

“Nothing makes the crime of high treason more arbitrary than when indiscreet speech becomes its material. Discourse is so subject to interpretation, there is so much difference between indiscretion and malice and so little in the expressions they use, that the law can scarcely subject speech to a capital penalty, unless it declares explicitly which speech is subject to it.

Speech does not form a *corpus delicti*: it remains only an idea. Most frequently it has no meaning in itself but rather in the tone in which it is spoken. Often when repeating the same words, one does not express the same meaning; the meaning depends on the link the words have with other things. Silence sometimes expresses more than any speech. Nothing is so equivocal. How, then, can one make speech a crime of high treason? Wherever this law is established, not only is there no longer liberty, there is not even its shadow...

Actionable acts are not an everyday occurrence; they may be observed by many people: a false accusation over facts can easily be clarified. The words that are joined to an act take on the nature of that action. Thus a man who goes into the public square to exhort the subjects to revolt becomes guilty of high treason, because the speech is joined to the act and participates in it. It is not speech that is punished but an act committed in which speech is used. Speech becomes criminal only when it prepares, when it accompanies, or when it follows a criminal act. Everything is turned upside down if speech is made a capital crime instead of being regarded as the sign of a capital crime...

Writings contain something more permanent than speech, but when they do not prepare the way for high treason, they are not material to the crime of high treason” (Bk 12 Chs 12–13).

Judith N. Shklar has aptly described Montesquieu’s general standpoint as a liberalism of fear:

“For clearly there was more to Montesquieu’s idea of liberty than the separation of governmental powers and the general sense of security. The single most important requirement for the realization of liberty is that only a very few misdeeds should be criminalized at all...

Disturbers of the public peace may be put in prison or exiled, but there is only one crime that must always be punished: any act of violence against the person or property of a private individual. Words are not acts and therefore cannot be crimes unless they are the equivalent of performative utterances, such as calling for a riot in a crowded market”.⁶

Thus, needless to say, Montesquieu was also a supporter of freedom of speech.

3 *Freedom of the press in Sweden, 1766–1809*

In Sweden the freedom of the press has ancient and venerable traditions. Already at the 1765–1766 session the Swedish parliament, the *Riksdag*, managed to enact a Freedom of the Press Act. The Act was a remarkable achievement in several respects.

First, the Act abolished the censorship system outright, except for religious books. Punishable statements under the Act were for instance blasphemous libel and defamatory libel against the fundamental laws, the royal family, public officials, private citizens and foreign heads of state.

Cases involving freedom of speech in the printed media would be adjudicated by the ordinary courts of first instance. The penalties, as stated in Act, were not particularly severe – in most cases fines only.

Second, the Act contained a clause stating that the files of all public authorities should be open to inspection. To the victorious Party of the Younger Caps this principle of public access to official records was as essential as the abolition of censorship itself.

Third, the Freedom of the Press Act was made part of the Swedish Constitution.

All in all, the Freedom of the Press Act of 1766 was unique. Sweden was the first country in the world to institute a practically unlimited freedom of the press. Great Britain was far behind at that time, the praise of English freedom by J. L. de Lolme and later writers up to the present day notwithstanding.

As I have shown in my earlier article, the general influence of Montesquieu was clear and important in Sweden from the middle of the 18th century. Montesquieu's works were debated at the court, at the universities, among writers and editors.⁷ However, in the development leading to the enactment of the Freedom of the Press Act of 1766 his influence was hardly felt. In the debates of the 1760s his name was mentioned just occasionally. Rather, the international influences behind the Act came from the British political life and from British philosophers, especially John Locke. The "Founding Fathers" of the freedom of the press in Sweden, Anders Nordencrantz and Anders Chydenius, were both staunch Anglophiles.⁸

Sweden's position as world champion of press freedom did not last long. In 1772 the new King, Gustavus III, through a *coup d'état* brought an end to the political system of the so called Era of Liberty and its cabinet system

of government. A more balanced system of government was instituted; the Freedom of the Press Act of 1766 was declared invalid. In 1789 Gustavus made another coup and reinstated royal absolutism. Censorship was not formally reintroduced until after his death in 1792 but successively a very tight press control system was built up.⁹

4 Montesquieu and press legislation in Sweden, 1809–1815

The leading men behind the *coup d'état* in March, 1809 and the constitutional reforms which followed were a group of civil and military officers, commonly known as “the Men of 1809”. Almost all of them were noblemen, e.g. L.A. Mannerheim, Hans Järta, A.G. Silverstolpe, A.F. Skjöldebrand, G.J. Adlerbeth and A.G. Mörner. Their constitutional ideal, just as that of the American Founding Fathers of 1787, was a balanced system.

The Men of 1809 found their arguments not only in the course of Swedish history since 1719 but also in the conventional constitutional wisdom of their time. Many of them had since their youth been influenced by the thinkers of the Enlightenment, especially the French variant. Thus they were familiar with the works, or at least the main ideas, of e.g. Montesquieu. Some of them were also well versed in the English constitutional debate.¹⁰

Here I will take up the freedom of the press aspect of the constitutional reforms of 1809–1815 and try to assess the influence of Montesquieu in that area. I will do this mentioning all explicit and implicit references to Montesquieu in the legislative process. Thus I will, preliminarily, take all such references at face value, as an indication of influence.

The new Instrument of Government, enacted in June 1809, contained an article, no. 86, reintroducing the freedom of the press:

“By freedom of the press is understood the right of every Swedish citizen to publish his writings without any previous interference on the part of public authorities, to be prosecuted afterwards on account of the contents of his publication before a regular court only, and to be punished only if such contents are in conflict with a law enacted to preserve public peace without restricting public enlightenment. All public documents may be published without any restriction whatever except for...”¹¹

Here it is possible to discern the influence, not of Montesquieu but of Blackstone: to that famous English lawyer the freedom of the press was essentially freedom from previous governmental restraint. However, in

the parliamentary debates about the IofG some speakers, e.g. G.J. Adlerbeth and A.G. Mörner, without mentioning Montesquieu's name, in the House of the Nobility pointed to the importance of separation of powers and balance of power and stressed the significance of public opinion and of the freedom of the press. Those statements must be interpreted as implicit references to *The Spirit of the Laws*.¹²

In 1810, in accordance with the just quoted article in the IofG, a new Freedom of the Press Act was enacted. In that legislative process I have found just one, implicit reference to Montesquieu.

In November 1810 the Constitutional committee of the *Riksdag* submitted a memorial containing a proposal of the Act. The Committee wrote *inter alia*:

“There is no freedom of speech in Turkey or Morocco. Also, there is no safety, neither for sovereigns nor for citizens. Even without the assistance of experience and, particularly, of the model of England where the safety of the sovereign and the freedom of the press have coexisted successfully for a long time it would be possible to make the inference *e contrarario* that a public opinion, settled and rectified by the freedom of the press, insures that safety for both the person and the power of the sovereign which is achieved by a lawful and beneficial exercise of the latter and a consequent love for and confidence in the former. This opinion convincingly shows the necessity of holding the power of the sovereign and the rights of the citizen equally inviolable.”

Three elements in this quotation, which sounds even more complicated in English than in Swedish, hint at a possible influence from *The Spirit of the Laws*: the examples from exotic countries, the stress on the importance of safety, the extensive reference to England. It is the combination of those three elements which makes it probable that Montesquieu's book had influenced the Constitutional Committee.¹³

However, this is not to say that the Act in itself had been influenced by Montesquieu's ideas. It was, rather, a product of domestic constitutional traditions.¹⁴

At the 1812 session of the *Riksdag* a new Freedom of the Press Act was, once more, enacted. It was made through one single decision, i.e. in an unconstitutional way, since amendments of the Constitution required identical decisions at two sessions. The prime mover behind this unconstitutional measure was the new Crown Prince Charles John, a former Napoleonic marshal with reactionary opinions in political matters.

The most important new provision in the Freedom of the Press Act of

1812 was the introduction of the power of suppression (*indragningsmakten*), giving the Royal Chancellor (*hovkanslern*) the right to suppress newspapers and periodicals which were “detrimental to public safety” or “insulted private citizens without evidence” or which were “still of a defamatory character”. These new powers of the government were considered important, if not indispensable, especially in foreign policy matters.

All the time since 1809 there had been, inside and outside the Constitutional committee of the *Riksdag*, a certain interest in introducing into the press legislation a jury system at the English pattern. At the 1812 session that interest was renewed by two proposals from opposite political quarters.

The first jury motion was tabled by the staunchly conservative Count Gustaf Löwenhielm, a close friend of the Crown Prince. The second motion was put forward by Count F. B. von Schwerin, a well-known liberal Anglophil.

In the parliamentary debates there were some explicit and implicit references to Montesquieu. In the House of the Nobility von Schwerin defended his motion by giving a somewhat mutilated quotation from *The Spirit of the Laws* (Bk 12 Ch 13) about satirical writings in despotic, aristocratic and monarchical states. This was not only a defence of his own proposal but also a polemic thrust against the governmental bill about the power of suppression which he did not wholly accept, i.e. he opposed the provision “insulted private citizens without evidence”.

In the Ecclesiastical Estate one speaker, Professor Mattias Sundewall, a supporter of the governmental bill, made an explicit reference to Montesquieu’s book. Another speaker, the liberal professor Sven Wijkman, talked about “the essential spirit of the press law”, thereby making an implicit reference to the book.

The further details of the decision-making process concerning the jury amendment need not concern us here. Suffice it to say that the amendment was enacted in the prescribed constitutional order, i.e. through identical decisions at the 1812 and 1815 sessions of the *Riksdag*. Thus, ever since 1815 the Swedish Freedom of the Press Act in force has contained a jury system.

The main provisions of 1815 about the jury system were:

“1. Henceforth the lawfulness of all books and other publications shall be assessed by a jury or *nämnd*, consisting of nine persons, who, without any remuneration or allowance for expenses, meet at the court where crimes against this Act are adjudicated and where, through interrogation of the

parties, the concluding charge of the prosecutor and the statement requested from the defendant, the inquiry will be brought to an end.

2. Then the parties are entitled to choose four persons each and the court five persons, all of whom should live in the town or the neighbourhood and be known for their civic virtue. When the court has declared them legally competent the parties should, without stating any cause, challenge one of the suggestions of the court and one of the suggestions of the other party.”

In England the selection of jurors was for centuries made by the sheriff, more or less at random.¹⁵ In Sweden, all the time from 1815 up to the enactment of the present Freedom of the Press Act in 1949, the jurors were appointed by the parties and by the court. This Swedish model was very strange, even unique. By Swedish legal scholars it was often considered both indefensible and unexplainable.

In 1812–1815 no explanation of the strange model was given in the *Riksdag*. However, two different explanations are possible.

The first explanation might be sought in the legal history of Sweden. Since the Middle Ages the Swedish courts of first instance in the countryside have had a system of lay judges, called *nämndemän*; the panel is called the *nämnd*. Originally the assessors seem to have been chosen by the parties. Later they were elected by the court. In 1823 the farmers were given the right to elect the assessors at the parish meetings. Thus the members of the traditional Swedish *nämnd* were originally appointed by the parties and, later, by the court. Consequently, in 1815, it might not have seemed unreasonable to choose a similar model for the jury.

The second explanation could be sought in *The Spirit of the Laws*. As I have shown in Ch 2 above, Montesquieu was critical towards permanent judges and preferred jurors. He further maintained that the defendant should be able to influence the selection of the court staff, “at least he must be able to challenge so many of them that those who remain are considered to be of his choice”. To a considerable extent that goal was reached by the Swedish jury system of 1815.¹⁶

5 Summary and conclusions

In summarizing the contents of this article I think it will be useful to make a distinction between the influence of Montesquieu on the *contents* of constitutional law-making in Sweden 1809–1815 in the press area on the one hand and his influence on the decision-making *process*, including the

public debate, on the other hand.

When discussing, first, the *contents* of the Freedom of the Press Acts of 1766, 1810 and 1812 I think it is fair to say that the influence of Montesquieu was negligible.

The central points in the Act of 1766 were hardly especially Montesquieush. The abolishment of censorship, the adjudication of press cases by independent courts and the absence of severe penalties for press crimes – these were the traditional tenets of the liberal press ideology.¹⁷ The opening up of the files of all public authorities, on the other hand, was a Swedish innovation.

The Act of 1810 was in the main a domestic product, a revival of the Act of 1766.

The new feature of the Act of 1812, as compared with the Act two years earlier, was the power of suppression. Needless to say, this reactionary measure was absolutely contrary to the ideal of Montesquieu.

However, the jury amendment of 1815 was quite another thing. Here a certain influence from Montesquieu on the contents of the reform is possible.

When discussing, second, the *process* aspect it is overwhelmingly clear that Montesquieu, so to speak, was spiritually present during the constitutional law-making procedure in Sweden, 1809–1815.¹⁸ In the parliamentary debates *The Spirit of the Laws* was fairly often, directly or indirectly, referred to, primarily by the supporters of the freedom of the press. Thus in 1812, certainly not just by a chance, the book was quoted by one of the opponents, if only in part, of the power of suppression.

However, the fact that the supporters of the freedom of the press sometimes referred to the arguments of Montesquieu does not necessarily mean that they took their position because of him. Rather they may have used his arguments to back their traditional standpoint arrived at for other reasons.

That, by the way, may also have been the case when, in 1787, the American Founding Fathers established their *novus ordo seclorum*.¹⁹

Footnotes

1. P. Fahlbeck 1910 p 29, cf pp II, 291.
2. F. Lagerroth 1942 p III.
3. A. Brusewitz 1917 p 110.
4. T. Vallinder 1989.
5. Cf R. Shackleton 1961 p 289.

Montesquieu and Constitution-making in Sweden, 1809–1815. Part II

6. J. N. Shklar 1987 pp 89 f.
7. T. Vallinder 1989 p 127.
8. A. Burius 1984 esp. p 277.
9. See generally E. Nyman 1963.
10. T. Vallinder 1987a p 193.
11. The translation is adopted from *The Constitution of Sweden ...* 1954.
12. T. Vallinder 1987b p 304.
13. T. Vallinder 1987b p 305.
14. E. Nyman 1963 esp. p 251.
15. See e.g. A.H. Manchester 1980 pp 91 ff.
16. See generally T. Vallinder 1987a esp. pp 193 ff, T. Vallinder 1987b.
17. See generally F. S. Siebert et al 1963.
18. Cf. F. McDonald 1985 p 7.
19. F. McDonald 1985 esp. pp 84, 209, 234 f, 259 ff.

References

- A. Brusewitz (1917), *Studier öfver 1809 års författningskris*, Uppsala: Akademiska Bokhandeln
- A. Burius (1984), *Ömbet om fribeten. Studier i frihetstidens censurpolitik* (Summary in German), Uppsala: Inst. för idé- och lärdomshistoria
- The Constitution of Sweden*. Transl. by Sarah B. Thorelli. Documents publ. by the Royal Ministry for Foreign Affairs. New Series II:4 (1954)
- P. Fahlbeck (1910), *Regeringsformen i historisk belysning*, Stockholm: Norstedts
- G. Heckscher (1960), "Nationell och internationell författningsdebatt 1809 och tidigare" (Summary in English), *Civibus and rei publicae. Festskrift till Georg Andréén*, Stockholm: Almqvist & Wiksell pp. 146–161
- C.A. Hessler (1959), "Regeringsformen och den utländska doktrinen", *Statsvetenskaplig Tidskrift* Vol. 62 pp. 209–225
- F. Lagerroth (1942), *1809 års regeringsform, dess ursprung och tolkning*, Stockholm: Norstedts
- A. H. Manchester (1980), *A Modern Legal History of England and Wales 1750–1950*, London: Butterworths
- F. McDonald (1985), *Novus ordo seclorum. The Intellectual Origins of the Constitution*, Lawrence, Kansas: Univ. Press of Kansas
- Ch. L. de Montesquieu (1989), *The Spirit of the Laws*. Transl. and ed. by Anne M. Cohler et al, Cambridge: Cambridge Univ. Press
- E. Nyman (1963), *Indragningsmakt och tryckfrihet 1785–1810* (Summary in English), Stockholm: Bok- och reklamtryck
- R. Shackleton (1961), *Montesquieu. A Critical Biography*, Oxford: Oxford Univ. Press
- J. N. Shklar (1987), *Montesquieu*, Oxford: Oxford Univ. Press
- F. S. Siebert et al (1963), *Four Theories of the Press*, Urbana, Ill.: Univ. of Illinois Press
- N. Stjernquist (1959), "Regeringsformens tillkomst", *Statsvetenskaplig Tidskrift* Vol. 62 pp. 98–133
- T. Vallinder (1987a) "The Swedish Jury System in Press Cases: An Offspring of the English Trial Jury?", *The Journal of Legal History* Vol. 8 No. 2 pp. 190–220
- T. Vallinder (1987b), "Montesquieu och den svenska tryckfriheten på 1810-talet", L. G. Stenelo, ed., *Statsvetenskapens mångfald. Festskrift till Nils Stjernquist*, Lund: Lund Univ. Press pp. 301–310
- T. Vallinder (1989), "Montesquieu and Constitution-making in Sweden, 1809–1815 Part I", *Vetenskaps societeten i Lund. Årsbok 1989* (Yearbook of the New Society of Letters at Lund 1989) pp 112–130.

Minnesord

Henrik Zilliacus

Av Stig Y. Rudberg

Professor Henrik Zilliacus, Helsingfors, som avled den 9 januari 1992 kort före sin 84-årsdag, var ända sedan 1954 ledamot av Vetenskaps societeten i Lund. Med Zilliacus' bortgång förlorade inte bara Finland utan hela Norden en av sina främsta filologer och humanistiska forskare över huvud taget.

Johan Henrik Zilliacus föddes i Helsingfors den 23 januari 1908 som son till professor Emil Zilliacus och Ingrid Wegelius. Fadern var märklig genom att i sig kombinera forskaren (litteraturhistorikern), diktaren och översättaren, ännu med rätta berömd för sina fina tolkningar till svenska av grekiska dramer och lyrik. Utan tvivel påverkades sonen av det rika kulturarv, även med kosmopolitiska inslag, som han mottog hemifrån. Hans yngre broder Benedict har med fin inlevelse skildrat uppväxtmiljön, som även och inte minst inkluderade den övärld i inre Finska viken, som före kriget var i familjens ägo.

De yttre konturerna av Zilliacus' liv skall här först i korthet beröras. Efter en snabb karriär i studentlivet, bl a som nationskurator och studentkårsordförande, blev han fil dr 1935 och var fram till 1944 lärare vid olika skolor i Helsingfors. Sistnämnda år erhöll han den professur i grekisk litteratur som han innehade i jämnt 30 år. Under professorstiden var han 1956—59 tjänstledig för att som direktor leda det nygrundade finländska Rom-institutet i den ståtliga renässansbyggnaden Villa Lante, välkänd även för många rikssvenska besökare.

Som fänrik och löjtnant fick Zilliacus bära sin del av krigets bördor, varom flera utmärkelsetecken vittnade.

Zilliacus' doktorsavhandling ägnades åt latinets ställning i det grekiska Östrom. Den har betecknats som ett sociolingvistiskt pionjärbete och rönt den sällsynta uppmärksamheten att 30 år senare utges i nytryck av det kända förlaget Hakkert i Amsterdam.

1908–1992

I fortsättningen kan Zilliacus i sin forskning sägas ha haft två specialområden — sengrekiskt språkbruk och papyrologi. Inom båda nådde han en internationellt erkänd ställning, och han odlade flitigt kontakter med kolleger runt om i världen.

Till den förra gruppen vill jag, utöver avhandlingen, nämna två viktiga arbeten, "Untersuchungen zu den abstrakten Anredeformen und Höflichkeitstiteln im Griechischen" (1949) och "Zur Abundanz der spätgriechischen Gebrauchssprache" (1967). I den förstnämnda granskas tilltalsformer som "ers höghet, ers nåd" etc, som i mycket stor utsträckning präglar det senare språket. I den andra behandlas en annan typisk förteelse i sengrekiskt språk, nämligen mångordigheten, att man använder flera uttryck för samma sak. Båda fenomenen hade givetvis tidigare observerats, men Zilliacus' rikhaltiga textmaterial har verksamt bidragit till att nyansera och fördjupa bilden.

Här visar sig också att Zilliacus' andra specialområde, papyrologien, mycket påtagligt kunde verka befruktande på de språkliga undersökningarna. Från papyrustexterna hade han nämligen samlat ett stort material som visade sig ytterst värdefullt för förståelsen av den sengrekiska språkutvecklingen. Så ligger enbart papyrusmaterial till grund för hans undersökning "Zur Sprache griechischer Familienbriefe des III. Jahrhunderts nach Chr." (1943), som bygger på ett mindre antal Michigan-papyrer.

Zilliacus' tydliga orientering mot det sengrekiska och bysantinska gjorde honom dock ingalunda främmande för den "klassiska" tidens stora författare. Det visas klart av hans lilla fina och inkännande bok om Thukydides i serien *Världsförfattare* (1952).

Sin kanske viktigaste insats gjorde emellertid Zilliacus inom den grekiska papyrologien. I Sverige hade man redan på 10- och 20-talen börjat intressera sig för denna nya sida av den grekiska språkforskningen, som aktualiserats av de rika fynden i Egypten främst från 1890-talet och framåt. Men i Finland är Zilliacus pionjären, som inte bara själv blev en framstående papyrolog utan även kring sig samlade en krets av medarbetare. Ett fint uttryck för detta team-work är den 1979 utkomna editionen av *Fifty Oxyrhynchus Papyri* (P.Oxy. Hels.), där Zilliacus med fyra yngre filologer fått förtroendet att utge en utvald grupp av papyrer ur den berömda *Oxyrhynchus-samlingen* i London.

Redan 1941 hade Zilliacus utgivit ett mindre antal Berlin-papyrer, och en läsekrets långt utöver fackmännens snäva grupp nådde han 1949 med den i bästa mening populärvetenskapliga "Nya vägar till antiken" med underrubriken "Papyrusfynd och papyrusforskning". Den är trots det ringa

omfånget (139 s.) mycket innehållsrik och instruktiv och ger bl a goda översättningar av ett antal papyrusbrev från skilda tider.

Utöver papyrologien kom Zilliacus under sin Rom-tid även att intressera sig för epigrafiken, och tillsammans med elever utgav han 1963 en samling av kristna inskrifter i Vatikan-museet. Liksom inom papyrologien inspirerade han här sina lärjungar, och den finländska epigrafiska forskningen har numera en väl etablerad position i den vetenskapliga världen.

Zilliacus' eminenta behärskning av båda de klassiska språken gjorde honom väl skickad att utgiva Runebergs latinska skrifter (två band 1969 och 1972). Det har omvittnats att Zilliacus' föreläsningar och seminarier drog till sig deltagare inte bara från antikännena utan från flera andra områden som teologi, filosofi, estetik och litteraturvetenskap, och att denna hans mångåriga lärarverksamhet avsatt spår på flera delvis oanade håll.

Under sista decenniet av sitt liv, då hans hälsa försvagats, bl a genom synsvårigheter, och han blivit änkling, kunde Zilliacus dock samla sig till en ny stor uppgift, ett populärvetenskapligt författarskap. Under åren 1980—91 kom av hans penna ej mindre än fem essäsamlingar (den sista kunde han inte själv korrekturläsa). Redan titlarna säger mycket om det vida perspektivet, från högklassisk till bysantinsk tid: *Levande tradition* (1980), *Klassiska källsprång* (1983), *Hellener och barbarer* (1987), *Arvet från Bysans* (1989) och *Kleios väktare* (1991). Dessa personligt hållna och av lätt buren lärdom präglade böcker har fått många beundrande och tacksamma läsare både i Finland och Sverige.

Må det till sist tillåtas mig att citera vad en nära vän och lärjunge yttrade vid hans bortgång: "Som forskare, lärare och människa karakteriserades Henrik Zilliacus av en milt reserverad hållning, en skepsis beträffande både känslösvall och abstrakt spekulation, en textkoncentrerad strävan efter att utröna 'Wie es eigentlich gewesen'... han besatt både humor och stil, och han hade lätt för pregnanta formuleringar". Orden stämmer väl med mitt eget intryck från våra alltför få möten. Både som traditionsbevarare, som inspiratör och som nydanare kommer Henrik Zilliacus länge att leva i minnet hos dem han på ett eller annat sätt kom i beröring med.

Anne-Marie Palmstierna

Av Bertil Reimer

Det fanns en osedvanlig livskraft hos Anne-Marie Palmstierna. Hon hade en medfödd ledarförmåga och initiativrikedom i Wallenbergsk anda på mödernet.

”Startade och drev, levde och höll ut”, sade bl a sonen Jacob Palmstierna i sina minnesord i samband med hennes begravning. Anne-Marie Palmstierna var ständigt aktiv, ingen minut fick förloras, därtill var livet för henne alltför väsentligt, men så ställde hon också stränga krav på sig själv och gjorde därigenom inte alltid livet bekvämt för sig. Det är möjligt att hon ibland kunde känna en viss rastlöshet, men utåt utstrålade hon lugn behärskning som om hon hade all tid i världen, inte minst fick jag personligen mycket gott av det, vid många goda samtal efter gudstjänster och i andra sammanhang, där vi möttes nära.

Hennes dilemma var möjligen hennes blyghet. Hon ville inte alls vara i centrum, men tvingades ändå till det av olika skäl och då kunde hon ge intryck av oåtkomlighet, liksom om hon sökte skydd bakom ett distanserat sätt. Hon avskydde det konstlade och överdrivet märkvärdiga, men hon hyllade det äkta och sanna – så levde hon själv. De som lärde känna henne närmare minns hennes goda allvarliga ögon, som hade en spelande glimt av humor och värme i ögonvrån.

Hon älskade sitt Maltesholm, och där hon fick verka i över femtio år. Hon var lycklig där, och när hon kom dit som ung hustru till Carl Palmstierna fanns det mycket för henne att göra både för människor och hus och hon fick känna att hon behövdes. Hon startade en söndagsskola som hon personligen ledde i mer än tjugofem år, varje söndag kl 10, med uppehåll endast under sommarmånaderna. Sitt engagemang för barn och unga människor gav hon också i stort mått åt Rädda Barnen i Kristianstads län.

Kristen tro var en kompass och styrkekälla i hennes liv och engagemang.

1907–1992

Hon gav sin tid och kraft åt bl a Laurentiistiftelsen i Lund, det tidigare evangeliska nunneklostret Jesu Moder Marias Systraskap och framför allt som kyrkvård i Ö. Sönnarslövs kyrka.

Det har berättats för mig, att hon under de sista åren någon gång tyckte att de Birgittasystrar som hade omsorgen om henne under hennes sjukdomstid, ägnade mer tid åt bön än åt henne, och menade att Gud kunde nog vänta ibland. Hon skulle inte ha sagt så under sin krafts dagar – men det var egentligen ett uttryck för hennes eget sätt att leva. Omsorgen om andra är den finaste gudstjänsten och sannerligen evangeliets riktning.

En karmeliternunnas följande meditativa ord kan mycket väl vara en beskrivning av Anne-Marie Palmstiernas sätt att förvalta sitt liv:

Livet är ett ord
som talar om Gud.
Allt säger att Han är kärleken.
Att lyssna till livet
är min syssla dag och natt,
och livet är oändligt, det kan aldrig ta slut.
Att *vara* är min tillbedjan,
min lovsång och bön.
Det är livet självt jag frambär
som en hyllning till min Gud.

(Ur "Livet är min vän" Karmeliterna, Tågarp 1992 sid 49)

Under många år som kyrkvård i Ö. Sönnarslövs kyrka hade hon sin givna plats, vilken hon också markerade med sin egen psalmbok. Anne-Marie Palmstierna hade en stark förankring i den kristna tron och hon var en trogen bibelläsare och hade själv erfarit Kristi närvaro i sitt liv. Hon hade uttryckt att några ord ur Uppenbarelsbokens 1:a kapitel skulle läsas vid hennes begravning. Jag valde några verser, som pekar på något av hennes egen erfarenhet och som bildmässigt finns illustrerade i Ö. Sönnarslövs medeltida kor. Tyvärr är målningen dold under ett kalklager, men den var blottlagd vid kyrkans restaurering 1964–65, där Anne-Marie Palmstierna aktivt engagerade sig. Hon har sett bilden med egna ögon.

Så är det ofta i våra liv, uppenbarelsen är dold för oss, men finns där ändå, tätt intill oss, och någon gång får vi erfara den, och de ögonblicken är så starka att de präglar resten av våra liv.

”När jag vände mig om för att se rösten som talade till mig. Och när jag vände mig om såg jag någon som var lik en människoson, i fotsid klädnad och med ett bälte av guld om bröstet. Hans huvud och hår var vitt som vit ull, som snö, och hans ögon var som eldslågor. Hans fötter liknade gyllene brons när den glöder i smältugnen, och hans röst var som rösten av stora vatten. I sin högra hand höll han sju stjärnor, och ur hans mun kom ett skarpt, tveeggat svärd, och hans ansikte var som solen när den lyser i sin kraft.

När jag såg honom, föll jag ner som död för hans fötter. Och han lade sin högra hand på mig och sade: Var inte rädd. Jag är den förste och den siste och den levande. Jag var död, och se, jag lever i evigheters evighet, och jag har nycklarna till döden och dödsriket.” (Upp. 1:12–18)

Uppenbarelsebokens ord handlar om Kristus, den förste och den siste, som är med i allt som rör vårt liv: Livet som är det finaste vi fått. I själva livet finns inbyggt en mening i att leva, också när sjukdom, lidande, besvikelser kommer (Anne-Marie Palmstierna var inte förskonad från detta); så är ändå livsgnistan så stark att vi vill se en möjlighet att komma förbi, komma igenom.

Också när döden sätter en gräns för vårt jordeliv och tycks beröva oss möjligheten att leva, ljuder orden: ”Var inte rädd... jag var död, och se jag lever.... och har nycklarna till döden och dödsriket.”

Anne-Marie Palmstierna var förvissad om detta: Kristus är bredvid mig och före mig, och Han vill liv, Han bär livet i sina händer.

Vi faller alla
Denna hand faller också –
alla lider av denna fallandesjuka,
som ingenting kan motstå.
Och ändå finns det alltid En,
vars milda händer
detta alltomfattande fallande
ej kan falla igenom.

(R M Rilke)

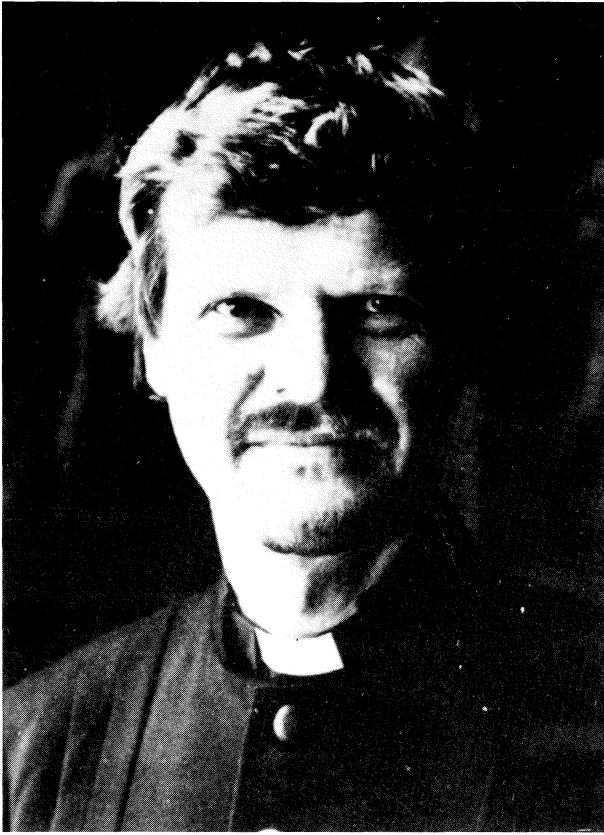
Per Frostin

Av Kjetil Hafstad

Professor Per Frostin som var født 29. juli 1943 i Lund, avgikk ved døden 8. juli 1992. Per Frostin var begavet på så mange måter. Rask i arbeid, dypt engasjert i solidaritet med fattige og undertrykte, med stor kontaktflate og evner til å knytte mennesker sammen, var han et kraftsenter. Allerede som tyveåring var han ferdig utdannet prest, og disputerte for den teologiske doktorgrad lenge før han var tredve. Han ble lektor i systematisk teologi i Lund i 1971, docent i 1973, og virket som lærer ved Makumira Theological College i Tanzania fra 1975–1979. I 1990 ble han professor i systematisk teologi ved Lunds Universitet.

Parallelt med et meget energisk akademisk virke deltok Per i en mangefasettert samfunnsinnsats. Han oppnådde å bli arrestert i 1968 for å synge "We shall overcome" i Lunds domkirke i protest mot diplomatbesøk fra Sør-Afrika. Han deltok aktivt i EATWOT (Ecumenical Association of Third World Theologians), og var en bærende kraft i resepsjonen av Kairos-dokumentet. Han var en bevisst prest, og engasjerte seg i kirkens misjonsarbeid. Store og arbeidskrevende oppdrag tok han på seg, men han hadde også tid til å være kasserer i Väg-föreningen i Hallavara. Han var pioner i arbeidet med frigjøringssteologi i Norden, men fordypet seg også i tverrfaglig innsats for kroppsbevissthet og spiritualitet, og skaffet seg tilleggsutdanning som terapeut – samtidig var han en pasjonert hobbysnekker. Per Frostin var et tydelig menneske som møtte andre med åpenhet, hjertevarme og engasjement. Han utfordret til å ta stilling til de saker han brant for. Og han dannet fellesskap omkring det han arbeidet med på en måte som tente menneskelig varme. Småting kunne han rydde unna med overgiven hestelatter.

Per Frostin etterlater et stort forfatterskap som omfatter en rekke solide og viktige monografier, og tallrike stimulerende artikler og innlegg. Fire tyngdepunkter trer tydelig fram i hans produksjon, arbeidet med de

1943–1992

hermeneutiske grunnspørsmål, Luthers teologi, studier i marxistisk religionsforståelse og frigjøringssteologien. Og han knyttet temaområdene sammen i stadig nye, spennende kombinasjoner.

Med doktoravhandlingen "Politik och Hermeneutik" (1970) gav Per Frostin til kjenne at han ville knytte sammen samfunnsengasjement og teologi. Han gjorde dette med en skarpsynt og selvstendig fortolkning av Rudolf Bultmanns hermeneutikk og dennes luthertolkning. Han opparbeidet Bultmanns vanskelig tilgjengelige grunntanker, og hevdet at Bultmann i sin hermeneutikk er bestemt av et individorientert perspektiv. Dette fører til at den kristne tro ikke kommer i inngrep med virkelighetens materielle side, og heller ikke de politiske prosessene i verden. Frostin trakk dernest fram Luthers tanker om forholdet mellom Gud og verden som et korrektiv til Bultmann. Og han gjorde dette med begrunnelsen at Bultmann selv mente å stå i kontinuitet med Luther. Kortfattet berører Frostin også Karl Marx' tanker om ideenes materielle forankring som en mulig parallell til Luthers uvilje mot å skille det åndelige fra det materielle. I dette arbeidet gav Per Frostin således en ouvertyre til de ulike områder som hans omfattende forskning bearbeidet. Og han viste sin evne til å danne synteser ved å stille opp et teologisk program for en hermeneutikk som ikke isolerer det åndelige fra det materielle og splitter religion fra politikk.

Dette arbeidet fikk en naturlig videreføring i utforskning av Karl Marx' skrifter. Arbeidet munnet ut i en rekke bøker: "Kristendom och marxism. Från konflikt till dialog" (1971), "Materialismus, Ideologie, Religion. Die materialistische Religionskritik bei Karl Marx" (1978) og "Den ofullbordade revolutionen. Kristendomens och marxismens dialektik" (1982). I disse studiene framholdt Frostin blant annet at materialismen hos Marx ikke er en verdensanskuelse – og dermed i frontal konflikt med kristendommen. Derimot legger Marx opp et metodisk program der man ved analyse av en åndelig virkelighet alltid måtte gå ut fra det uomgjengelige materielle korrelat. Marx blir således bare ateist i metodisk henseende. Dermed var grunnlaget lagt både for dialog med marxismen, men også for positiv vurdering av den metodiske "marxisme" som en del av frigjøringssteologene gjør bruk av når de analyserer samfunnet.

I boken "Liberation Theology in Tanzania and South Africa: A First World Perspective" (1988) ble trådene i Frostins forskning samlet. Her kombinerte han det politisk-hermeneutiske perspektivet som han tok til orde for i boken om Bultmann med ikke-marxistisk bruk av marxistiske analyseredskaper. Her nyttegjorde han seg videre erfaringene og

språkkunnskapene han ervervet som lærer i Tanzania. Hva som særlig lå ham på hjerte i denne boken var å gjøre frigjøringsteologien forståelig og tilgjengelig i vår del av verden. Å formidle mellom første og tredje verden er oppgave som særlig stiller krav til metodisk tenkning, og her ville Per Frostin gi sitt bidrag. Hans framstilling og tolkning av frigjøringsteologien i Tanzania er en pionerinnsetning uten sidestykke. Dette arbeidet fulgte Frostin opp med flere artikler og innlegg, blant annet i den viktige artikkelen "Teorier och metoder i studiet av 'tredje världen-teologier'" (trykt posthumt i 1992) og i forelesningen der han presenterte seg som nyutnevnt professor i Lund "Den svarta teologins utmaning" (1991).

I Norge hadde vi stor glede av Per Frostins velfunderte og konstruktive opposisjon da Kjell Nordstokke i 1991 disputerte for den teologiske doktorgrad i Oslo over frigjøringsteologen Leonardo Boffs kirketenkning. I disse sammenhenger tok Frostin til orde for – og praktiserte – en intellektuell etikk som slipper den tredje verdens teologer til orde. Han ønsket ingen senket intellektuell standard. Han ville fastholde standardene for forskning, og nettopp derfor fokusere og vurdere den interne logikken i frigjøringsteologenes arbeider. Slik bidro Frostin til å overvinne maktforskjellen mellom den første og den tredje verdens teologer.

Per Frostin var i sterk grad hjemmehørende i den lutherske kirke. Han brukte Luthers teologi til å fokusere de svakheter han fant hos Rudolf Bultmann. I sine siste år arbeidet Frostin intenst med Luthers torikelære, og han gav inspirerende smakebiter fra sin forskning under det nordiske samarbeidet omkring rekonstruksjon av en luthersk etikk i dagens samfunn. Hans venner og kolleger har håp om at dette arbeidet snart vil bli utgitt av den gruppen som nå er betrodd Pers etterlatte papirer.

Det er et rikt og allsidig virke vi nå ser tilbake på. Vi som kjente Per er takknemlige. Samtidig kjenner vi uro ved at hans virke etter menneskelige mål ble så kortvarig. Han tok initiativ og hadde visjoner for teologiens arbeid i Sverige og i Norden fram mot årtusenskiftet. Det kjennes sårt at han ikke fikk anledning til å folde dette arbeidet ut i stor bredde gjennom flere tiårs virke. Men gjennom sin forskning og undervisning har han etterlatt et godt grunnlag og kreative planer.

Det var et privilegium å lære Per å kjenne, og hans venner og kolleger i Norden og i den tredje verden kjenner dypt savn etter ham. Noe av det siste han fikk utrettet, var å danne et Nordisk forum for kontekstuell teologi, der samtidsspørsmål gjennomtenkes i lys av teologien, og et Institutt for kontekstuell teologi i Lund. Han var en gründer, men også en stifinner: rastløs, urolig søkende, spørrende, uavlatelig på vei til klarere og

dypere forståelse av sin samtid og troens innerste vesen. Henvendelsene fra Per var ofte ”mycket brådskande”. Denne engasjerte uro hadde feste i en personlig ekthet og integritet, og var båret av uryggelig lojalitet og solidaritet til medmenneskene. Per hadde en horisont for sin tenkning som var så vid at det var rom for mange ulike mennesker til å bevege seg der. Derfor blir siste ordet: takk.

1913–1992

Gösta Johannesson

Av Sverker Oredsson

Lektorn och historiedocenten Gösta Johannesson avled den 9 september 1992. Därmed avslutades ett synnerligen aktivt liv, till mycket stor del i undervisningens, forskningens och kunskapsspridningens tjänst.

Alla som på ett djupare sätt intresserar sig för Lunds universitets historia, stöter på Gösta Johannessons namn. Han har skrivit om åren 1710–1789 i fyrbandsverket om Lunds universitets historia. Där kan man inhämta, att hans band utkom 1982 och inte som de andra tre banden omkring jubileet 1968. Men inte en skugga faller av denna anledning på Gösta Johannesson. Tvärtom, detta universitetshistorieband har en sådan historia, att det inte bara fordrade energi utan också mod att gripa sig an med och slutföra arbetet.

Uppdraget att skriva epokens historia gick först till pedagogikprofessorn Sven Edlund. Men han avled 1968. Då gick budet till historieprofessorn Jerker Rosén. Men han avled 1976, en kort tid efter sin pensionering. Uppdraget gick vidare, och överbibliotekarien Krister Gierow skulle slutföra arbetet. Men också han dog. Det skedde i augusti 1979. I november samma år fick Gösta Johannesson uppdraget. Och han slutförde som sagt uppdraget 1982, i god tid, tio år, innan döden hann upp honom.

Men med denna universitetshistorieanknytning har vi gått händelserna långt i förväg.

Gösta Johannesson föddes den 19 oktober 1913 i Helsingborg och han kom att som historiker bli Helsingborg och Skåne synnerligen trogen.

Han kom till Lund och avlade snabbt examina. 1937 började han tjänstgöra som lärare. Han gick provår i Göteborg 1942. Lektor vid högre allmänna läroverket i Eslöv blev han 1948, och den tjänsten kom han att inneha till sin pensionering.

Men samtidigt som han var lärare var han forskare. Han disputerade 1947 på en avhandling om "Den skånska kyrkan och reformationen". Det

är en lärd och mycket innehållsrik bok på 450 sidor. Den boken inledde en skriftserie, utgiven av Vetenskaps-Societeten i Lund, benämnd "Skånsk Senmedeltid och Renässans". Vid denna tid var historieprofessorn Sture Bolin Vetenskaps-Societetens praeses, och han bidrog på detta sätt till att skriftserien fick en högklassig start.

Dock var det Sture Bolins kollega, Gottfrid Carlsson, som var Gösta Johannessons lärare. Det var Gottfrid Carlsson, som ledde Gösta Johannesson in på studiet av reformationstidens historia.

Våren 1993 har vi fått en debatt om reformationen i Sverige och inte minst om hur denna reformation har skildrats. Det har hävdats, att skildringarna varit synnerligen proprotestantiska och också antikatolska. Ser vi på historieskrivningen från 1900-talets första hälft, får man nog erkänna, att det ligger mycket i den framförda kritiken.

Gösta Johannessons avhandling passar emellertid inte in i detta mönster. Det är en bred skildring av tiden 1520–1540. Maktkamperna inom kyrkan belyses liksom kampen mellan kyrkans och kungamaktens skilda företrädare och det komplicerade spelet mellan olika maktgrupperingar inom det skånska och danska samhället. Maktspelet är också insatt i sitt stora internationella sammanhang. Reformrörelsen inom den katolska kyrkan, både allmänt och regionalt, lyftes fram. Johannessons text gör det inte möjligt att säga, att författarens sympatier ligger på den ena eller den andra sidan.

Visst kan man som modern läsare sakna, att det inte finns någon explicit frågeställning i denna avhandling, men det finns det förvisso inte i andra avhandlingar heller från denna tid. Det dröjde ytterligare drygt ett par decennier, innan vi fick tydliga frågeställningar. Men vad som framträder i avhandlingen det är en vilja att se på detta mycket viktiga skede i Skånes och Nordens historia från olika aspekter, och dessutom är det påfallande här liksom i Johannessons fortsatta författarskap att framställningen göres i ett gediget, okonstlat och effektivt språk.

Ytterligare ett stort arbete av Gösta Johannesson publicerades i Vetenskaps-Societetens skriftserie "Skånsk Senmedeltid och Renässans". Det var "Jordeböcker över Lunds ärkesätets gods vid medeltidens slut."

Under 1950-talet var det pedagogiken, som i hög grad lade beslag på Gösta Johannessons författarskap. Han gav ut läroböcker i historia och i kyrkohistoria, och under ett par år var han redaktör för tidskriften *Pedagogisk debatt*.

Under 1960- och 1970-talen växte ett nytt storverk fram under Gösta Johannessons ledning. Det var *Helsingborgs historia*. Jag vågar giss-

ningen, att Helsingborg är den svenska stad som fått den mest omfattande och mest gedigna historiken skriven om sin existens. Det finns skäl att sätta in Gösta Johannessons insats i detta sammanhang.

I Helsingborgs stadsfullmäktige motionerades 1911 om att staden skulle få sin historik skriven. Fullmäktige ställde sig positivt till förslaget, och 1925, 1933 och 1934 utkom tre delar av historiken. De var på över 1 000 sidor och täckte Helsingborgs historia t o m medeltiden. Därefter gick arbetet i stå och återupptogs, när Gösta Johannesson blev projektets ledare. 1969 utkom fyra band, som omfattade dansktidens slutskede och försvenskningprocessen. I tid sträckte sig delarna till 1718. Merparten hade Gösta Johannesson skrivit själv. Det gällde beskrivningen av näringsutvecklingen och av stadens styrelse och förvaltning. Smärre kompletteringar hade gjorts av Torsten Mårtensson och Alf Åberg. Nästa stora sjok kom 1979. De fyra banden omfattade tiden 1718–1862. Också här hade Gösta Johannesson skrivit mest utöver att han hade redaktörskapet.

1985 utkom ytterligare en volym under Gösta Johannesson. Nu handlade det om bebyggelse, hantverk och manufaktur. Därefter övergick redaktörskapet till landsarkivarien Anna Christina Ulfsparré, och 1992 utkom två delar om tiden 1862–1970.

Vi kan alltså konstatera, att från det att motionen väcktes i fullmäktige 1911, förflöt drygt 80 år till dess att historiken var skriven fram till 1970. Det har blivit 14 band och nästan 6 000 stora, välmatade sidor. Det kan i och för sig vara naturligt att ställa frågan om verket varit för stort anlagt. Men innan svar ges på den frågan, bör man beakta, att Helsingborg bl a ur historisk synpunkt är en ovanligt intressant stad i skärningspunkten mellan Danmark och Sverige. Det är också en stor fördel, att här finns ett rikt faktamaterial samtidigt som här finns en överskådlighet. Helsingborgshistoriken kan på detta sätt ge goda referenspunkter till historiskrivning om andra städer. En grund för detta är den noggrannhet med vilken Gösta Johannesson har arbetat. De fakta som finns i verket kan man lita på.

När man studerar detta verk, grips man av respekt för att inte verket blivit enbart en torso, vilket lätt skulle ha kunnat ske. Äran över att verket blivit fullföljt tillfaller många men i första hand Gösta Johannesson. En del av äran går också till Helsingborgs fäder och efter hand även mödrar, som varit angelägna om ett fulbordat verk.

Med verk om Skånes reformation och om dess jordeböcker och om Helsingborgs historia genom seklerna blev Gösta Johannesson den främste experten på Skånes historia. Vad var naturligare än att han också skulle

skriva ett sammanfattande verk om Skånes historia?

Det har han också gjort. Han har skrivit detta landskaps historia från tidig geologisk tid till storkommunreformen på 1970-talet. Mycket riktigt har det också blivit den klart bästa sammanfattningen som vi har om Skånes historia.

Tidigare sades, att historieskrivningen om reformationen blivit omdiskuterad. Det gäller som bekant än mer historieskrivningen om Skåne och om försvenskningsprocessen. Men också här kan sägas, att Gösta Johannesson svårigen kan drabbas av anklagelser för partiskhet. Han har enbart forskarens och pedagogens stora iver att skildra "wie es eigentlich gewesen" och också wie es geworden ist. Ett stilla önskemål är därför: Innan man alltför mycket klagar över brist på framställning av Skånes historia, läs Gösta Johannessons "Skånes historia"!

Det är dags att gå tillbaka till det verk, som först omnämndes i dessa minnesord, Lunds universitets historia. Tre forskare hade alltså före Gösta Johannesson varit inne på tidsperioden 1710–1789, Sven Edlund, Jerker Rosén och Krister Gierow. Det vittnar gott om Gösta Johannessons pedagogiska förmåga och om hans lyhördhet, parad med självständighet, att han lyckades ta fram det väsentliga ur dessa forskares efterlämnade material och ändå sätta sin egen prägel på verket. Ingen tycker, att det tredje universitetshistoriebandet är ett hopplock från olika håll.

Gösta Johannesson fick sin universitetsutbildning inklusive sin forskarutbildning under förra halvsekle. Då fick han sin respekt för fakta, sin noggrannhet och också sin kringsyn och sin språkförmåga. Men det bör också ha framgått, att hans forskargärning samtidigt väl svarar mot dagens krav på att kunna skildra historiska förlopp utan nationella, religiösa eller ideologiska fördomar. Tidigt – långt innan uttrycket "Gräv där du står" myntades – insåg Gösta Johannesson och visade, att viktiga förlopp väl kan skildras från den regionala eller från den lokala utsiktspunkten.

Denna bild av forskaren Gösta Johannesson, baserad på skrifternas vittnesbörd, bör kompletteras med forskarkamraters omdömen, att han var en vänlig och generös man, som alltid var beredd att dela med sig av sina egna djupa kunskaper, och han gav råd, när så önskades, och de råden var goda.

När man tar del av den stora mängd skrifter, som Gösta Johannesson författat och/eller redigerat, betänker deras omfång och gedigenhet och när man göres medveten om att dessa skrifter tillkom, samtidigt som Gösta Johannesson utövade sin lektorstjänst i Eslöv, då gripes man av respekt och fylles av beundran för en stor livsinsats.

Vetenskaps societeten i Lund 1991

Bortgångna hedersledamöter

Montelius, Gustaf Oscar Augustin, riksantikvarie, f. 9/9 1843, † 4/11 1921.
Thomsen, Vilhelm Ludvig Peter, excellens, professor, f. 25/1 1842, † 13/5 1927.
Tegnér, Esaias Henrik Vilhelm, professor, f. 13/1 1843, † 21/11 1928.
v. Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich, excellens, professor, f. 22/12 1848, † 25/9 1931.
Müller, Sophus Otto, museumsdirektör, f. 24/5 1846, † 24/2 1934.
Kock, Karl Axel Lichnowsky, professor, f. 2/3 1851, † 18/3 1935.
Meillet, Paul Jules Antoine, professor, f. 11/11 1866, † 21/9 1936.
Evans, Sir Arthur John, professor, f. 8/7 1851, † 11/7 1941.
Wölfflin, Heinrich, professor, f. 21/6 1864, † 19/7 1945.
Hirn, Yrjö, professor, f. 7/12 1870, † 23/2 1942.
Croce, Benedetto, senator, f. 25/2 1866, † 20/11 1952.
Heckscher, Eli Filip, professor, f. 24/11 1879, † 23/12 1952.
Löfstedt, Haimon Einar Harald, professor, f.d. praeses, f. 15/6 1880, † 10/6 1955.
Weibull, Lauritz Ulrik Absalon, professor, f.d. praeses, f. 2/4 1873, † 2/12 1960.
Ekwall, Bror Oskar Eilert, professor, f. 8/1 1877, † 23/11 1964.
Josephson, Ragnar, professor, f.d. praeses, f. 8/3 1893, † 27/3 1966.
Nilsson, Nils Martin Persson, professor, f. 12/7 1874, † 7/4 1967.
Werin, Algot Gustaf, professor, Lund, f. 19/10 1892, † 2/12 1975.
Gjerstad, Erik Einar, professor, Lund, f. 30/10 1897, † 8/1 1988.

Hedersledamöter

Lönnroth, Nils Erik Magnus, professor, Göteborg, f. 1/8 1910, 70.
Fehrman, Carl Abraham Daniel, professor, Lund, f. 3/2 1915, 90.

Styrelse

Praeses: *Bengt Hansson* (1988).

Sekreterare: *Anders Grönvall* (1983).

Skattmästare: *Göran Palm* (1985).

Medlemmar: *Göran Bexell* (1989), *Gösta Bruce* (1988), *Birgitta Hårdh* (1985), *Eric Rasmusson* (1985), *Per Rydén* (1986), *Marianne Thormählen* (1984).

Suppleanter: *Orvar Löfgren* (1988), *Göran Melander* (1988), *Christer Platzack* (1987).

Valnämnd

Ordförande: Societetens Praeses.

Medlemmar: *Thure-Gabriel Gyllenkrok* (1982), *Ulf Alfredson* (1990), *Sten Åke Nilsson* (1985), *Kjell-Åke Modér* (1984), *Kristian Gerner* (1986), *Tryggve Mettinger* (1986).

Granskningsnämnd

Ordförande: Societetens Sekreterare.

Medlemmar: *Göran Hermerén* (1980), *Sten Skansjö* (1989), *Anders Palm* (1986), *Gunilla Florby* (1990).

Redaktionskommitté för Skånsk senmedeltid och renässans

Ordförande: Societetens Praeses.

Sekreterare: *Göte Paulsson*.

Medlemmar: *Erik Cinthio*, *Axel Roos*, *Oscar Reutersvärd*, *Nils Lewan*, *Eva Österberg*,
Bengt Pamp.

Revisorer

Bo Westerhult (1990), *Gunnar Törnqvist* (1984).

Suppleanter: *Hans Regnell* (1966), *Hans Söderström* (1990).

Bortgångna stiftande ledamöter

v. Hallwyl, Walter, greve, f. 26/1 1839, † 27/2 1921.

Edstrand, Reinhold Theodor Werner, direktör, f. 15/6 1882, † 25/11 1923.

Swartz, Carl Johan Gustaf, universitetskansler, f. 5/6 1858, † 6/11 1926.

Petrén, Karl Anders, professor, f. 2/12 1868, † 16/10 1927.

Wachtmeister, Axel Wilhelm, greve, kammarherre, f. 16/7 1869, † 24/8 1929.

Engeström, Max Emil Leopold, konsul, f. 15/11 1867, † 25/3 1930.

v. Geijer, Fredrik Wilhelm Gustaf, ryttmästare, godsägare, f. 8/2 1865, † 16/5 1930.

v. Hallwyl, Anna Fredrika Wilhelmina, f. Kempe, grevinna, f. 1/10 1844, † 27/7 1930.

Haffner, Johan, stadsläkare, f. 6/9 1876, † 14/4 1931.

Sablin, Johan Albert, fabriksägare, f. 7/9 1868, † 17/5 1936.

Swartz, Pehr Johan Jacob, direktör, f. 21/10 1860, † 5/6 1939.

Westrup, Johan Wilhelm Magnus, v. konsul, f. 13/5 1862, † 9/11 1939.

Lundabl, Nils, fil. dr, f. 23/5 1858, † 16/6 1940.

Gyllenkrok, Nils Johan Malcolm, friherre, hovstallmästare, f. 15/10 1887, † 9/4 1941.

Coyet, Hilda Eleonore Henriette Dorotée Amelie, f. friherrinnan *Cederström*, f. 16/3 1859,
† 28/8 1941.

Montelin, Adolf Fredrik, apotekare, f. 17/1 1871, † 28/10 1941.

Sablin, Carl Andreas, fil. dr, f. 15/12 1861, † 22/1 1943.

Jacobsen, Helge, direktör, f. 24/12 1882, † 21/6 1946.

Lundberg, Sven Emil, bergsingenjör, direktör, f. 21/8 1889, † 24/3 1947.

Lundblad, Nils Waldemar, hovrättsassessor, direktör, f. 7/12 1888, † 25/9 1947.

Munksgaard, Ejnar Johannes, forlagsboghandler, dr phil., f. 28/2 1890, † 6/1 1948.

Thott, Gustaf Otto Tage Stig, greve, hovjägmästare, f. 29/1 1885, † 4/7 1948.

Sablin, Bo Carl Henrik, med. lic., direktör, f. 24/7 1901, † 18/2 1949.

Nordqvist, Gunhild Theresia Elvira, f. *Edstrand*, doktorinna, f. 23/9 1883, † 18/12 1951.

Roos, Axel Bernhard, jur. dr, advokat, f. 4/3 1886, † 24/8 1957.

v. Schmitterlöw, Adelheid Emma Othurgis, godsägare, f. 15/8 1875, † 16/5 1959.

Edstrand, Karin Thekla Eleonora, fröken, f. 3/7 1880, † 7/12 1959.

Sandberg, Ivar Nils Gotthard, direktör, f. 28/7 1881, † 2/1 1961.

Berger, Svante Edwin Larsson, direktör, f. 13/5 1871, † 2/2 1962.

Vetenskapssocieteten i Lund

- Dunker, Henry Christian Louis*, fabriksdisponent, f. 6/9 1870, † 3/5 1962.
Lundeqvist, Gösta Evald Andreas, civilingenjör, direktör, f. 3/10 1892, † 12/7 1962.
Neusten, Andreas Edvard, byggmästare, f. 18/3 1885, † 27/9 1962.
Sablin, Stig Erik Gunnar, ambassadör, f. 2/8 1899, † 10/6 1963.
Wiberg, John Åke Truls, överintendent, f. 30/3 1902, † 25/11 1963.
Berger, Carl Magnus, direktör, f. 18/3 1915, † 20/11 1964.
Bergb, Thorsten Christian Howard, jur. o. fil. kand., konsul, f. 1/10 1901, † 11/1 1965.
Wigstrand, Gunnar, disponent, f. 11/1 1903, † 19/11 1965.
Palmstierna, Carl Otto, friherre, hovjägmästare, f. 3/1 1900, † 12/10 1966.
Dablgren, Sture Hjalmar Thorild, fil. dr, assurancesdirektör, f. 25/6 1888, † 5/2 1968.
Jensen, Arthur Marinus, direktör, f. 13/2 1891, † 17/5 1968.
Weibull, Märta Maria (Mary) Sofia, f. *Fahlbeck*, fru, f. 18/1 1897, † 9/11 1968.
Trolle-Bonde, Carl, greve, f. 13/5 1907, † 7/10 1969.
Hjelme-Lundberg, John, konsul, f. 26/5 1902, † 9/8 1970.
Webtje, Ernst Jonas, tekn. dr, direktör, f. 17/7 1891, † 4/8 1972.
Bergengren, Axel Göran Magnus, civilekonom, f. 16/6 1921, † 19/8 1972.
Trolle-Bonde, Anna Ingeborg Blenda, f. *von Essen*, grevinna, f. 2/3 1908, † 7/9 1973.
Bendz, Olof Gregor Mortimer, godsägare, f. 15/9 1904, † 9/9 1973.
Thomasson, Tage Emanuel, civilingenjör, direktör, f. 16/10 1894, † 4/9 1974.
Græbe, Eiler Otto, domkyrkoarkitekt, f. 23/7 1892, † 5/1 1977.
Wijkander, Klara Severina, f. *Kock*, fru, f. 28/11 1888, † 25/9 1977.
Ehrnberg, Gösta Theodor, direktör, f. 26/5 1895, † 1/5 1981.
Olofsson, Johan Sigfrid Mattias, leg. läkare, f. 2/8 1899, † 7/10 1981.
Mörck, Einar Walter, direktör, f. 10/6 1914, † 1982.
Crafoord, Holger Alf Erik, direktör, f. 25/7 1908, † 21/5 1982.
Gierow, Karl Ragnar Knut, fil. dr, författare, f. 2/4 1904, † 30/10 1982.
Hammar skiöld, Sven Ludvig, direktör, f.d. hovrättsråd, f. 14/12 1901, † 16/7 1983.
Strömbom, Nils Alfred Ragnar, kapten, fil. lic., f. 30/10 1898, † 22/11 1983.
Eklom, Ingemar, direktör, f. 17/3 1903, † 11/9 1987.
Holmström, Nils Gunnar Teodor, direktör, f. 30/10 1904, † 10/12 1987.
Hallström, Hadar Erik H:son, direktör, f. 15/6 1900, † 28/2 1988.
Berger, Dagmar Linnea Charlotta, f. *Boon*, fru, Halmstad, f. 19/6 1915, † 25/5 1989.

Stiftande ledamöter

- Lundström, Margit Johanna Palæmona Cecilia*, f. *von Geijer*, generalska, Landskrona, f. 24/2 07, 32.
Thott, Greta Linnéa, grevinna, Stockholm, f. 25/2 08, 53.
Sandblom, Grace, f. *Schaefer*, fru, Lausanne, Schweiz, f. 13/5 07, 54.
Hansen, Einar Anton, direktör, Malmö, f. 14/11 02, 55.
Gyllenkrok, Thure-Gabriel, friherre, Björnstorp, f. 23/5 22, 57.
Tunhammar, Elam Wiblgott, direktör, Malmö, f. 18/1 03, 58.
Hansen, Jozzi Ella, f. *Jensen*, verkst. direktör, Malmö, f. 23/7 12, 59.
Möller, Frans Ballieu, direktör, Lund, f. 25/2 97, 60.
Wetterlundh, Sune Charles Gustaf, verkst. direktör, Malmö, f. 11/2 04, 60.
Rausing, Gad Anders, docent, direktör, f.d. praeses, London, f. 19/5 22, 62.
Rausing, Hans Anders, direktör, Wadhurt, England, f. 25/3 26, 63.

- Larsson, Sven Gunnar*, direktör, Lund, f. 29/5 11, 64.
Roos, Axel Bernhard, bankdirektör, Malmö, f. 16/6 22, 64.
Acking, Carl-Axel, professor, Lund, f. 8/3 10, 66.
Holmberg, Hans Åke, tekn. dr, Lund, f. 31/1 19, 67.
Palmstierna, Anne-Marie Aurore, friherinna, Maltesholm, Tollarp, f. 26/7 07, 67.
Ståhlbrandt, Åke E., direktör, Höllviksnäs, f. 9/3 14, 67.
Kamprad, Feodor Ingvar, direktör, Epalinges, Schweiz, f. 30/3 26, 69.
Lindb, Sten, ambassadör, Malmö, f. 24/10 22, 69.
Malmros, Frans Jacob, konsul, Trelleborg, f. 4/11 25, 71.
Samuelson, Sten Olov, professor, Lund, f. 30/4 26, 71.
Faxe, Carl Jörgen Cornelius, direktör, Malmö, f. 2/6 12, 72.
Penser, Per Wilhelm Julius, advokat, Eslöv, f. 29/5 01, 72.
Rasmusson, Karl Eric, direktör, Lund, f. 28/1 16, 72.
Kennedy, Douglas Gilbert James, godsägare, Råbelövs slott, Kristianstad, f. 5/3 12, 73.
Lilliehöök, Lennart F. B:son, verkst. direktör, Lindhult, f. 21/4 24, 75.
Wessman, Gunnar, verkst. direktör, Uppsala, f. 23/9 28, 75.
Trolle-Bonde, Gustaf, greve, London, f. 2/5 43, 77.
Lindblad, Per Bjarne, direktör, Malmö, f. 25/11 29, 81.
Wrangel von Brehmer, Margit, friherrinna, Hyby, f. 26/2 16, 81.
Grönvall, Anders, fil. lic., förste bibliotekarie, Lund, f. 27/8 37, 82.
Althin, Anders Olof, direktör, Lund, f. 2/4 44, 83.
Cavalli-Björkman, Hans Gustav Conrad, bankdirektör, Malmö, f. 29/6 28, 83.
Palm, Carl Göran Henrik, bankdirektör, Stockholm, f. 4/4 33, 83.
Silfverschiöld, Irma Palaemona Cecilia, friherrinna, Klågerup, f. 21/6 37, 83.
Tornberg, Hans, bankdirektör, Lund, f. 12/11 41, 83.
Ehrensvärd, Gustaf Jörgen, greve, Tosterup, f. 6/5 32, 84.
Modin, Alvar, direktör, Åkarp, f. 4/3 20, 85.
Rausing, Birgit, fru, London, f. 26/10 24, 85.
Borelius, Sven, direktör, Stockholm, f. 27/2 28, 86.
Jobansson, Carl Gustav, direktör, Lund, f. 9/12 37, 86.
Mårtensson, Folke, direktör, Landskrona, f. 25/12 22, 86.
Ohlsson, Sven Håkan, bokförläggare, Lund, f. 27/8 20, 86.
Bendz, Maj, fru, Lund, f. 12/5 09, 86.
Janson, Rolf G., direktör, Höganäs, f. 21/8 25, 87.
Gyllenkrok, Axel Nils Gabriel, friherre, Svenstorp, f. 22/3 48, 88.
Alfredson, Ulf, advokat, Lund, f. 18/3 23, 89.
Westerberg, Gunnar, civilingenjör, Zürich, f. 27/6 20, 89.
Burgman, Torsten, fil. dr, Lund, f. 18/4 25, 90.
Bratt, Bertil, direktör, Bjärred, f. 32, 91.

Seniorer

- Diano, Carlo*, professor, Padova, f. 2/2 02, 53.
Lombard, Alf, professor, Lund, f. 8/7 02, 40.
Ek, Sven Theodor, docent, lektor, Söderköping, f. 17/5 04, 52.
Arngart, Olof Sigfrid, professor, Lund, f. 15/4 05, 42.
Sundberg, Sune Waldemar, docent, Lund, f. 18/1 06, 60.

Vetenskaps societeten i Lund

- Dahlberg, Anders Torsten*, professor, Göteborg, f. 18/8 06, 44.
Svalenius, Ivan Håkan, docent, lektor, Lund, f. 7/9 06, 44.
Rydbeck, Monica Augusta Elisabeth Christina, docent, förste antikvarie, Stockholm, f. 11/11 06, 44.
Bjurling, Oscar Anders, professor, Lund, 12/5 07, 56.
Billeskov Jansen, Fredrik, Julius, professor, Köpenhamn, f. 30/9 07, 54.
Jarring, Gunnar Valfrid, ambassadör, Viken, f. 12/10 07, 37.
Kapsomenos, Stylianos Georg, professor, Saloniki, f. 29/11 07, 50.
Yrwing, Hugo Ulrik, docent, lektor, Lund, f. 23/1 08, 61.
Segerstedt, Torgny, professor, Uppsala, f. 11/8 08, 36.
Pfannenstill, Bertil Algot, docent, universitetslektor, Lund, f. 22/2 09, 48.
de Boüiard, Michel, professor, Caen, f. 5/8 09, 54.
King, Arthur Henry, docent, Provo, Utah, USA, f. 20/2 10, 62.
Riis, Poul Jørgen, professor, Köpenhamn, f. 26/5 10, 62.
Westergård-Nielsen, Christian Emil, professor, Århus, f. 24/11 10, 61.
Kjellman, Nils Reinhold, docent, rektor, Lund, f. 8/2 11, 60.
Lindblad, Gustaf Martin Esaias, professor, Lund, f. 26/2 11, 50.
Westin, Gunnar Torvald, professor, Stockholm, f. 29/10 11, 52.
Fischer, Jørgensen, Eli, universitetslektor, Köpenhamn, f. 11/2 11, 60.
Halldórsson, Halldór Torfi Gudmundur, professor, Reykjavik, f. 13/7 11, 59.
Norrman, Carl-Edvard, professor, Lund, f. 26/1 12, 55.
Gerleman, John Gillis, professor, Lund, f. 27/3 12, 51.
Fink, Troels Marstrand Trier, professor, generalkonsul, Flensburg, f. 18/4 12, 55.
Sjernerquist, Per Nilsson, professor, Lund, f. 14/5 12, 63.
Gravier, Maurice Pierre Albert, professor, Paris, f. 7/6 12, 62.
Malmberg, Bertil, professor, Lund, f. 22/4 13, 48.
Noreng, Harald, professor, Bergen, f. 25/4 13, 61.
Johannesson, Nils Gösta, docent, lektor, Eslöv, f. 19/10 13, 63.
Ollén, Gunnar, professor, Malmö, f. 22/11 13, 58.
Lundström, Sven Gunnar, professor, Uppsala, f. 30/1 14, 51.
Nilsson, Sven Augustinus, professor, Uppsala, f. 9/11 14, 52.
Korlén, Hans Gustav Vilhelm, professor, Stockholm, f. 27/1 15, 50.
Febrman, Carl Abraham Daniel, professor, f.d. praeses, Lund, f. 3/2 15, 50.
Hadding, Kerstin, professor, Lund, f. 7/2 15, 64.
Waller, Sture Magnus, docent, Lund, f. 8/3 15, 56.
Björck, Tor Erland Staffan, professor, Lund, f. 5/8 15, 52.
Ekbo, Sven Arnold, professor, Lund, f. 7/8 15, 56.
Becker, Carl Johan, professor, Köpenhamn, f. 3/9 15, 59.
Gabrieli, Mario, professor, Rom, f. 23/9 15, 63.
Reutersvärd, Oscar Gustaf Adolf, professor, Lund, f. 29/11 15, 64.
Lytikens, Hampus Elof Axel, professor, Lund, f. 19/2 16, 67.
v. Wright, Georg Henrik, professor, Helsingfors, f. 14/6 16, 53.
Mannsåker, Dagfinn, riksarkivar, Oslo, f. 30/6 16, 66.
Holm, Per Olof Gösta, professor, Lund, f. 7/8 16, 63.
Hägerstrand, Stig Torsten Erik, professor, Lund, f. 11/10 16, 57.
Ejder, Gustaf Åke Bertil, professor, Lund, f. 2/11 16, 52.

- Smidt, Kristian*, professor, Oslo, f. 20/11 16, 66.
Dravina, Velta Tatjana, professor, Stockholm, f. 25/1 17, 64.
Blegvad, Mogens, professor, Köpenhamn, f. 25/6 17, 65.
Södergård, Olof Östen, professor, Lund, f. 26/8 17, 66.
Stjernquist, Nils Nilsson, professor, Lund, f. 29/8 17, 53.
Lárusson, Magnus Már, professor, Reykjavik, f. 2/9 17, 66.
Stjernquist, Berta Ingeborg, professor, Lund, f. 26/4 18, 58.
Virtaranta, Erkki Periti Ilmari, professor, Helsingfors, f. 20/5 18, 53.
Thomsen, Rudi, professor, Århus, f. 21/7 18, 59.
Brøndsted, Mogens Holger, professor, rektor, Odense, f. 12/11 18, 70.
Benson, Sven Archer, professor, Göteborg, f. 22/1 19, 54.
Regnéll, Hans Otto, professor, Lund, f. 30/1 19, 54.
Rooth, Anna Birgitta, professor, Uppsala, f. 15/5 19, 60.
Åsdahl Holmberg, Ella Märta Mathilda, professor, Göteborg, f. 24/8 19, 58.
Carlsson, Nils Gösta, professor, Stockholm, f. 19/9 19, 59.
Wallner, Björn Anders, docent, universitetslektor, Lund, f. 1/10 19, 69.
Norborg, Lars-Arne, docent, universitetslektor, Lund, f. 27/10 19, 62.
Roelandts, Karel, professor, Louvain, f. 6/5 19, 60.
Sundby, Bertil Johannes, professor, Bergen, f. 21/7 19, 61.
Arvidsson, Rolf Lennart, docent, förste bibliotekarie, Lund, f. 5/1 20, 73.
Beyer, Edvard Freydar, professor, Oslo, f. 6/10 20, 63.
Gårding, Eva, professor, Lund, f. 14/7 20, 71.
Higham, John, professor, Baltimore, Maryland, USA, f. 26/10 20, 67.
Löwendahl, Gösta Emil Oskar, docent, universitetslektor, Lund, f. 13/6 20, 59.
Rudberg, Stig Yngve, professor, Lund, f. 28/10 20, 66.
Røstvig, Maren-Sofie, professor, Oslo, f. 27/3 20, 65.
Schaar, Claes Göran Gustav Viktor, professor, Lund, f. 18/5 20, 53.
Smith, Gudmund John Wilhelm, professor, Lund, f. 29/1 20, 60.
Cinbio, Erik Axel Hampus, professor, Lund, f. 26/2 21, 61.
Hagen, Anders, professor, Bergen, f. 15/5 21, 61.
Henriksen, Aage Skjoldborg, professor, Köpenhamn, f. 25/4 21, 74.
Malmer, Mats Erik Gustaf Sigurd P., professor, Stockholm, f. 18/10 21, 70.
Nordström, Axel Olof, docent, universitetslektor, Lund, f. 28/5 21, 64.
Odén, Agnes Birgitta, professor, Lund, f. 11/8 21, 58.
Sjöstedt, John Lennart, docent, universitetslektor, Lund, f. 5/6 21, 64.
Strömberg, Märta Linnéa Ingeborg, professor, Lund, f. 7/11 21, 67.
Vitestam, Nils Gösta, professor, Lund, f. 2/3 21, 67.
Andrén, Carl-Gustaf, professor, f.d. universitetskansler, Lund, f. 1/7 22, 61.
Andersson, Sven Helge Sigfrid, docent, universitetslektor, Växjö, f. 27/10 22, 62.
Fridlitzius, Joel Gunnar Ferdinand, professor, Lund, f. 29/6 22, 62.
Halvorsen, Eyvind Fjeld, professor, Oslo, f. 4/5 22, 62.
Jacobsen, Eric August, professor, Köpenhamn, f. 5/4 23, 61.
Holm, Hans Ingvar, professor, Lund, f. 25/10 23, 62.
Egerod, Søren, professor, Köpenhamn, f. 8/7 23, 63.
Glamann, Kristof, professor, Köpenhamn, f. 26/8 23, 63.
Halldén, Sören, professor, Lund, f. 19/5 23, 65.

Vetenskapssocieteten i Lund

- Loman, Bengt Ragnar Carl*, professor, Åbo, f. 7/8 23, 67.
Österlin, Lars Gustaf, domprost, professor, Lund, f. 5/10 23, 71.
Jobannesson, Eric Oscar, professor, Berkeley, California, USA, f. 4/5 23, 71.
Weibull, Hans Jörgen, professor, Göteborg, f. 25/4 24, 61.
Mogren, Jan Olof Mårten Adolf, docent, universitetslektor, Färjestaden, f. 8/6 24, 63.
Petersson, Hans Fredrik, professor, Lund, f. 29/11 24, 69.
Thalberg, Björn, professor, Lund, f. 18/2 24, 73.
Foote, Peter Godfrey, professor, London, f. 26/5 24, 73.
Hast, Karl Sture Arne, ordboksredaktör, Lund, f. 23/5 24, 76.
Rystad, Nils Göran, professor, Lund, f. 31/7 25, 58.
Enkvist, Nils Erik August, professor, Åbo, f. 27/9 25, 59.
Palm, James Vilhelm Jonas, professor, Uppsala, f. 29/6 25, 59.
Swahn, Jan-Övind, professor, Lund, f. 15/5 25, 61.
Lagerroth, Lars-Erland, docent, Lund, f. 10/1 25, 66.
Fabricius, Cajus, professor, Göteborg, f. 28/9 25, 67.
Romberg, Hans Arnold Bertil, docent, Lund, f. 8/12 25, 68.
Ladefoged, Peter Nielsen, professor, Los Angeles, f. 17/9 25, 70.
Vallinder, Torbjörn, docent, universitetslektor, Lund, f. 30/11 25, 70.
Sørensen, John Kousgård, professor, Köpenhamn, f. 6/12 25, 72.
Đurovič, Lubomír Jan, professor, Lund, f. 9/2 25, 74.
Lindell, Ebbe, professor, Malmö, f. 15/10 25, 75.
Swedner, Hugo Harry Harald Rodney, professor, Göteborg, f. 28/5 25, 75.
Larsson, Gustav Edvin, professor, Oslo, f. 24/1 25, 76.
Boblin, Torgny, professor, Bergen, f. 20/5 25, 77.
Huldén, Lars Evert, professor, Helsingfors, f. 5/2 26, 63.
Bringéus, Nils-Arvid Edvard Alarik, professor, f.d. praeses, Lund, f. 29/3 26, 65.
Améen, Lennart Gustaf Gunnarsson, docent, universitetslektor, Lund, f. 4/7 26, 71.
Undhagen, Carl-Gustaf, docent, Malmö, f. 6/1 26, 71.
Gerhardsson, Birger, professor, Lund, f. 26/9 26, 72.
Banton, Michael Parker, professor, Bristol, f. 8/9 26, 72.
Lidin, Olof Gustav, professor, Köpenhamn, f. 3/2 26, 73.
Simonsson, Tord Lennart Wolmer, docent, biskop, Lund, f. 13/2 26, 74.
Nalepa, Jerzy, docent, Lund, f. 29/7 26, 75.
Beskow, Per Erik, docent, Lund, f. 23/12 26, 80.
Sandström, Sven Erik Åke, professor, Lund, f. 26/2 27, 59.
Kiblstedt, Curt Axel, professor, f.d. praeses, Lund, f. 8/12 27, 66.
Jörberg, Gustav Lennart, professor, Lund, f. 26/1 27, 67.
Lagerroth, Siv Ulla-Britta, professor, Lund, f. 19/10 27, 70.
Westman, Rolf Rainer Otto Robert, professor, Åbo, f. 21/6 27, 74.
Mårtensson, Jan Anders Wilhelm, intendent, Lund, f. 31/11 27, 82.
Kornball, David Christian, docent, universitetslektor, Lund, f. 5/11 28, 68.
Wiegelmann, Günter Franz, professor, Münster, f. 31/1 28, 70.
Sørensen, Knud Oscar, professor, Århus, f. 2/2 28, 71.
Stoklund, Bjarne, professor, Köpenhamn, f. 17/1 28, 72.
Pamp, Bengt Torsten, docent, arkivchef, Lund, f. 3/11 28, 72.
Kristensson, Gillis Per-Erik, docent, Lund, f. 19/2 28, 73.

- Johnsen, Erik*, professor, Köpenhamn, f. 16/11 28, 73.
Christie, Nils, professor, Oslo, f. 24/2 28, 74.
Salomonsen, Per, afdelingsleder, Ålborg, f. 29/3 28, 74.
Olsen, Olaf, riksantikvarie, Köpenhamn, f. 7/6 28, 74.
Jonsson, Hans Erling, professor, ordbokschef, Lund, f. 10/6 28, 74.
Nilsson, Stig Bertil, docent, Lund, f. 18/3 28, 77.
Jensen, Johan Fjord, professor, Århus, f. 17/12 28, 77.
Elmroth, Ingvar Johan Anders, docent, Lund, f. 26/4 28, 80.
Sigurd, Bengt Gustaf, professor, Lund, f. 26/8 28, 80.
Steene, Kerstin Birgitta, professor, Seattle, f. 7/10 28, 80.
Lindell, Ulla Marta Kristina, universitetslektor, Lund, f. 19/7 28, 81.
Wrede, Claes Gösta Julius, pastor primarius, docent, Stockholm, f. 18/8 28, 82.
Åström, Paul Fredrik Karl, professor, Göteborg, f. 15/1 29, 64.
Vilkuna, Asko, professor, Jyväskylä, f. 17/11 29, 69.
Olsson, Bernt Oskar Hemfrid, docent, Helsingborg, f. 11/5 29, 71.
Westerhult, Bo Anders, docent, Lund, f. 18/4 29, 72.
Wieslander, Hans Johan Magnus, docent, universitetslektor, Växjö, f. 30/7 29, 74.
Lewan, Nils Oskar Enoch, docent, Lund, f. 18/3 29, 77.
Sjöbäck, Hans Robert, professor, Lund, f. 2/2 29, 78.
Greenbaum, Sidney, professor, London, f. 31/12 29, 83.
Bjerstedt, Sven Åke Ingvar, professor, Malmö, f. 10/4 30, 68.
Christensen, Johnny, professor, Köpenhamn, f. 5/3 30, 68.
Tägil, Sven Otto, professor, Lund, f. 15/12 30, 68.
Gierow, Pär Göran Axel, professor, Lund, f. 20/8 30, 72.
Wilson, David Mackenzie, professor, London, f. 30/10 30, 72.
Kieffer, René Jean Joseph, docent, Lund, f. 22/9 30, 75.
Bäckman, Sven Arvid, professor, Lund, f. 14/11 30, 76.
Kersten, Adam, professor, Warszawa, f. 26/4 30, 76.
Widebäck, Göran Viktor, docent, Lund, f. 6/10 30, 76.
Ritte, Hans, Universitetslektor, Dr Phil, München, f. 20/8 30, 77.
Brückner, Wolfgang, professor, Würzburg, f. 14/3 30, 79.
Svartvik, Jan Lars, professor, Lund, f. 18/8 31, 70.
Ek, Sven Birger, professor, Göteborg, f. 10/6 31, 71.
Vinge, Louise, professor, Lund, f. 24/11 31, 72.
Gemzell, Carl-Axel Uno, professor, Lund, f. 20/10 31, 73.
Lindborg, Rolf Harry, docent, Lund, f. 7/3 31, 73.
Boblin, Folke Bernhard, professor, Lund, f. 21/9 31, 74.
Wärneryd, Olof Ingemar, professor, Lund, f. 4/7 31, 76.
Nilsson, Carl-Axel Daniel, lektor, Köpenhamn, f. 15/3 31, 78.
Hasselmo, Nils, professor, Minneapolis, f. 2/7 31, 79.
Board, Joseph B., professor Schenectady, f. 5/3 31, 80.
Löfstedt, Bengt Torkel Magnus, professor, Los Angeles, f. 14/11 31, 80.
Nyberg, Tore Samuel, lektor, Odense, f. 4/1 31, 80.
Rhenman, Erik Axel, professor, Stockholm, f. 18/12 32, 72.
Bramstäng, Nils Åke Gunnar, professor, Uppsala, f. 13/6 32, 75.
Lewan, Bengt Vilhelm Ingemar, docent, Lund, f. 2/5 32, 80.

Vetenskaps societeten i Lund

- Belfrage, Hans Esbjörn Gabriel*, docent, förste bibliotekarie, Lund, f. 19/8 32, 83.
Boyer, Régis, professor, Paris, f. 25/6 32, 75.
Törnqvist, Gunnar Evald, professor, Lund, f. 23/1 33, 68.
Söderpalm, Sven Anders, professor, Staffanstorps, f. 11/4 33, 76.
Pålsson, Lennart, professor, Lund, f. 13/10 33, 77.
Swahn, Sigbrit Margareta, docent, Malmö, f. 12/11 33, 82.
Ulfsparre Meurling, Anna Christina, landsarkivarie, Lund, f. 7/12 33, 83.
Löfgren, Anna Brita, docent, Lund, f. 8/6 33, 85.
Sjöblom, Bengt Gunnar Olof, professor, Köpenhamn, f. 28/2 33, 73.
Bosson, James Evert, professor, Berkeley, California, USA, f. 17/7 33, 74.
Sen, Amartya Kumar, professor, Oxford, f. 3/11 33, 81.
Rosengren, Inger Tilly, professor, Lund, f. 14/7 34, 71.
Larsson, Lars-Olof Ingvar, professor, Växjö, f. 15/11 34, 72.
Pettersson, Thore Wilhelm, docent, Lund, f. 10/10 34, 78.
Thavenius, Jan Erik, docent, Lund, f. 31/10 34, 81.
Teleman, Ulf, professor, Lund, f. 13/1 34, 85.
Zettersten, Sven Arne Paul, professor, Köpenhamn, f. 10/1 34, 72.
Nøjgaard, Morten, professor, Odense, f. 28/7 34, 78.
Rømbild, Lars Peter, lektor, Köpenhamn, f. 13/7 34, 83.
Bornäs, Nils-Göran Gudmund, docent, Lund, f. 1/7 35, 74.
Bergb, Nils Anders Birger, professor, f.d. praeses, Lund, f. 25/6 35, 77.
Wieselgren, Anne Marie Inga, docent, Växjö, f. 1/4 35, 78.
Ankarloo, Karl Bengt Gunnar, professor, Lund, f. 9/12 35, 79.
Lindwall, Lars, professor, Göteborg, f. 10/12 35, 85.
Wrede, Johan Otto Wilhelm, professor, Helsingfors, f. 18/10 35, 72.
Ringbom, Sixten Ivar Alexander, professor, Åbo, f. 27/7 35, 83.
Nilsson, Sten Åke, professor, f.d. praeses, Lund, f. 9/4 36, 73.
Knutsson, Bengt Erik Vilhelm, docent, Lund, f. 19/5 36, 78.
Christensen, Anna Barbro, professor, Lund, f. 9/1 36, 80.
Andersson, Hans, professor, Lund, f. 36, 87.
Lindabl, Lars, docent, Lund, f. 28/3 36, 89.
Wirmark, Margareta, professor, Lund, f. 24/7 36, 90.
Krummacher, Friedhelm Gustav-Adolf Hugo Robert, professor, Kiel, f. 22/1 36, 75.
Klinge, Matti, professor, Helsingfors, f. 31/8 36, 76.
Fisiak, Jacek, professor, Poznan, f. 10/5 36, 81.
Leech, Geoffrey Neil, professor, Lancaster, f. 16/1 36, 83.
Jungar, Sune, professor, Åbo, f. 8/10 36, 88.

Arbetande ledamöter

A. INLÄNDSKA

- Ståhl, Ingemar*, professor, Lund, f. 2/6 38, 74.
Blomqvist, Jerker, professor, Lund, f. 6/7 38, 75.
Österberg, Eva Birgitta, professor, Lund, f. 25/10 42, 75.
Eckerdal, Lars Hugo, biskop, Göteborg, f. 15/8 38, 76.
Hermerén, Göran, professor, Lund, f. 5/9 39, 76.

- Roos, Carl Martin*, professor, Stockholm, f. 15/5 41, 76.
Gustavsson, Anders Karl Gustav, professor, Uppsala, f. 7/12 40, 78.
Paulsson, Göte Christer, docent, Kristianstad, f. 27/2 45, 78.
Bondeson, Ulla Viveka, professor, Lund, f. 10/7 37, 79.
Bjerke, Björn Vidar, professor, Lund, f. 17/3 41, 80.
Fogelmark, Jarl Staffan Halvard, docent, Lund, f. 12/4 39, 80.
Hansson, Bengt Anders, professor, praeses, Lund, f. 14/3 43, 80.
Haskå, Inger Maria, docent, Lund, f. 14/4 41, 80.
Lindberg, Bo Haraldsson, docent, Lund, f. 29/1 37, 80.
Björling, Ann Fiona, docent, Lund, f. 18/1 44, 81.
Brohed, Nils Ingmar, professor, f.d. praeses, Lund, f. 3/1 40, 81.
Löfgren, Orvar Sigurd, docent, Lund, f. 2/10 43, 81.
Modér, Kjell Åke Otto, professor, Lund, f. 12/11 39, 81.
Peczenik, Aleksander Henryk, professor, Lund, f. 16/11 37, 82.
Piltz, Anders Edvard Gottlieb, docent, Lund, f. 7/3 43, 82.
Rydén, Per, docent, Lund, f. 4/8 37, 82.
Guillet de Monthoux, Pierre Bror Louis, professor, Lund, f. 4/2 46, 83.
Hellström, Jan-Arvid, biskop, Växjö, f. 30/8 41, 83.
Hidal, Sten Lennart, docent, Lund, f. 5/10 46, 83.
Härdb, Birgitta Christina, docent, Lund, f. 16/8 45, 83.
Melander, Erik Göran, docent, Lund, f. 10/10 38, 83.
Thormählen, Ella Marianne, docent, Lund, f. 25/5 49, 83.
Bogdan, Michael, professor, Lund, f. 2/12 46, 84.
Bruce, Lars Gösta, professor, Lund, f. 3/1 47, 84.
Callmer, Johan Henrik Christian, professor, Lund, f. 8/11 45, 84.
Larsson, Lars Olof Georg, professor, Lund, f. 13/4 47, 84.
Sjölin, Jan-Gunnar, docent, Lund, f. 39, 84.
Fernlund, Siegrun, docent, Asmundtorp, f. 8/6 37, 85.
Gärdenfors, Peter, professor, Lund, f. 21/9 49, 85.
Svensson, Lars Håkan, docent, Lund, f. 20/9 44, 85.
Florby, Gunilla, docent, Lund, f. 28/8 43, 86.
Gerner, Kristian, docent, Lund, f. 25/5 42, 86.
Mettinger, Tryggve, professor, Bjärred, f. 8/6 40, 86.
Olausson, Deborah, docent, Lund, f. 17/5 51, 86.
Palm, Anders, docent, Lund, f. 6/7 42, 86.
Sandqvist, Sven, docent, Dalby, f. 19/8 39, 86.
Svensson, Lars, docent, Malmö, f. 7/3 38, 86.
Ekholm-Friedman, Kajsa, docent, Lund, f. 39, 87.
Hetzler, Antoinette, docent, Lund, f. 43, 87.
Malm, Allan, professor, Lund, f. 45, 87.
Platzack, Christer, professor, Lund, f. 43, 87.
Radler, Aleksander, professor, Lund, f. 44, 87.
Kronholm, Tryggve, professor, Uppsala, f. 15/12 39, 88.
Sablin, Nils-Eric, docent, Lund, f. 20/7 54, 88.
Skansjö, Sten Åke, docent, Lund, f. 28/5 42, 88.
Stenelo, Lars-Göran, professor, Lund, f. 20/9 39, 88.

Vetenskaps societeten i Lund

- Bergholtz, Gunnar*, professor, Lund, f. 27/8 43, 89.
Bexell, Göran, professor, Lund, f. 24/12 43, 89.
Frykman, Jonas, docent, Lund, f. 42, 89.
Jonung, Lars, professor, Lund, f. 11/9 44, 89.
Salomon, Kim Eskild, docent, Lund, f. 31/2 48, 89.
Söderström, Lars-Ivar Wictor, docent, Lund, f. 14/3 40, 89.
Frostin, Per, professor, Lund, f. 29/7 43, 90.
Oblsson, Rolf, professor, Lund, f. 44, 90.
Roos, Paavo, högskolelektor, Lund, f. 31/7 37, 90.
Skogh, Göran, docent, Lund, f. 24/6 43, 90.
Andersson, Greger, docent, Lund, f. 52, 91.
Andréén, Anders, docent, Lund, f. 52, 91.
Broberg, Gunnar, professor, Lund, f. 42, 91.
Karlsson, Klas Göran, docent, Lund, f. 55, 91.
Schlyter, Suzanne, professor, Lund, f. 44, 91.

B. UTLÄNDSKA

- Kittang, Atle*, professor, Bergen, f. 20/3 41, 75.
Koblik, Steven Samuel, professor, Claremont, California, f. 27/5 41, 77.
Lundquist, Lennart Harald Sture, professor, Köpenhamn, f. 13/2 38, 77.
Register, Cheri, professor, Minneapolis, f. 30/4 45, 78.
Johansson, Karl Albert Stig, docent, Oslo, f. 21/2 39, 80.
Lindström, Caj-Gunnar Axel, professor, Åbo, f. 18/4 42, 80.
Aarnio, Aulis Arvi, professor, Helsingfors, f. 14/5 37, 83.
Hopt, Klaus J., professor, Tübingen, f. 24/8 40, 83.
Koch, Maria Ludovica, professor, Rom, f. 6/9 41, 83.
Kostecki, Marian Jan, professor, Warszawa, f. 19/4 49, 83.
Hareven, Tamara K., professor, Cambridge, Mass., f. 10/5 37, 84.
Larsson, Lars-Olof, professor, Kiel, f. 26/5 38, 85.
Lilius, Johan Henrik, professor, Helsingfors, f. 3/2 39, 85.
Massengale, James, professor, Berkeley, California, f. 20/1 39, 85.
Müller-Wille, Michael, professor, Kiel, f. 1/3 38, 85.
Tamm, Ditlef, professor, Köpenhamn, f. 7/3 46, 85.
Jain, Kulbushan, professor, Ahmedabad, f. 19/1 40, 87.
Randsborg, Klavs, professor, Virum, f. 28/2 44, 87.
Capelle, Torsten, professor, Münster, f. 11/10 39, 88.
Clarke, Helen, Senior lecturer, London, f. 25/8 39, 88.
Thorsen, Nina G., lektor, Köpenhamn, f. 45, 88.
Eyben, Bo von, professor, Köpenhamn, f. 16/11 46, 90.
Zable, Henrik, professor, Köpenhamn, f. 26/8 43, 90.
Kaszinska, Maria, lektor, Poznan, 91.

Vetenskaps societetens verksamhet 1991

Som stiftande ledamot har invalts direktör Bertil Bratt.

Som inländska arbetande ledamöter har invalts docent Greger Andersson, docent Anders Andrén, professor Gunnar Broberg, docent Klas Göran Karlsson, professor Suzanne Schlyter.

Som utländsk arbetande ledamot har invalts lektor Maria Kaszinska, Poznan.

Fredagen den 19 april arrangerades De stiftande ledamöternas dag. Under förmiddagen medverkade docent Kristian Gerner på Historiska institutionen och presenterade aktuell forskningsmetodik inom sitt ämne, modern historia. Efter lunch på Kulturens restaurang tog undertecknad emot "stiftarna" på universitetsbiblioteket och visade under temat "Skånes historia i handskrift och tryck" rariteter ur bibliotekets samlingar.

Vid Societetens vårsammanträde den 6 maj talade docent Bengt Knutsson över ämnet "Gulfkrisen som exponent för divergerande historiemönster i Mellanöstern".

Exkursionen den 28 september till Köpenhamn gick i skalden Oehlenschlägers fotspår.

Förmiddagens program var förlagt till Frederiksberg Slot, som byggdes av Fredrik IV i början av 1700-talet och numera är officersskola. Major F. Mogensen och landsarkivarie Harald Jørgensen var våra introduktörer.

Efter lunch på restaurang Pinafore besökte vi under första delen av eftermiddagen Det kongelige Bibliotek. Överbibliotekarie Erland Kolding Nielsen och förste bibliotekarie Jacob Grønbæck tog emot oss och vi fick tillfälle att botanisera bland gamla bokband och bland handskrifter stammande från romantikens och Oehlenschlägers tid.

Innan vi styrde kosan hemåt blev vi mottagna av intendent Inge Nørballe i Bakkehuset, en gång en mötesplats för romantikens danska diktare, däribland Oehlenschläger.

Vetenskaps societeten i Lund

Vid högtidssammanträdet den 29 november i Carolinasalen talade professor Jörgen Weibull, Göteborg, över ämnet "Svenska ostindiska compagniet och ostindiefararen Götheborgs sista resa".

Styrelsen har sammanträtt den 23/1, 18/3, 29/4, 30/5, 5/9, 5/11, 16/12.

Av trycket har utkommit societetens årsbok 1990.

Litteraturvetaren Anders Palm har mottagit Einar Hansens pris till yngre humanistisk forskare; historikern Christina Carlsson-Wetterberg fick Lagerbringmedaljen i silver för sin avhandling "Kvinnosyn och kvinnopolitik. En studie av svensk socialdemokrati 1880–1910"; språkforskaren Karin Hansson, engelska institutionen, erhöll Kochska belöningen för sina forskningar inom australisk litteratur.

Societetens språkstipendium för vistelse vid utländskt lärosäte har utdelats f f g och tilldelats doktoranden i romanska språk Ingrid Hermerén.

Resestipendier och forskningsbidrag har mottagits av docent Karin Aijmer 4.000 kr, professor Gösta Bruce 3.500 kr, fil dr Carole Gillis 3.000 kr, professor Lars Larsson 3.000 kr, fil dr Mats Larsson 7.500 kr, fil dr Bozena Wyszomierska 4.000 kr, docent Johan Callmer 3.000 kr, docent Inga Lill Hansson 4.500 kr, docent Birgitta Hårdh 2.500 kr, docent Anders Salomonsson 3.000 kr, docent Sven Sandqvist 1.300 kr, docent Marianne Thormählen 5.000 kr, docent Ann-Charlotte Weimarck 1.000 kr, docent Torsten Weimarck 1.500 kr, fil dr Lars Ersgård och fil dr Anders Ödman 3.000 kr.

Lund 1992-03-31

Anders Grönvall

Sammandrag av
 Vetenskapssocieteten i Lund räkenskaper år 1991
Balanskonto den 1 januari 1991

Tillgångar		Skulder	
Obligationer	55.000:-	Grundfond	780.160:-
Aktier	3.067.557:70	Resestipendiefond	55.901:-
Utlandsfond	100.000:-	Skånsk Senmedeltid och Renässans	1.484.570:56
Bank	583.334:35	Olga och Thorild Dahlgrens fond	125.151:-
Postgiro	175.442:64	AB C W K Glerups fond	59.081:-
		von Hallwyls fond	13.727:-
		Knut och Alice Wallenbergs fond	6.868:-
		Harry Karlssons fond	28.624:05
		50-årsfonden	270.288:-
		Tegnérfonden	198.706:-
		Ada och Lars Werins fond	80.771:58
		Axel Kocks fond	31.030:-
		Mattias Olofssons fond	45.614:-
		Ruben Rausings fond	458.777:-
		Dispositionsfond	342.065:50
3.981.334:69		3.981.334:69	

Resultaträkning för år 1991

INTÄKTER

Intäkter från värdepappersförvaltningen:

Ränta obligationer	6.587:50	
Ränta bank	61.835:-	
Ränta postgiro	7.039:53	
	75.462:03	
Avgår utg ränta	- 2.380:-	73.082:03
Utdelning aktier		159.142:80
Realisationsvinst värdepapper		1.174.572:-
./Nedskrivning av värdepapper		797.428:60
S:a finansiella intäkter		609.368:23

Intäkter från verksamheten:

Årsböckerna		
Försäljning	2.350:-	
Skriftserien		
Försäljning	5.682:-	
S:a intäkter från verksamheten	8.032:-	8.032:-
Årsavgifter		11.000:-

SUMMA INTÄKTER

628.400:23

KOSTNADER OCH KAPITALFÖRÄNDRING

Förvaltningskostnader		103.930:05
Kostnader för verksamheten		
Årsböckerna	93.664:-	
Skriftserien	63.016:70	
Skånsk Senmedeltid och Renässans	82.912:30	239.593:-
Bidrag och anslag		
Forskningsbidrag o belöningar	67.032:-	
Anslag ur Tegnérfonden	13.000:-	
Anslag ur A & L Werins fond	4.000:-	
Anslag ur Axel Kocks fond	2.000:-	
Anslag ur Harry Karlssons fond	3.800:-	
Resestipendier	38.000:-	127.832:-
Förändring av fondförmögenheten		
Fondökningar		157.045:18
SUMMA KOSTNADER		628.400:23

Balanskonto den 31 december 1991

Aktiva		Passiva	
Obligationer	54.350:-	Grundfond	828.120:-
Aktier	3.138.138:-	Dispositionsfond	211.382:98
Utlandsfond	93.646:-	Resestipendiefond	55.200:-
Bank	630.470:20	Skånsk Senmedeltid och Renässans Olga och Thorild	1.629.779:26
Postgiro	221.775:67	Dahlgrens fond	144.359:-
		AB CWK Gleeerups fond	68.135:-
		von Hallwyls fond	14.387:-
		Knut och Alice	
		Wallenbergs fond	7.189:-
		Harry Karlsson fond	29.228:05
		50-årsfonden	283.092:-
		Tegnérfonden	216.232:-
		Ada och Lars Werins fond	89.189:58
		Axel Kocks fond	33.802:-
		Mattias Olofssons fond	47.783:-
		Ruben Rausings fond	480.501:-
	4.138.379:87		4.138.379:87

Lund 1992-05-13

Hans Tornberg

Revisionsberättelse

Undertecknade, vid årsmötet 1991 utsedda revisorer, har granskat Vetenskaps societetens räkenskaper och ekonomiska förvaltning för år 1991.

Bokföringen har fullgjorts enligt god redovisningssed. Förmögenhetsförvaltningen har bedrivits aktivt. Fondernas behållning är betryggande.

Vi tillstyrker, att skattmästaren och styrelsen beviljas ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattat.

Lund i november 1992

Alvar Modin

Bo Westerhult

Stadgar för Vetenskaps societeten i Lund

*Av den 6 maj 1920 med ändringar av den 8 dec. 1944, den 27 nov. 1948
den 4 dec. 1953, den 31 nov. 1964, den 25 nov. 1967, den 21 nov. 1970,
den 20 nov. 1971 och den 19 nov. 1982.*

SOCIETETENS UPPGIFT OCH SAMMANSÄTTNING

§ 1

Vetenskaps societeten i Lund har till uppgift att främja humanistisk vetenskaplig forskning, särskilt genom

att i sina acta befordra vetenskapliga verk till trycket,

att lämna understöd till vetenskapliga undersökningar, för vilka detaljerad plan i särskild ansökan framlagts,

att taga initiativ till och planlägga vetenskapliga forskningsföretag samt

att anordna föredrag över vetenskapliga ämnen.

§ 2

Societeten består av stiftande samt inländska och utländska arbetande ledamöter, vartill komma hedersledamöter och seniores. Till arbetande ledamöter skola företrädesvis yngre vetenskapsidkare väljas.

I Societetens styrelse och nämnder kunna endast stiftande och inländska arbetande ledamöter inväljas.

Endast stiftande och inländska arbetande ledamöter äga deltaga i val samt sådana överläggningar och beslut som angå ekonomiska och administrativa frågor.

§ 3

De inländska arbetande ledamöternas antal må ej överstiga 70, de utländska arbetande ledamöternas ej 35, de stiftande ledamöternas ej 50.

§ 4

Arbetande ledamot kvarstår som sådan till fyllda 55 levnadsår. Han övergår därefter till gruppen seniores.

§ 5

Stiftande ledamot, vartill Societeten endast äger välja person som ådagalagt intresse för humanistisk vetenskap och kultur, erlägger en inträdesavgift av minst 2.000 kronor samt under vartdera av de 8 efter valet närmast följande åren en avgift av 1.000 kronor. Han äger alltid och i alla samma rättigheter som inländsk arbetande ledamot.

Önskar stiftande ledamot på en gång erlägga samtliga återstående avgifter, äger han rätt till diskontoavdrag å icke förfallna avgifter, räknat efter en räntefot som med 1 % överstiger högsta vid betalningstillfället gällande ränteläge för Svenska statens obligationer.

§ 6

Till Societetens hedersledamöter kunna väljas personer av utmärkt förtjänst om humanistisk vetenskap. Deras antal må ej överstiga 7.

STYRELSER OCH NÄMNDER

§ 7

Societetens angelägenheter handhas av en styrelse, bestående av 9 ledamöter, av vilka en är praeses, en vice praeses, en sekreterare, en vice sekreterare och en skattmästare. Av styrelsens medlemmar skola minst 3 vara stiftande ledamöter. För styrelsemedlemmarna skola ersättare väljas till ett antal av 3.

§ 8

Societetens styrelse väljes för en tid av 3 år. Vid varje högtidssammanträde väljas 3 styrelsemedlemmar och en ersättare.

§ 9

Styrelsen, som har sitt säte i Lund och till vars sammanträden samtliga dess medlemmar och ersättare kallas, är beslut för då minst 5 av dessa äro närvarande. Vid lika röstetal har praeses utslagsröst.

§ 10

Förslag till inval ingives i särskild motiverad skrivelse, undertecknad av minst 2 av Societetens arbetande eller stiftande ledamöter, till en valnämnd, bestående av Societetens praeses jämte 4 ledamöter med 2 ersättare. Societetens praeses är nämndens ordförande.

Arbetande ledamöter och hedersledamöter väljas av Societeteten med $\frac{3}{4}$ majoritet på förslag av valnämnden; dock skall sådant förslag först underställas styrelsens prövning. Valnämndens förslag upprättas med $\frac{4}{5}$ majoritet. Valnämnden är beslutför endast då den är fulltalig.

Stiftande ledamöter väljas med $\frac{4}{5}$ majoritet av styrelsen förstärkt med valnämnden. Endast beslut om inval införas i Societetens protokoll, ej förslag därom.

§ 11

Till tryckning i Societetens acta inlämnade skrifter granskas av en nämnd, bestående av sekreteraren jämte 4 arbetande ledamöter, representerande olika vetenskapsgrenar.

§ 12

Societetens nämnder väljas för en tid av 2 år. Vid varje högtidssammanträde väljas 2 medlemmar och en ersättare i valnämnden samt 2 medlemmar i granskningsnämnden.

ÄMBETSMÄN

§ 13

Societetens ämbetsmän äro sekreteraren, vice sekreteraren och skattmästaren. Till ämbetsmän kunna endast ledamöter boende i Lund och dess omnejd väljas.

§ 14

Sekreteraren och vid förfall för honom vice sekreteraren åligger:
att hålla förteckning över Societetens ledamöter,
att föra protokoll vid Societetens sammanträden, ävensom förbereda och föredraga de ärenden som där skola förekomma,
att befordra till verkställighet de vid sammanträdena fattade besluten,
att till varje högtidssammanträde uppsätta styrelsens berättelse om Societetens verksamhet under sistförflutna år samt
att omhänderha Societetens publikationsverksamhet.

§ 15

Skattmästaren, som ansvarar för Societetens medel, åligger att närmast handha Societetens ekonomiska angelägenheter,
att föra Societetens räkenskaper, vilka avslutas med kalenderår, samt
att före den 15 maj avlämna föregående års räkenskaper till revisorerna.
Societetens värdehandlingar förvaras under två olika lås i bankfack, till vilket praeses har den ena nyckeln, skattmästaren den andra, eller också överlämnas de av praeses och skattmästaren till förvaltning av en banks notariatavdelning.

SAMMANTRÄDEN OCH VAL

§ 16

Societeten sammanträder i Lund efter kallelse av praeses. Begära 10 ledamöter i skrivelse till praeses sammanträde, är denne skyldig att omedelbart utlysa sådant.

Högtidssammanträde hålles årligen i november månad, för så vitt ej styrelsen av särskild anledning annorlunda bestämmer.

§ 17

Societeten är beslutför, om minst 10 av dess ledamöter jämte praeses och sekreteraren eller dessas ersättare äro närvarande. Endast närvarande ledamot äger deltaga i omröstning.

§ 18

Val av arbetande ledamöter, hedersledamöter, styrelse och nämnder förrättas med slutna sedlar om varje namn för sig, därest ej Societeten vid varje särskilt tillfälle enhälligt beslutar företaga omröstningen i annan ordning. Vid lika röstetal avgöres valet genom lottning.

§ 19

Ärende, som ej angivits i kallelse till sammanträde, får ej å detta företags till avgörande, om det ej enligt stadgarna där skall förekomma.

EKONOMI

§ 20

Av de stiftande ledamöternas inträdesavgifter bildas en dispositionsfond.

Av de stiftande ledamöternas årsavgifter bildas en grundfond, varav endast räntan må disponeras.

§ 21

För granskning av årets räkenskaper och inventering av Societetens tillhörigheter utses vid högtidssammanträdet för en tid av ett år 2 revisorer med 2 ersättare, och skola revisorerna äga tillgång till samtliga protokoll och handlingar samt Societetens övriga tillhörigheter.

Revisionsberättelsen, som skall innehålla till- eller avstyrkan om ansvarsfrihet åt styrelsen, överlämnas till Societeten senast den 2 september och framlägges för beslut om godkännande på högtidssammanträdet.

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

§ 22

Societetens årsbok utdelas kostnadsfritt till samtliga ledamöter. I Societetens ordinarie skriftserie ("Skrifter") ingående skrifter utsändas kostnadsfritt efter rekvisition.

§ 23

Om Societetens verksamhet i övrigt gäller den arbetsordning Societeten kan finna skäl att antaga.

§ 24

För ändring av dessa stadgar erfordras samstämmiga beslut på två omedelbart efter varandra följande högtidssammanträden, och skola dessa beslut fattas med minst 2/3 majoritet. Dock får beslut om ändring av Societetens uppgift att främja humanistisk forskning, av 4 eller av bestämmelserna i 20 angående grundfonden icke fattas.

Skriftförteckning

Skrifter utgivna av Vetenskaps societeten i Lund

1. *Herbert Petersson*. Studien über die indogermanische Heteroklasie. 1921.
2. *Alf Nyman*. Kring antinomierna. 1920.
3. *Axel W. Persson*. Staat und Manufaktur im römischen Reiche. 1923.
4. *James Harrington's Oceana*, edited with notes by *S. B. Liljegren*. 1924.
5. *John Frödin*. Siljansområdets fåbodbygd. 1925.
6. *Sigurd Agrell*. Runornas talmystik och dess antika förebild. 1927.
7. *N. Otto Heinertz*. Etymologische Studien zum Althochdeutschen. 1927.
8. *Alf Nyman*. Schema och slutsats. 1928.
9. *Fredrik Lagerroth*. Platons stats- och rättsbegrepp. 1928.
10. *Sigurd Agrell*. Zur Frage nach dem Ursprung der Runennamen. 1928.
11. Stockholms stads tänkebok 1524–1529 av *M:r Olauus Petri Phase*, utg. genom *Ludvig Larsson*, häft. 1–2. 1929. Häfte 3: Register av *Sven Ljung*. 1940.
12. *Gudmundi Olai Thesaurus Adagiorum linguæ septentrionalis antiquæ et modernæ*, utg. av *G. Kallstenius*. 1930.
13. *Torsten Wennström*. Studier över böter och myntvärden i Västgötalagarna. 1931.
14. *Heinrich Hoppe*. Beiträge zur Sprache und Kritik Tertullians. 1932.
15. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter. I. Sigtuna-galdern. 1932.
16. *Albert Wifstrand*. Von Kallimachos zu Nonnos. 1933.
17. *Ingvar Andersson*. Erik XIV:s engelska underhandlingar. 1935.
18. *Anders Gagnér*. Florilegium Gallicum. 1936.
19. *Gunnar Carlsson*. Eine Denkschrift an Caesar über den Staat. 1936.
20. Smärre dikter av Lejonkulans dramatiker utgivna av *Erik Noreen*. 1937.
21. *Johan Åkerman*. Das Problem der sozialökonomischen Synthese. 1938.
22. *Erik Noreen*. Författarfrågor i Lejonkulans dramatik. 1938.
23. *Walter Åkerlund*. Studier över Ynglingatal. 1939.
24. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter. II. Sparlösastenen. 1940.
25. I *Jesper Swedbergs Lefwernes Beskrifning* utg. av *Gunnar Wetterberg*. I. Text. 1941.
26. *Ivar Lindquist*. Västgötalagens litterära bilagor. 1941.
27. *Bertil Axelsson*. Das Prioritätsproblem Tertullian – Minucius Felix. 1941.
28. *K. G. Ljunggren*. Almanackorna och det svenska ordförrådet. 1944.
29. *Bertil Axelsson*. Unpoetische Wörter. Ein Beitrag zur Kenntnis der lateinischen Dichtersprache. 1945.
30. *Per Wieselgren*. Neli Suecani. Ett bröllopsbesvär från sjuttonhundratalet. 1946.
31. *Torsten Dahlberg*. Zwei unberücksichtigte mittelhochdeutsche Laurin-Versionen. 1948.
32. *Fredrik Arfwidsson*. Erik Johan Mecks dagbok 1644–1699. 1948.
33. *Thede Palm*. Trädkult. Studier i germansk religionshistoria. With a summary in English. (Tree-worship. Studies in Teutonic History of Religion.) 1948.
34. *Carl-Martin Edsman*. Ignis divinus. Le feu comme moyen de rajeunissement et d'immortalité: contes, légendes, mythes et rites. 1949.
35. *Sven Svensson*. Den merkantila bakgrunden till Rysslands anfall på den livländska ordensstaten 1558. En studie till den ryska imperialismens uppkomsthistoria. With a summary in English. (The commercial background of the Russian attack on the Livonian state in 1558. A study on the origins of Russian imperialism.) 1951.
36. *Erik Rooth*. Viktor Rydbergs Faustöversättning. Mit deutscher Zusammenfassung. (Die Faustübersetzung Viktor Rydbergs.) 1951.
37. *Sture M. Waller*. Åbomötet 1812 och de svenska krigsrustningarnas inställande. Avec un résumé en français. (La conférence à Åbo en 1812 et la cessation de l'armement suédois.) 1951.

38. *Hugo Yrwing*. Maktkampen mellan Valdemar och Magnus Birgersson 1275–1281. Mit deutscher Zusammenfassung. (Der Machtkampf zwischen Valdemar und Magnus Birgersson 1275–1281.) 1952.
39. *A. Thomson*. Studier i frihetstidens prästvalsagstiftning. 1951.
40. *Sam. Cavallin*. Vitae Sanctorum Honorati et Hilarii episcoporum Arelatensium. Editio critica cum indice verborum completo. 1952.
41. *Sven A. Nilsson*. Kampen om de adliga privilegierna 1526–1594. Mit deutscher Zusammenfassung. (Der Kampf um die Adelsprivilegien 1526–1594.) 1952.
42. *Arthur Peetre*. Sko klostrets medeltida jordeböcker. Med kommentarer. 1953.
43. *Carl Febrman*. Kyrkogårdsromantik. Studier i engelsk och svensk 1700-talsdiktning. With a summary in English. (Romantic churchyard poetry. Studies in 18th century English and Swedish literature.) 1954.
44. *Gerhard Bendz*. Emendationen zu Caelius Aurelianus. 1954.
45. *Hugo Yrwing*. Kungamordet i FINDERUP. Nordiska förvecklingar under senare delen av Erik Klippings regering. With a summary in English. (The regicide at FINDERUP. Politic complications in Scandinavia during the later part of the reign of Erik Klipping.) 1954.
46. *Nils Gösta Sandblad*. Manet. Three Studies in Artistic Conception. 1954.
47. *Sven Edlund*. Undersökningar rörande Kalmarprovets prognosvärde beträffande underåriga elevers skolmognad. With a summary in English. (On the prognostic value of the Kalmar readiness test.) 1955.
48. *Sixten Belfrage*. Carl Carlsson Gyllenhielms litterära verksamhet. Mit deutscher Zusammenfassung. (Die literarische Tätigkeit Carl Carlsson Gyllenhielms.) 1955.
49. *Hugo Yrwing*. Gustav Vasa, kröningsfrågan och Västerås riksdag 1527. Mit deutscher Zusammenfassung. (Gustav Wasa, die Krönungsfrage und der Reichstag zu Västerås 1527.) 1956.
50. *Pietro Belloni e Hans Nilsson-Ehle*. Voci romanesche. Aggiunte e commenti al vocabolario romanesco Chiappini-Rolandi. 1957.
51. *Sven Edlund*. Studier rörande ordförädsutvecklingen hos barn i skolåldern. 1957.
52. *Gunnar T. Westin*. Riksförädsaren och makten. Politiska utvecklingslinjer i Sverige 1512–1517. 1957.
53. *Carl Febrman*. Liemannen, Thanatos och Dödens ängel. Studier i 1700- och 1800-talens litterära ikonologi. 1957.
54. *Göran Rystad*. Kriegsnachrichten und Propaganda während des Dreissigjährigen Krieges. 1960.
55. *Gerhard Bendz*. Studien zu Caelius Aurelianus und Cassius Felix. 1964.
56. *Birgitta Odén*. Kronohandel och finanspolitik 1560–1596. 1966.
57. *Erland Lagerroth*. Selma Lagerlöfs Jerusalem, Revolutionär sekteterism mot fäderneärvd bonde—ord—ning. With a summary in English. (Selma Lagerlöfs Jerusalem. Revolutionary secteterianism versus the traditional peasant heritage.) 1966.
58. *Gösta Svenæus*. Edvard Much. Das Universum der Melancholie. 1968.
59. *Alf Önerfors*. Die Hauptfasungen des Sigfridoffiziums. 1968.
60. *Per Wieselgren* (utgivning och kommentar). Brev till Georg Stiernhielm. 1968.
61. *Erland Lagerroth*. Svensk berättarkonst. Röda rummet, Karolinerna, Onda sagor och Sibyllan. With a translation of the last chapter concerning a method of studying works of fiction. 1968.
62. *Bernt Olsson*. Bröllops besvärs Ihugkommelse. Del I (utgivning och kommentar) 1970.
63. *Bernt Olsson*. Bröllops besvärs Ihugkommelse. Del II (en monografi). 1970.
64. *Johannes Th. Kakridis*. Homer Revisited. 1971.
65. *Jan Mogren*. Tegnér's översättningsverksamhet. 1971.
66. *Gösta Svenæus*. Edvard Much. Im männlichen Gehirn. Del I (textband). 1973.
67. *Gösta Svenæus*. Edvard Much. Im männlichen Gehirn. Del II (bildband). 1973.
68. *Fredrik Lagerroth*. Sverige och Eidsvollsförfattningen. 1973.
69. *Bernt Olsson*. Den svenska skaldekonstens fader och andra Stiernhielmsstudier. 1974.
70. *Arthur Thomson*. Fortsatta studier i frihetstidens prästvalsagstiftning 1731–1739. 1974.
71. *Rolf Lindborg*. Giovanni Pico della Mirandola, Om människans värdighet. Med några kapitel om humanism och mystik och naturfilosofi under renässansen. 1974.
72. *Ulf Sjödel*. Infödda svenska män av ridderskapet och adeln. Kring ett tema i Sveriges inre historia under 1500- och 1600-talen. 1976.

Vetenskaps societeten i Lund

73. *Louise Vinge*. Morgonrodnadens stridsmän. Epokbildningen som motiv i svensk romantik 1807–1821. 1978.
74. *Hans Jonsson*. The Laryngeal Theory. 1978.
75. *Ulf Sjödel*. Historiker inför Kalmarrunionen. 1981.
76. *Alf Lombard – Constantin Găde*. Dictionnaire morphologique de la langue roumaine. 1982.
77. *Gunnar Sjögren*. Hamlet the Dane. 1983.
78. *Gillis Kristensson*. A Survey of Middle English Dialects 1290–1350: The West Midland Counties. 1987.
79. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter III. Kvinneby-amuletten. Ett tydningsförslag efter författarens efterlämnade manuskript utgivet av *Gösta Holm*. 1987.
80. The Middle English Translation of Guy de Chauliac's Treatise on "Apostemes", Part I. Text. Book II of the Great Surgery. Edited from MS. New York Academy of Medicine 12 and related MSS by *Björn Wallner*. 1988.
81. *Maturin Cordier*. De corrupti sermonis emendatione. Rédaction Anvers 1540. Texte et commentaire linguistique par *Leena Löfstedt et Bengt Löfstedt*. 1989.
82. The Middle English Translation of Guy de Chauliac's treatise on "Apostemes". Part II. Introduction, Notes, Glossary, Marginalia, and Latin Appendix. Book II of the Great Surgery. Edited from MS. New York Academy of Medicine 12 and related MSS by *Björn Wallner*. 1989.
83. *Sture Hast*. Samuel Schultze och hans Svenskt Lexicon. 1990.
84. *Johan Cederlund*. Ritmästarna vid Lunds universitet. 1990.
85. A Danish Teacher's Manual of the Mid-Fifteenth Century. Vol. 1. Ed., by *Sigurd Kroon et al.* 1993.

Skånsk Senmedeltid och Renässans

Skriftserie utgiven av Vetenskaps societeten i Lund

1. *Gösta Johannesson*. Den skånska kyrkan och reformationen. With a summary in English. (The Scanian church and the reformation.) 1947. Kan erhållas inb. i hfr bd.
2. *Nils Gösta Sandblad*. Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658. With a summary in English. (Scanian town planning and town architecture prior to 1658.) 1949. Kan erhållas inb. i hfr bd.
3. *Karl F. Hansson*. Lundabiskopen Peder Winstrup före 1658. With a summary in English. (Peder Winstrup, Bishop of Lund, up to 1658.) Med ett tillägg om Peder Winstrup som svensk biskop 1658–1679. 1950. Kan erhållas inb. i hfr bd.
4. *K. G. Ljunggren och Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Första delen: Nuvarande Malmöhus län. 1950. Kan erhållas inb. i hfr bd.
5. *K. G. Ljunggren och Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Andra delen: Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm. 1952. Kan erhållas inb. i hfr bd.
6. *K. G. Ljunggren och Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Tredje delen: Tillkomst, innehåll, handskrifter samt register. 1965. Kan erhållas inb. i hfr bd.
7. *Gösta Johannesson*. Jordeböcker över Lunds ärkesätets gods vid medeltidens slut. Palteboken och 1522 års uppbördsjordebok. 1953. Kan erhållas inb. i hfr bd.
8. *Wilhelm Norlind*. Tycho Brahe. En levnadsteckning. Mit deutscher Zusammenfassung. (Tycho Brahe. Eine Biographie. Mit neuen Beiträgen zu seinem Leben und Werk.) 1970.
9. *Salomon Kraft*. Tre senmedeltida godsorganisationer. Mit deutscher Zusammenfassung. (Drei Gutsorganisationen in der ostdänischen Provinz Schonen am Ende des Mittelalters.) 1971.
10. *Knut Knutsson och Göte Paulsson*. Dalby Kloster intäktsbok 1530–1531. 1983.
11. *Sten Skånsjö*. Söderslätt genom 600 år. Bebyggelse och odling under äldre historisk tid. 1983.
12. *Per Ingeman*. Ärkesätets godsadministration i senmedeltiderna. 1990.
13. *Bjersjöholm*. Gods och slott. Av *Sölve Johansson m. fl.* 1992.

Årsbok 1920–1992

Årsbok 1946 innehåller register för årgångarna 1920–1945, årsbok 1970 för 1946–1969.

Ur innehållet

Artiklar

Nils-Arvid Bringéus: Dygnets tider

Bengt Löfstedt: Zum 'Dictaminis Epithalamium' des Juan Gil de Zamora

Jöran Mjöberg: Skolor och universitet i USA

Klavs Randsborg: Arkæologien som livsregnskab

Nils Gösta Valdén: Om Vilhelm Ekelund och konsten

Torbjörn Vallinder: Montesquieu and Constitution-making in Sweden, 1809–1815 II

Minnesord

Henrik Zilliacus av Stig Y. Rudberg

Anne-Marie Palmstierna av Bertil Reimer

Per Frostin av Kjetil Hafstad

Gösta Johannesson av Sverker Oredsson

Lund
University
Press

Art nr 20331
ISBN 91-7966-277-3